

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI
İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTABININ KÜLTÜR ÖGELERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mustafa Onur KAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hüseyin GÜFTÂ**

Hatay-2010

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI
İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTABININ KÜLTÜR ÖGELERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mustafa Onur KAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hüseyin GÜFTÂ**

Hatay-2010

ONAY

MUSTAFA ONUR KAN tarafından hazırlanan “**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ KÜLTÜR ÖGELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

31/05/2010

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Hüseyin GÜFTÂ (Tez Danışmanı - Başkan)	
Yrd. Doç. Dr. Bilginer ONAN (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Rıza ÖZTÜRK (Üye)	

Mustafa Onur Kan tarafından hazırlanan “**Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Kültür Öğeleri Açısından İncelenmesi**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Yakup BULUT

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Kültür; insan topluluklarını millete çeviren, milleti millet yapan ve milleti oluşturan fertleri bir arada tutan en önemli unsurdur. Kültür, maddî ve manevî olmak üzere çeşitli öğelerden oluşur. Kültürü oluşturan bu öğeler hem toplum hem de toplumu oluşturan fertler açısından büyük önem arz eder. Bu öğeler sosyal akrabalık bağı oluşturur ve toplumu ayakta tutar.

Kültür aktarımında en önemli araç, kültürün taşıyıcısı ve aynası olan dildir. Bu bağlamda ana dili öğretimi olan Türkçe derslerinin büyük bir önemi vardır. Türkçe dersi, kültür aktarım aracı olan dili, incelikleri ve zenginlikleriyle kazandıran bir derstir.

Kültür öğelerinin öğrencilere aktarılmasında önemli bir yeri olan Türkçe dersinin temel materyali ders kitaplarıdır. Türkçe ders kitaplarındaki metinler millî kültüre uygun olmalı ve kültür öğelerine yeterince yer vermelidir.

Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının (MEB, 2008) kültür öğelerine ne ölçüde yer verdiği ve bunları nasıl aktardığı araştırıldı. Ayrıca kültür ve kültür öğelerinden dil, din, tarih, örf ve âdetler, aile ve akrabalık ilişkileri, giyim kuşam, sanat, spor, yiyecek, içecek ve beslenme, vatan ve evrensel değerler üzerinde duruldu.

Çalışmamın her aşamasında büyük emeği olan, yoğun mesaisine rağmen bilgi birikimlerini, tecrübelerini ve desteklerini benden esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Hüseyin GÜFTÂ'ya ve görüşleriyle çalışmama destek olan Yrd. Doç. Dr. Bilginer ONAN'a çok teşekkür ederim.

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI İLKÖĞRETİM 7. SINIF
TÜRKÇE DERS KİTABININ KÜLTÜR ÖGELERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Mustafa Onur KAN

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin GÜFTÂ

ÖZET

Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında kültür öğelerine ne ölçüde yer verildiğini ve bu öğelerin öğrencilere nasıl aktarıldığını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın evrenini, incelenen Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin tamamı değerlendirilmiş ayrıca örnekleme yoluna gidilmemiştir.

Bu çalışmada, literatürden yararlanılarak ve uzman görüşü alınarak kültür öğeleri listesi oluşturulmuş ve Türkçe ders kitabı incelendiğinde bu liste şekillendirilmiştir. Listede yer verilmeyen bir kültür ögesiyle karşılaşıldığında bu öge de listeye eklenmiştir. Türkçe ders kitabı bu kültür öğeleri listesine göre incelenmiştir. Araştırma örneklemini oluşturan ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan kültür öğeleri, araştırmacı tarafından fişleme yöntemi ile belirlenmiştir.

Bu çalışma sonucunda, incelenen ders kitabında dil, din, tarih, örf ve âdetler, aile ve akrabalık ilişkileri, giyim kuşam, sanat, spor, yiyecek, içecek ve beslenme, vatan ve evrensel değerler ile ilgili kültür öğelerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kültür öğelerinin metinler ve resimlerle öğrencilere aktarılmaya çalışıldığı belirlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Kültür, Kültür Aktarımı, Ders Kitabı, Ana Dili Öğretimi, Türkçe Eğitimi

**THE STUDY OF THE TURKISH COURSEBOOK OF GRADE 7
ELEMENTARY SCHOOL, THE MINISTRY OF EDUCATION
PUBLICATIONS, IN TERMS OF CULTURAL ELEMENTS**

Mustafa Onur KAN

Department of Turkish Education, Master Thesis, 2010

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hüseyin GÜFTÂ

ABSTRACT

In the content of this study, it is aimed to determine to what extent the cultural elements are included and how they are conveyed to students in the Turkish coursebook of grade 7 elementary school, The Ministry of Education Publications. The studied Turkish coursebook forms the population of this study. In this research the whole population was evaluated, sampling method has not been taken into consideration.

In this study, the list of cultural elements has been formed by making use of literature and getting expert opinion and as the book has been studied, this list has been reformed. Moreover, when met a cultural element which was not included in the list before, it has been added to the list. The Turkish coursebook has been studied according to this cultural elements list. The cultural elements which are included in this book and which make up the research sample have been determined by the researcher by making a card index.

As a result of this study it has been established that in this coursebook cultural elements such as language, religion, customs and usages, family and relationships with relatives, clothes and finery, arts, sports, food, beverages and nutrition, motherland and universal values have all been included. It has been noticed that these cultural elements have been sought to be conveyed to the learners through texts and pictures.

KEY WORDS

Culture, Culture Convection, Coursebook, Mother Tongue Teaching, Turkish Education

İÇİNDEKİLER	<u>Sayfa</u>
ÖN SÖZ	I
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELELER	II
ABSTRACT AND KEY WORDS	III
TABLolar LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.3.1. Alt Amaçlar	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
1.5. İlgili Araştırmalar	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM	7
2.1. Araştırmanın Modeli	7
2.2. Evren ve Örneklem	7
2.3. Veri Toplama Teknikleri	7

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜLTÜR	8
3.1. Dil	12
3.1.1. Dil-Kültür İlişkisi	14
3.1.2. Deyimler	15
3.1.3. Mecazi İfadeler	25

3.1.4. Atasözleri	32
3.1.5. Özdeyişler	33
3.1.6. Ağız Özellikleri	35
3.1.7. İkilemeler	36
3.1.8. Yansımalar	42
3.2. Din	43
3.2.1. Dinî İfade ve Terimler	43
3.3. Tarih	45
3.3.1. Yakın Tarih	46
3.3.2. Tarihî Şahsiyetler	48
3.3.3. Tarihî ve Turistik Yerler	51
3.4. Örf ve Âdetler	53
3.4.1. Selamlaşma ve Vedalaşma	53
3.4.2. Devlete ve Devlet Büyüklerine Saygı	54
3.4.3. Misafirperverlik	55
3.4.4. Ad Takma (Lakap)	56
3.4.5. Düğün	57
3.4.6. Ahî Gelenekleri	57
3.4.7. Kadın Hakları	58
3.4.8. Komşuluk	58
3.5. Aile ve Akrabalık İlişkileri	60
3.6. Giyim Kuşam	61
3.7. Sanat	62
3.7.1. Müzik	63
3.7.2. Resim	66
3.7.3. Mimarî	66
3.7.4. Edebiyat	67
3.7.4.1. Bilmece	70
3.7.5. Fotoğrafçılık	71
3.7.6. Geleneksel Türk Seyirlik Oyunları	72
3.7.6.1. Karagöz	72
3.7.7. Tiyatro	73

3.7.7.1. Piyes	75
3.7.7.2. Perde	75
3.7.7.3. Turne	76
3.7.7.4. Oynamak	76
3.7.7.5. Dekor	76
3.7.7.6. Kostüm	77
3.7.7.7. Rol	77
3.7.7.8. Prova	77
3.7.7.9. Temsil	78
3.7.8. Konservatuvar	78
3.7.9. Opera	78
3.8. Spor	79
3.8.1. Güreş	79
3.8.2. Cirit	80
3.8.3. Dağcılık	81
3.9. Yiyecek, İçecek ve Beslenme	82
3.10. Vatan	83
3.10.1. Vatan Bilinci	83
3.10.2. Askerlik	86
3.10.3. Bağımsızlık	87
3.11. Evrensel Değerler	89
3.11.1. Sevgi	90
3.11.1.1. Hayvan Sevgisi	92
3.11.1.2. Doğa, Çevre Sevgisi, Çevre Bilinci	92
3.11.2. Saygı	95
3.11.2.1. Sanata Saygı	95
3.11.3. Hoşgörü	96
3.11.4. Dostluk	96
3.11.5. Barış	97
3.11.6. Eşitlik	98
3.11.7. Adalet	98
3.11.8. Bilim, Bilimsel Düşünce	98

3.11.9. Düşünme ve Çözüm Yolu Bulma-Çıkış	99
3.11.10. Dayanışma-Yardımlaşma	99
3.11.11. Birlik-Berberlik	100
3.11.12. Çalışkanlık	101
3.11.13. Azim, Azimli Olmak, Kararlılık, Başarı	101
3.11.14. Temizlik	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	104
--------------------	------------

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA	112
5.2. ÖNERİLER	116

KAYNAKÇA	118
-----------------	------------

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Dil İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	104
Tablo 2: Din İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	105
Tablo 3: Tarih İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	105
Tablo 4: Örf ve Âdetler İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	106
Tablo 5: Aile ve Akrabalık İlişkileri İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	106
Tablo 6: Giyim Kuşam İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	107
Tablo 7: Sanat İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	107
Tablo 8: Spor İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	108
Tablo 9: Yiyecek, İçecek ve Beslenme İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	109
Tablo 10: Vatan İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	109
Tablo 11: Evrensel Değerler İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	110
Tablo 12: Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı	111

KISALTMALAR LİSTESİ

A	Atatürk
ACO	Anadolu'nun Cirit Oyunları
AGH	Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi
AK	Anadolu'da Konukseverlik
AVS	Atatürk ve Sanat
AVTT	Atatürk ve Türk Tiyatrosu
B	Bilmece
BİB	Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür
BT	Bozkırın Tezenesi
DH	Deniz Hasreti
HAK	Hayata Açılan Kapılar
İK	İyimserlik Kötümserlik
İM	İstiklâl Marşı
K	Komşusuzluk
KYD	Karada Yüzen Donanma
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MKK	Mustafa Kemal'in Kağnısı
SK1	Susayan Konya
SK2	Son Kuşlar
TD1	Tatlı Dil
TD2	Türk Dili
TDK	Türk Dil Kurumu
YKO	Yolcu Konmaz Oteli

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, amacı, önemi ve ilgili araştırmalar üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Milletler, millî birlik ve beraberliklerini korumak için kültür öğelerini yeni kuşaklara aktarmak ve kazandırmak isterler. Milletın devamı için bireyler, kültürlerini yeterince tanımalı ve millî bilince sahip olmalıdır.

Kültür aktarımında en önemli araçlar eğitim ve bireyin ana dilidir. Ana dili öğretimi Türkçe dersi ile gerçekleşmektedir. Ayrıca Türkçe dersinde işlenen metinler kültür aktarımında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle kültür aktarımında Türkçe dersi, dolayısıyla da Türkçe öğretmenleri ve temel materyal olan ders kitapları büyük önem arz eder. Bu araştırma ile kültür aktarımında büyük bir önemi olan Türkçe ders kitabının kültür öğelerine ne ölçüde yer verdiğine ve bu öğelerin öğrencilere nasıl aktarıldığına bakılarak probleme açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Kültürel kimliğin temelinde dil ve dolayısıyla ana dili öğretimi vardır. Ana dili öğretimi işlevine sahip Türkçe derslerinde kullanılan temel materyal olan ders kitapları kültür aktarımı için gerekli özelliklere sahip olmalıdır. Kitaptaki metinler millî kültüre uygun olmalı ve kültür öğelerini yeterince içermelidir, ancak ders kitabında bu açıdan eksiklikler olduğu görülmektedir.

Türkçe ders kitabında görülen bu eksiklikler (Matan, 2004; Aral, 2008; Şen, 2008; Karagöz, 2009) bu hususta bir çalışma yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada kültür öğeleri belirlenerek ders kitapları bu öğeler açısından incelenmiş ve bu konudaki eksikliklerin giderilmesi için çözümler aranmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008) kültür öğelerine ne ölçüde yer verilmektedir ve bu kültür öğeleri nasıl aktarılmaktadır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının (MEB, 2008) kültür öğelerine ne ölçüde yer verdiği ve bunları nasıl aktardığını tespit etmek amaçlanmaktadır.

1.3.1. Alt Amaçlar

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabı,

- a) Dil
- b) Din
- c) Tarih
- ç) Örf ve Âdetler
- d) Aile ve Akrabalık İlişkileri
- e) Giyim Kuşam
- f) Sanat
- g) Spor
- ğ) Yiyecek, İçecek ve Beslenme
- h) Vatan

ı) Evrensel Değerler ile ilgili öğelere ne ölçüde yer vermektedir ve bunları nasıl aktarmaktadır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Millî varlığın oluşmasında ve devam etmesinde dilin önemi büyüktür. Dil, kültürün hem ögesi hem de taşıyıcısıdır. Bu bağlamda kültür aktarımında ana dili öğretiminin önemli bir yeri vardır.

Türkçe dersi, kültür aktarım aracı olan dili, incelikleri ve zenginlikleriyle kazandırır. Bireyin, ana dilini bilinçli bir şekilde kullanmasını sağlayan Türkçe dersinde en çok kullanılan materyal ders kitabıdır. Teknolojinin gelişmesiyle yeni materyallerden faydalanılsa da ders kitabı hâlâ önemini korumakta ve temel ders materyali olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Kültür aktarımında temel materyal olan ders kitabının dil, din, tarih, giyim kuşam, sanat, spor gibi kültür öğeleri açısından incelenmesi önemlidir, zira kültür öğeleri, ders kitaplarında yeterince yer almalıdır. Bu çalışmanın Türkçe ders kitapları oluşturulurken metinlerde kültür öğelerinin yeterince yer alması gerektiğini göstermesi açısından ders kitabı yazarlarına, bu konuda daha sonra çalışma yapacak araştırmacılara ve Türkçe eğitimi alanına katkı sağlayacağı ve yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.5. İlgili Araştırmalar

Kaplan (1976), çalışmasında kültürü, kültürü oluşturan öğeleri, kültür ile medeniyet arasındaki farkları ve kültür değişmelerini ele almıştır. Ayrıca, millî kültürü, Türk millî kültürünün özelliklerini ve kültürel öğelerini korumanın gerekliliğinden bahsetmiştir.

Gökçe (1990), çalışmasında millî kültürün korunması, geliştirilmesi, yayılması gerektiğini belirterek, bu konuda Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, bunlara bağlı kurumlar ve yükseköğretim kurumlarına önemli görevler düştüğünü belirtmiştir.

Göverçile (1997), çalışmasında kültür ve eğitim ilişkisini incelemiştir. Eğitim anlayışının kültürden kopuk olmaması gerektiğini ve eğitimin asıl görevinin kültürü yeni kuşaklara aktarmak ve kazandırmak olduğunu belirtmiştir.

Yamakoğlu (1999), çalışmasında dil, din, örf ve âdetler, hukuk, oyunlar, musikî, güzel sanatlar, kıyafetler ve yemeklerin Türk milletinin devamını sağlayacak Türk kültür değerleri olduklarını belirtmiştir.

Acıyan (2001), çalışmasında Cemil Meriç'in dil, din, hukuk, estetik, örf, âdet, gelenekler gibi öğeleri millî kültür öğeleri olarak kabul ettiğini ve Cemil Meriç'e göre bu öğelerin milleti bir arada tuttuğunu belirtmiştir. Ayrıca Meriç'in, milletin birlik ve beraberliği için millî kültürün eğitimle yeni kuşaklara aktarılması gerektiği düşüncesi çalışmada ifade edilmiştir.

Özbay (2002), çalışmasında dil, din, gelenek ve görenekler, dünya görüşü, vatan, sanat ve tarih gibi öğelerin milleti ve milletin kültürünü oluşturduğunu ifade etmiştir. Özbay, kültürün temel ögesi, taşıyıcı ve aktarıcısı olan dilin öğrenilmesi ve kullanılmasının kültürün öğrenilmesi anlamına geldiğini ve genel olarak eğitim, özel olarak da Türkçe öğretiminin bir kültürleme süreci olduğunu belirtmiştir.

Yıldız (2002), Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer alan kültür konularının yeterli olup olmadığını belirlemeyi amaçladığı çalışmasında müfredatta yer alan kültürel konularla ilgili hedeflerin, genel hedefler içerisindeki oranının yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ültanır (2003), çalışmasında dil, teknoloji, ekonomi, sanat, spor, oyunlar, din gibi kültür öğelerinin yeni kuşaklara aktarılması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca ders programlarının hedeflerinde bu öğelerin bulunduğunu belirtmiştir.

Matan (2004), çalışmasında ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının kültür öğelerini ne oranda örneklediğini ve bu kültür öğelerinin öğrencilere nasıl aktarıldığını tespit etmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Koza Yayınları ve Özgün Yayınları'na ait üç ders kitabını incelemiştir. Çalışmasının sonucunda bu ders kitaplarının Türk kültürü öğelerine yer vermede ve bunları aktarmada yetersiz kaldıklarını belirtmiştir.

Sezer (2005), ilköğretim 1-5. sınıflar Türkçe ders kitaplarında değerlerin öğrencilere ne ölçüde aktarıldığını tespit ettiği çalışmasında 1, 2, 3. sınıflarda daha çok aile ve doğa kavramı ile ilgili değerlerin, 4 ve 5. sınıflarda ise bilgi ve sanat gibi değerlerin daha çok olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, yurt sevgisi ve Türk büyükleri ile ilgili değerlere bütün sınıflarda yoğun olarak yer verildiğini ifade etmiştir.

Şen (2007), Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri tespit ettiği çalışmasında sevgi değerinin ilk sırada yer aldığını, sevgi değerini, yardımseverlik ve saygı değerlerinin takip ettiğini belirtmiştir. Ayrıca bağımsızlık değerine yer verilmediğini, barış, özgürlük ve bilimsellik değerlerinin ise eserlerde en az yer verilen değerler olduğunu ifade etmiştir.

Uyar (2007), çalışmasında okulda kültür aktarımı için en uygun dersin Türkçe dersi olduğunu ve Türkçe dersinde, kullanılan metinler ve yapılan etkinlikler ile öğrencilerin kültür öğelerini sevmelerine ve benimsemelerine katkıda bulunulduğunu belirtmiştir. Türkçe dersinde, dil, din, edebiyat, tarih şuuru, değerler ve normlar, müzik, plastik sanatlar ve el sanatları ve mimarî kültür öğelerinin öğrencilere aktarılması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak, 2005 yılında hazırlanan İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda hangi kültür öğelerinin hangi metot, teknik ve materyallerle aktarılacağı konusunda bilgi verilmediğini belirtmiştir.

Aral (2008), Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdeki millî, ahlâkî, insanî ve kültürel değerleri tespit ettiği çalışmasında adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, dinî değerler, duyarlık, misafirperverlik, estetik, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerine yer verildiğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkçe ders kitabında en çok bağımsızlık, dinî değerler, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerleri işlendiğini, ancak, sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü ve temizlik değerlerine metinlerde yer verilmediğini belirtmiştir.

Şen (2008), çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Özgün Matbaacılık, A Yayınları, Koza Yayın Dağıtım ve Evrensel İletişim Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değerleri iletmede yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, ders kitaplarındaki metinlerin en çok sevgi, duyarlılık ve vatanseverlik değerlerini; en az misafirperverlik, aile birliğine önem verme ve barış değerlerini iletmediğini ifade etmiştir.

Tekşan ve Özden (2008), çalışmalarında ilköğretim Pasifik Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin millî, kültürel ve ahlâkî değerlere uygun olduğunu, ancak bu metinlerin Türk kültürünü sevdirecek nitelikte olmadığını ifade etmişlerdir.

Karadüz (2008), çalışmasında 1-7. sınıf Türkçe ders kitaplarında sosyal yaşantıya yönelik değerler, Türk masallarına ait örnekler, millî ve dinî bayram günleri, edebî türler, Atatürk ve Türk büyükleri, sanatla ilgili değerler, doğal güzellikler, oyunlar ve eğlencelere yer verildiğini tespit etmiştir. Metinlerde en çok sosyal yaşantıya ait değerlere yer verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca tarihî ve turistik değerlerin anlatıldığı metinlere sıkça yer verilerek öğrencilere ülke sevgisi kazandırılmaya çalışıldığını belirtmiştir. Vatan sevgisinin daha çok tabîî ve tarihî güzelliklerle anlatıldığını ve bu sevginin pekiştirilmesi için Türk büyüklerini anlatan metinlerden yararlandığını ifade etmiştir.

Belet ve Deveci (2008), çalışmalarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 1-5. sınıflar Türkçe ders kitaplarında, ulusal değerler, sorumluluk, özdenetim, çalışkanlık, hoşgörü, merhamet, nezaket, onurlu olma, tutarlılık ve dürüstlük değerlerine yer verildiğini, ayrıca ulusal değerlerden en çok Atatürk sevgisine ve Türk büyüklerine saygı değerlerine yer verildiğini ifade etmişlerdir.

Karagöz (2009), çalışmasında Koza Yayınları 6. sınıf ve Pasifik Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında değerlerin bütünüyle yer almadığı ve birçok değere yer verilmediğini ifade etmiştir. Ayrıca, ders kitaplarında en çok, çalışkanlık, azim, yaratıcılık/yapıcılık, sabır, canlıları sevme, yardımseverlik, öğrenmeye meraklı ve istekli olma, yapıcı eleştirel düşünme ve vatanseverlik değerlerinin yer aldığı ancak, ağırbaşlılık, bayrağa saygı, kanunlara itaat, misafirperverlik ve tarihî eserleri koruma/sevme değerlerine yer verilmediğini belirtmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, betimsel tarama modelinde yapılan bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2006: 77).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabı (MEB, 2008) oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin tamamı değerlendirilmiş ayrıca bir örnekleme yapılmamıştır.

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada, literatürden yararlanılarak ve uzman görüşü alınarak kültür öğeleri listesi oluşturulmuş ve Türkçe ders kitabı incelendikçe bu liste şekillendirilmiştir. Listede yer verilmeyen bir kültür ögesiyle karşılaşıldığında bu öge de listeye eklenmiştir. Türkçe ders kitabı bu kültür öğeleri listesine göre incelenmiştir.

Araştırma örneklemini oluşturan, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan kültür öğeleri araştırmacı tarafından fişleme yöntemi ile belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜLTÜR

Kültür; insan topluluklarını millete çeviren, milleti millet yapan ve bir arada tutan en önemli unsurdur. Bir millet hakkında en doğru bilgi, o milletin kültüründen alınır; zira kültür bir milletin aynasıdır.

Kültür, maddî ve manevî olmak üzere çeşitli öğelerden oluşur. Kültürü oluşturan bu öğeler hem toplum hem de toplumu oluşturan fertler açısından büyük önem arz eder. Bu öğeler sosyal akrabalık bağı oluşturur ve toplumu ayakta tutar.

Kültürün, *Türkçe Sözlük*'te çeşitli tanımları yapılmıştır:

1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.

2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.

3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi.

4. Bireyin kazandığı bilgi.

5. Tarım.

6. biy. Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 1282).

Ziya Gökalp, “hars” adını verdiği kültürün, bütün toplumsal hayatları içine aldığını belirtir ve toplumsal hayatların; dinsel hayat, ahlâksal hayat, hukuksal hayat, kurgusal hayat, sanatsal hayat, iktisadî hayat, dilsel hayat, bilimsel hayattan oluştuğunu ifade eder (Gökalp, 2005: 39).

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyatları,

kıymet ölçülerini, umumî görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder (Turhan, 2002: 48).

Zeynep Korkmaz, kültürü; toplumda sosyal akrabalık bağıni kuran değerler, toplumun fertlerini kaynaştırıp onları uyumlu kılması ve toplumu millete dönüştürmesi gibi çeşitli açılardan tanımlamıştır: “Bir toplumu millet hâline getiren ve millettten millete değişen değerler bütünü”; “bir toplumun sosyal yapısına yön veren ve o topluma kişilik kazandıran değerler bütünü”; “bir insan topluluğunun yüzyıllarca devam eden ortak yaşayışından doğan maddî ve manevî değerlerinin, birikimlerinin ve davranış biçimlerinin bütünüdür”; “bir milleti öteki milletlerden ayıran yaşayış tarzı, o millete özgü, duygu ve düşünce birliğinin oluşturduğu ortak ruh.” (Korkmaz, 2007: 12-14).

Nermi Uygur’a göre kültür, insanın ortaya koyduğu ve içinde var olduğu tüm gerçeklik demektir (Uygur, 2006: 17).

Bozkurt Güvenç’e göre, bilimsel anlamda kültür, toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak, yaparak öğrendiği ve aktarıp öğrettiği maddî ve manevî her şeyden oluşan karmaşık bütündür (Güvenç, 2007: 14).

E. B. Tylor’a göre, “kültür; bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, örf ve âdetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür.” (Akt.: Turhan, 2002: 37).

MacIver’e göre, “kültür; yaşayış ve düşünüş tarzımızda, günlük münasebetlerimizde, sanatta, edebiyatta, dinle, sevinç ve eğlencelerimizde tabiatımızın kendisini ifade etmesidir.” (Akt.: Turhan, 2002: 38).

Çeşitli açılardan tanımlanmaya çalışılan kültürün genel özellikleri şunlardır:

- Kültür, canlı ve tabiî bir varlık niteliğindedir.
- Kültür, toplumun ortak malıdır.
- Kültür, orijinal ve millîdir.

- Kùltür değişmelerinde, başka bir kùltürün veya kùltürlerin etkisinde kalınabilir. Ancak, bir kùltürün özü asla değiştirilemez ve bütünü ile başka bir kùltüre dönüştürülemez. Böyle bir durumda, artık o toplumdan eser kalmaz ve bambaşka nitelikte bir toplum yapısı ortaya çıkar.

- Kùltür, tarihîdir ve süreklilik vasfı taşır.
- Kùltür, uyumlu ve dengeli bir bütünün ifadesidir.
- Kùltür, kuşaktan kuşağa aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını ve canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir (Korkmaz, 2007: 17, 18).

Kùltür ile onu oluşturan ögeler arasındaki ilişkiye kısaca değinmek gerekirse; İnsanı diğer varlıklardan ayıran ve üstün kılan **dil**, yine insana özgü olan kùltürün aynası, taşıyıcısı ve temelidir. Bir milletin kùltüründe olan her şey o milletin dilinde de görülür. Bir dilin söz varlığı, o dilin kùltürü hakkında en doğru bilgiyi veren kaynaklardandır. Dil, düşüncenin dolayısıyla bir milletin kùltürünün, bakış açısının yansımasıdır.

İnsanlar arasında sosyal akrabalık bağının kurulmasını, insanların birbiriyle iletişim kurmalarını, anlaşmalarını sağlayan dil, kùltürün temelidir, çünkü dil olmadan kùltür oluşamaz.

Maddî ve manevî kùltürü besleyen en önemli öge olan dil ile kùltür arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Dil ve kùltür kavramları birbirlerini tamamlar ve destekler. Kùltürün gelişmesiyle dil, dilin gelişmesiyle ise kùltür gelişir.

Dil, insanları bir arada tutan en önemli kùltür ögesidir. Bireyin sosyalleşebilmesi ve insan kalabalığının millete dönüşebilmesi, ancak dil ile mümkündür. Milletin devamını sağlayan kùltür; dilde yaşar, muhafaza edilir, zenginleşir ve dil ile gelecek nesillere aktarılır.

Kùltür de **din** de toplumun yaşam tarzıdır. Bir kùltür ögesi olarak din, toplumla karşılıklı etkileşim hâindedir, ancak dinin toplum üzerindeki etkisi daha çoktur. Dinin, kùltürün şekillenmesinde etkisi vardır. Dinin etkisini bireylerde dolayısıyla toplumda, dilde, mimarîde, yemek kùltüründe vs. görmek mümkündür.

Kültür bir birikimdir. Bu birikim **tarihin** de katkısıyla gelecek nesillere ulaşır. Tarih de –dil gibi- kültür öğelerini muhafaza eder. Tarih, geçmişte yaşananların bugüne yansımasıdır. Geçmiş, yani tarih unutulmamalıdır ki, toplumun geleceği doğru inşa edilebilsin.

Kültürün en canlı öğelerinden olan **örf ve âdetler** insan davranışlarına, düşüncelerine dolayısıyla da topluma etki eder. Toplumun kendiliğinden uyduğu bu “toplumsal kurallar” halkın manevî sağlığına ve milletin kültürel devamlılığına katkı sağlar.

Türk milletinde **aile ve akrabalık ilişkilerinin** önemli bir yeri vardır. Bu, aile ve akrabalık ile ilgili kelimelerin zenginliğinden anlaşılabilir. Toplumun temelinde aile vardır, aile toplumu meydana getirir. Bu nedenle aile yapısı sağlam olan bir milletin toplumsal yapısı da sağlam olur.

Esasen maddî kültür unsurlarından olan **giyim kuşamın** toplumsal bir içeriği de vardır. Her kültürün kendine has, millî bir giyim tarzı vardır. Giyim kuşam ögesi, kullanıldığı dönemin ve toplumun kültürel özelliğini yansıtır. Bir giyim kuşam ögesine bakılarak, bu ögenin kullanıldığı dönem ve millet belirlenebilir.

Bir milletin estetik anlayışı, millî zevkleri o milletin **sanatında** görülür. Kendine has sanatı olmayan bir toplumun kendi kültürü de olmaz. Bir milletin; müzik, resim, mimarî, edebiyat gibi sanat dalları millî zevklerini yansıtır. Bu millî zevkler, kültür mirasıdır ve kültüre kaynaklık eder.

Spor ile kültür arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Spor; birlik-beraberlik, yardımlaşma ve dayanışmaya katkı sağlar ve kültürü etkiler. Spor, içinde bulunduğu kültürden etkilenir. Milletin kültürel özelliklerini, değerlerini, toplumsal özelliklerini millî sporlarına bakarak tespit etmek mümkündür. Bir milletin geleneksel sporları, millî sporları olarak kabul edilmelidir. Millî sporlar muhafaza edilmeli, yaşatılmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır.

Her insanda beslenme ihtiyacı vardır, ancak insanın hangi yemeği tercih ettiği, ne zaman ve nasıl yediği ait olduğu kültüre göre değişiklik gösterir. **Yiyecek,**

içecek, beslenme kültürü, günlük hayatta önemli bir yere sahiptir. Komşuluk ilişkileri, misafir ağırlama gibi sosyal hayatın birçok alanında etkilidir. Toplum hayatında etkili olan bu kültürel ögenin sosyalleşme üzerinde de etkisi vardır. Milletlerin tarihî ve kültürel zenginliklerine koşut olarak zengin mutfakları vardır.

Vatan, milleti oluşturan değerlerin başında gelir. Bir millet, vatanını, bağımsızlığını yitirse kültürünü de yitirir. Vatan bir milletin en büyük değeridir. Bu değeri korumak için milletin her ferdinin yurt bilincine sahip olması gerekir. Kültürün en önemli öğelerinden olan vatan, sadece bir toprak parçası olarak düşünülmemelidir.

Sevgi, saygı, hoşgörü ve dostluk gibi bazı değerler bir ulusa mal edilemez. Bunlar insanlığın ortak değerleridir. Kültürler, bu **evrensel değerleri** içlerinde barındırırlar ve yok olmamak için bu özelliklere sahip bireylere gereksinim duyarlar.

Bu çalışmada incelenecek kültürel öğeler; *dil, din, tarih, örf ve âdetler, aile ve akrabalık ilişkileri, giyim kuşam, sanat, spor, yiyecek, içecek ve beslenme, vatan ve evrensel değerlerdir.*

3.1. Dil

Dil, bir milletin kültürel değerlerinin en önemli unsurudur. İnsanların bir araya gelmesi onların bir millet olduğunu göstermez. Bir insan topluluğuna “millet” diyebilmek için, topluluğu oluşturan insanların aynı dili konuşmaları, aynı dilde düşünmeleri gerekir. İnsanlar arasında sosyal akrabalık bağı kuran dil, toplumu toplum yapan en önemli kültür ögesidir. Bir milletin değerleri ve yaşayış tarzı o milletin diline bakılarak anlaşılabilir.

İnsana özgü olan dil, en genel tanımıyla, insanlar arasında iletişim sağlayan sistemdir. Kabul görmüş bazı dil tanımlarına yer vermek gerekirse,

Saussure'e göre dil, “Hem dil yetisinin toplumsal ürünüdür, hem de bu yetinin bireylerce kullanılabilmesi için toplumun benimsediği zorunlu bir uzlaşımın bütünüdür.”, “Dil, konuşan kişinin bir işlevi değildir, bireyin edilgen bir biçimde

belleğine aktardığı üründür. Hiç önceden tasarlama gerektirmez.”, “Dil, kavramları belirten bir göstergeler dizgesidir.” (Saussure, 2001: 38-45).

Aksan'a göre, “Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü çok gelişmiş bir dizgedir.” (Aksan, 2007: I, 55).

Ergin'e göre, “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” (Ergin, 2007: 3).

Onan'a göre, “dil; son derece karmaşık bir sistem olan beyinde oluşup, insan zihnini, zamanın üç boyutunda mevcut olan her şeye doğru, onu kullanan bireylerin uzlaşımlarıyla oluşturulan ses, anlam ve biçimlerden örülmüş yapısal birimler eşliğinde; okuma, yazma, dinleme ve konuşma yoluyla tetikleyebilme gücüne sahip her yönüyle sistematik, insanî bir yetidir.” (Onan, 2005: 9).

Yukarıda verilen dil tanımlarında görülen ortak nokta, dilin temel işlevinin iletişim olduğu ve dilin bir dizge oluşudur. Dilin kültürel nitelikli tanımlarına yer vermek gerekirse,

Humboldt'a göre dil, bir ulusun kültür düzeyini gösteren en iyi araçtır (Akt: Akarsu, 1998: 42). “Dil, düşünceyi tamamlayan, onu varabileceği son aşamaya ulaştıran bir olgudur. Aynı zamanda insanları düşünen birer varlık olarak gösteren yeteneğin gelişmesidir.” (Akt: Akarsu, 1998: 39-40).

“Dil, insanın gereksinimlerine göre kurduğu ve geliştirdiği toplumsal bir kurumdur. Toplumdan ayrılamaz” (Vendryes, 2001: 14-15; Akt. Onan, 2005: 5).

Edward Sapir'e göre dil, “İsteyerek üretilen semboller sistemi vasıtasıyla duygu, düşünce ve istekleri bildirmekte kullanılan tamamen beşerî ve bilinçli bir yöntemdir.” (Akt.: Ünalın, 2005: 2).

Özby'ya göre, dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en yaygın ve en güçlü araçtır. Bu araç, hayatın hemen bütün alanlarında çeşitli düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer yargılarını anlama ve anlatmada; yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, kültür birikimini aktarmada kullanılmaktadır (Özby, 2008: 1, 2).

“Dil, düşüncenin ve bir milletin dünya görüşünün dışı vurumudur.” (Ünal, 2005: 8).

Dil; insanın gereksinimlerine, yaşayış tarzına göre kurduğu ve bu yönde geliştirdiği bir kurumdur. Dili, toplumdan ayrı göstermek mümkün değildir. Toplum, dilden ayrı düşünülemez, dil de toplumun gereksinimleri ve yaşayış tarzı dışında gelişemez.

3.1.1. Dil-Kültür İlişkisi

İnsanı diğer varlıklardan ayıran ve üstün kılan dil; kültürün aynası, taşıyıcısı, koruyucusu ve temelidir. Dil, kültürün aynasıdır, çünkü bir milletin kültüründe olan her şey o milletin dilinde de görülür. Bir dilin söz varlığı, o dilin kültürü hakkında en doğru bilgiyi veren kaynaklardanır. Dil, düşüncenin, dolayısıyla bir milletin kültürünün, bakış açısının yansımasıdır. Toplumunu oluşturan fertler arasında sosyal akrabalık bağının kurulmasını sağlayan dil, kültürün temelidir, çünkü dil olmadan kültür oluşamaz.

Dil-kültür ilişkisi bağlamında Humboldt, ulusların karakter ve kültürlerinin dillerinde araştırılması gerektiğini belirtmiştir. Humboldt'a göre dil, bir ulusun kültür düzeyini gösteren en iyi araçtır. Humboldt, kendi diline dayanan, kendi dilinde ilerlemeler yapan bir ulusun gerçek bir kültürün yaratıcısı olabileceğini ifade etmiştir (Akt: Akarsu, 1998: 7).

Dil, kültürün aynasıdır. Bir milletin diline bakılarak o milletin kültürü incelenebilir. Kültürde olan her şey dilde karşılığını bulur. Bir dilin söz varlığının (sözcük hazinesinin) incelenmesi o dili konuşan toplumun maddî ve manevî kültürü hakkında en inandırıcı tanıkları getirir. O ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, toplumda önem verilen kavramlar ve tarih boyunca ortaya çıkan çeşitli

değişmeler, giderek o toplumun birçok nitelikleri, söz varlığında kendini belli eder. Hatta hakkında bilgi sahibi olunmayan, görülmeyen, tanınmayan bir ülkenin dilini kitaplardan veya bir kimseden, iyi öğrenme olanağının bulunduğu varsayılırsa, yalnızca dil aracılığıyla, o ülkede yaşayan ulusun kültürünün ana çizgileriyle incelenip öğrenilebileceği söylenebilir (Aksan, 2004: 179).

İnsanın düşünmesi ancak dil ile olanaklı olabildiğinden, dilde üstünlük yaratamayan bir ulusun düşünceleri de kapalı, dar ve sınırlı kalır. Bu, bütün kültür üzerine de etki yapar. Öyleyse, kültürle dil birbirinden ayrılamaz. Her ikisi de birlikte gelişir. Birinde üstün olan bir ulusun, ötekinde de üstün olması zorunludur (Akarsu, 1998: 88). Maddî ve manevî kültürü besleyen en önemli öge olan dil ile kültür arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Dil ve kültür kavramları birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici niteliktedir. Kültürün gelişmesiyle dil, dilin gelişmesiyle ise kültür gelişir.

Aşağıda dil-kültür ilişkisini sağlayan unsurlardan *deyimler, mecazî ifadeler, atasözleri, özdeyişler, ağız özellikleri, ikilemeler ve yansımalar* yer verilecektir.

3.1.2. Deyimler

Ömer Asım Aksoy, deyimî “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” şeklinde tanımlamıştır (Aksoy, 1984: 49).

Doğan Aksan’a göre, bir dilin söz varlığının en önemli öğeleri arasında yer alan deyimler, o dili konuşan toplumun maddî ve manevî kültürünü, algılama, anlatım ve imgelem gücünü, nükte eğilimini bütünüyle ortaya koyan sözlerdir (Aksan, 2005: 96).

Deyimlerin en az iki sözcükten oluştuğu, sözcüklerden en az birinin gerçek anlamının dışına çıktığı, sözü ilgi çekici kıldığı, anlatım gücünü arttırdığı, maddî ve manevî kültürü ortaya koyduğu, toplum tarafından benimsendiği ve kısa söz öbekleri olduğu görülmektedir.

Deyimler, toplumun düşüncelerini yansıtan, yaratıcılığını gösteren, anlatıma zenginlik katan dile ait kültür öğeleridir. Toplumun ortak malı olan deyimler, dil-kültür ilişkisini gözler önüne seren dil ürünleridir. Türkçe, dilin derinliğini ve zenginliğini gösteren deyimler bakımından oldukça zengindir.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen deyimler aşağıda gösterilmiştir:

- ... O dil ağzın içinde her dönüşünde *can yakar, kalp kırar*, gönül devirir (TD1, s.10).
- Acı dil yalnız karşısındakine değil, sahibine de *zarar verir* (TD1, s.10).
- “*Şeytan görsün yüzünü!*” deyip *bucak bucak kaçırdığımız* insanlar hep o insanlardır (TD1, s.10).
- İşleriniz biraz *ters gitmiş*, eve yorgun gelip koltuğa henüz sırtınızı dayamış bile olsanız bu tatlı dil sizi yerinizden kaldırrır (TD1, s.11).
- İşleriniz *ters gitmişse* “Bunda evdekilerin ne suçu var?” diye düşünürsünüz (TD1, s.11).
- Çünkü tatlı dil suratınıza çarpmamış, *kalbinize işlemiştir* (TD1, s.11).
- Hani bazı insanlar için “*Ağzından bal akıyor.*” derler, işte bu ağızdan akan bal, tatlı dilin hâlidir (TD1, s.12).
- Hatta biraz daha yukarı çıkarsanız mesela Erzincan’da düğünlerde, gelin susar, *ağzını açıp* bir kelime söylemez (TD1, s.12).
- O hediye ile gelinin *dili çözülür* (TD1, s.12).
- *Gönüller* onunlar alınır (TD1, s.12).
- ... Bu, *ha deyince* olacak işlerden değildir (TD1, s.13).
- *Gönülleri fetheden* tatlı dil bütün gücünü gönülden alır (TD1, s.13).
- Kötü bir adamın *dökeceği* tatlı *dil*, tilkinin kargaya *döktüğü* tatlı *dil* gibidir (TD1, s.13).
- İnsanı belki kısa bir zaman için aldatır ama çabucak da *foyası meydana çıkar* (TD1, s.13).
- Bu geçici dünyada *gönül yıkmanın, kalp kırmanın* boşluğunu sezecek kadar olgun bir hayat anlayışına varılmalı ... (TD1, s.13)

- Onun tatlı dili en tembeli, en gönülsüzü bile *şevke getirdiği* için hayat yükü ağırlığını hissettirmez olur (TD1, s.13).
- Gönülden temenni ederim, *hayatınız* güler yüzlü, tatlı dilli insanlar arasında *geçsin* (TD1, s.13).
- Dakikalar, yatağına alışımsı bir su gibi şırıltılar içinde *akar gider* (TD1, s.13).
- Etrafı bir kere daha *gözden geçirelim* (YKO, s.14).
- ... *Merakta kalmayın*. Anlatayım (YKO, s.14).
- ... Kendi elimle prens hazretlerine öyle bir kahvaltı hazırladım ki senelerce *tadı damağında kalacak* vallahi (YKO, s.14).
- Heyecandan *tir tir titriyorum* (YKO, s.15).
- *Allah Allah...* Galiba işçi idaresinden söylemiş olacaklar (YKO, s.15).
- *Allah Allah...* Bu kadar nazik patron da hiç görmemiştim... (YKO, s.15)
- *Allah Allah...* Neredeyse *ayaklarıma kapanacak...* (YKO, s.16)
- *Allah Allah...* Nasıl isim bulmuş ya... (YKO, s.16)
- ... Siz pek *hoşuma gidiyorsunuz* (YKO, s.16).
- Doğrusu *eşi benzeri bulunmaz* bir adamsınız (YKO, s.16).
- Otel sahibi garsonlara hizmet ediyor galiba... *Bir yaşuma daha girdim*. *Allah Allah...* (YKO, s.16).
- Şimdilik *Allah'a ismarladık...* (YKO, s.16).
- Gidip *karnımı doyurayım*, patronu kızdırmayalım (YKO, s.16).
- *Allah Allah...* Prens bugün gelemeyecekse biraz evvel gelen adam kim öyleyse? (YKO, s.18)
- Sen şimdi bana *hesap ver* bakalım (YKO, s.18).
- Topaç (kendi kendine) -*Allah Allah...* Bu sefer de başka türlü saçmalamaya başladı (YKO, s.19).
- Olur şey değil vallahi... (*Katla katla güler.*)... (YKO, s.19)
- Aman Topaç Bey, *ayağını öpeyim*. Bunları kimseye anlatma sakın. *Ağzını iyi tut* (YKO, s.19).
- Pekâlâ, ben de suyun içindeki balık gibi *ağzımı açmam* (YKO, s.19).

- Mademki bu sırrı siz de öğrendiniz, sizin de *yolunuz* Ankara'ya *düşerse* benim gibi doğruca buraya gelip kendinize bir *ziyafet çekin...* *Allah'a ismarladık* (YKO, s.19).
- ... Çok geniş bir daire içinde *ele alınabilecek* iletişimde karikatürün bir ileti (mesaj) olarak önemi yadsınamaz (BİB, s.20).
- ... Sanat dalları *ortaya çıkararak* özellikle duygu aktarımında büyük roller üstlenmiştir (BİB, s.20).
- Niçin böyle bir şeye *ihtiyaç duydular?* (BİB, s.20).
- Birbirleriyle daha iyi bir *iletişim kurabilmek* için mi? (BİB, s.20).
- Evrensel açıdan karikatürü *ele aldığımızda* özellikle son dönemlerde yazısız karikatürün yaygınlaşmasıyla dünya çizerleri arasında karikatür, ortak bir dil hâline gelmiştir (BİB, s.21).
- Türk karikatürcülerin uluslararası alanda çeşitli başarılar *elde etmeleri* ve adlarını duyurmaları bu iletişim sürecinde etkin bir şekilde *yer aldıklarının* göstergesidir (BİB, s.22).
- Bir insan diğer yabancı dilleri ne kadar iyi öğrense de ana dilinde kurduğu iletişim kadar o dillerde tam anlamıyla sağlıklı bir *iletişim kuramaz* (BİB, s.22).
- Bir kişinin toplumla yüzyüze *kurduğu iletişimde* ulaşabileceği insan sayısı sınırlıdır (BİB, s.23).
- *Alıp ele* yeni baştan vatani,
- Kurmayı öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- *Kafayı* daima ilime, fene,
- *Yormayı* öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- Bilimin ışığı *açarken yolu* (A, s.26)
- Bilimde, teknikte *kalmadık geri* (A, s.27)
- Ancak hiçbirinin sanatla halkı Atatürk kadar yaklaştırdığı *ileri sürülemez* (AVS, s.28).
- Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve Operasını, filarmoni orkestralarını ilk kuran, kurduran, *temelini atan* o değil miydi? (AVS, s.29)

- ... *Bir dediği iki edilmeyen* bu millî kurtarıcının bütün bunları yaparken pusulası hiçbir zaman kendi özel zevki değil –asla değil– uygar Batı toplumunun ölçüleri idi (AVS, s.29).
- Atatürk, bir yıl önce tarihî sözleriyle *şeref verdiği* bu sanatın gönülleri tok çocuklarını bir akşam sofrasında konukluyor ... (AVTT, s.30)
- ... Kendisini yakından tanıyanlarca bilinen bu huyu yüzünden Atatürk'ün buyruğunu *yerine getiremiyor* (AVTT, s.30).
- Muhsin bu bahsi kabul ediyor ve Atatürk'ün buyruğunu bu biçimde memnunlukla *yerine getireceğini* söylüyor (AVTT, s.31).
- Onun için maddi, manevi *elden gelen* bütün *çabayı harcayarak* Akın'ı eksiksiz oynamaya çalışıyor (AVTT, s.31).
- ... Hepsini tebrik ediyor, güzel sözlerle hepsinin *gönüllerini hoş ediyor...* (AVTT, s.32)
- “*Bahsi kazandın.*” diyor (AVTT, s.32).
- Türk milletini *meydana getiren* unsurların başında Türk dili vardır (TD2, s.33).
- Türk dili ile ilgili olarak *göz önünde bulundurulması* gereken temel esasların başında Türkçenin güzelliğine, zenginliğine ve gücüne olan güven ile bu dilin büyük bir kültür dili olma yolunda taşıdığı potansiyele olan inanç yer almalıdır (TD2, s.34).
- Türk dilinin özündeki zengin hazinenin *gün ışığına çıkarılması* bütün Türk milletinin başta gelen millî görevlerindedir (TD2, s.35).
- ... Dil konusunun herkesi ilgilendirmesi gereken bir devlet meselesi olduğuna *dikkati çekmiştir* (TD2, s.35).
- Her aydın hangi konuda olursa olsun yazarken buna *dikkat edebilmelidir* (TD2, s.35).
- ... Zenginliklerinin *ortaya çıkarılması* ve sadeleştirilmesi yolunda devletin öncülüğünde, başta Türk dilini en iyi kullanması gereken aydınlar olmak üzere her türlü yayın araçlarıyla *çaba gösterilmesi* gerekmektedir (TD2, s.35).
- ... Dilde var olan zenginliklerin araştırılarak *ortaya çıkarılması* millî bilinç ve kültürel bağımsızlık açısından zorunludur (TD2, s.35).

- ... Atatürk bu gerçeği “Millî bilincin *ayakta kalabilmesi* ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.” şeklinde vurgulamıştır (TD2, s.35).
- Karagöz’üm ne *iyi ettik* de parka oturmaya geldik! (B, s.38)
- Karagöz’üm, bana *laf yetiştireceğine* temiz havadan şöyle derin derin *nefes al da ciğerin bayram etsin!* (B, s.38)
- Evvela cüzdanım *bayram etse...* (B, s.39)
- Bak *aklıma geldi!* Hoşça *vakit geçirmenin* bir yolu da karşılıklı bilmece sormaktır (B, s.39).
- Al şu parayı ama bunun *acısını çıkarırım* (B, s.39).
- Evlerin sesidir tokmaklar; eve misafir geldiğini ev sahibine *haber verir* (HAK, s.42).
- Şimdi, şehrin *kıyıda köşede kalmış* birkaç mahallesi dışında, evler artık çelik kapılar ve geçmeli kilitlerle korunuyor (HAK, s.42).
- Sözgelimi, akşam misafirliklerinde “*Kapı kapı gezeriz.*” (HAK, s.43)
- Hiç belli olmaz, belki kararımızı *değiştiririz* diye “*açık kapı bırakırız.*” (HAK, s.43)
- Aileye uzak birilerinden bahsederken “*dış kapının mandalı*” deyiveririz (HAK, s.43).
- “*El kapılarında*” çalışır *ekmeğimizi kazanırız* (HAK, s.43).
- İstenmediğimiz yerlerden “*kapı dışarı*” *ediliriz* (HAK, s.43).
- “*Kapıdan kovsalar bacadan gireriz.*” kimi zaman, eğer bir şeyi *kafamıza koyduysak* (HAK, s.43).
- Üzerinde ahşap işlemeleri zamanının acımasızlığında kaybolmaya *yüz tutmuş* cami kapıları... (HAK, s.43)
- ... İnsanlara hayatı *zehir edenler...* (İK, s.44)
- Böyleleri en feci hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile *ümitsizliğe kapılmazlar...* (İK, s.44)
- Kötümserler gerçekten böyledir. Onların *gözlerine* boşluklar *çarpar* (İK, s.45).
- Böylelikle kendisine de, etrafına da hayatı *zehir etmez* (İK, s.45).
- ... Daima *kara kara düşündüğünden* gülmek *fırsatlarını* sık sık *kaçırır* (İK, s.45).

- ... Tabiatın harikuladeliklerine *hayran kalmak*, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, iyimserin hayatını zenginleştirir (İK, s.46).
- En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yılıveren kötümser, bir *kenara çekilip kara düşüncelere dalarken* iyimser adam, o mücadelelerin sonunu görebildiği için engellerin üzerine atılmaktan çekinmeyecektir (İK, s.47).
- Hayatın engelleri, sonunun daima iyi olacağına inanan güçlerin sayesinde *ortadan kalkar* (İK, s.47).
- “En iyi iş neşeli bir adamın *elinden çıkan* iştir.” diye bir söz vardır (İK, s.47).
- Kötümserlik cemiyette her bakımdan yıkıcı bir *rol oynar* (İK, s.47).
- Bu sözleri dinlerken tabi *aklınıza gelen* suali tahmin etmiyor değilim (İK, s.47).
- İnsan *dünyaya iyimser olarak gelmektedir* (İK, s.47).
- ... Hayatı hoş tarafından almaya alışacağımız için kötümserliğimizden *eser kalmaz* belki (İK, s.47).
- Nerdeyse yiğitler *birbirine girecek*. Obanın yaşlıları toplanır, bir hiç yüzünden yiğitlerin *birbirine girmesini* istemezler (ACO, s.50).
- *Ellerinden silahlarını alalım*, silah yerine birer sopa verelim (ACO, s.50).
- Yenen taraf da istediğini *elde eder* (ACO, s.51).
- Cirit başladığı zaman, dizilerden bir atlı, atını *ileri sürer* (ACO, s.51).
- Diziler teker teker *meydana çıktuktan* sonra, değneğini en çok isabet ettiren taraf galip sayılır (ACO, s.51).
- Kars'ta Erzurum'da düzenlenen şenlik ve yarışmalarda cirit oyunları *başta gelir* (ACO, s.52).
- Donanmanın *devreye girmesi* gerekirdi (KYD, s.53).
- Fakat donanmayı *devreye sokamıyordu* (KYD, s.53).
- Böyle *elleri kolları bağlı* bekleyemezdi (KYD, s.53).
- Derken, kafasında bir *şimşek çaktı*, bir fikir dolandı (KYD, s.54).
- “Olabilir.” diye *söylendi kendi kendine...* (KYD, s.54)
- *Aklına gelen* “son çare” buydu (KYD, s.54).

- Haliç'teki Osmanlı donanmasına ait toplar, surları dövmeyle başlayınca Rumlar *gözlerine inanamadılar* (KYD, s.55).
- Bazılarımız “zor” karşısında *pes ederiz*, bazılarımız “çok zor” karşısında *yelkenleri suya indiririz* (KYD, s.55).
- Tarihe *şan verenler* “imkânsızlıklar” karşısında *pes etmeyenlerdir* (KYD, s.55).
- Neşet Ertaş, 1938 yılında Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesine bağlı Kırtıllar Köyü'nde *dünyaya gelmiştir* (BT, s.57).
- On beş yaşında *gurbete çıkan* Neşet Ertaş'ın gurbet hayatı hâlâ devam etmektedir (BT, s.57).
- Saza gümbür gümbür *ses veren...* (BT, s.57).
- Hayatına yakından baktığımızda da o içli türkülerin, yakıcı bozlakların nelerden, nasıl doğduğunun ip uçlarını *elde ederiz* hemen (BT, s.58).
- Babasından öğrendiği geleneksel ve anonim türkülerin, bozlakların dışında, sözleri kendisine ait türküler, bozlaklar söylediğini de *fark eden* olmadı yıllarca (BT, s.58).
- Sözü ve müziği ile anonim türkülerdeki erişilmez sadeliği ve estetik seviyeyi yakalayan sayısız türkünün, bozlağın *altına attığı* mütevazı *imzasını* kimselere söylemedi (BT, s.58).
- ... Birbirlerinin içinde eritip *yok eden* ikinci bir sanatçı bulmak öyle sanıldığı kadar kolay olmasa gerek (BT, s.59).
- Çoğumuzun *yolunun düştüğü*, dümdüz yollarla arşınladığımız yerlerden biridir (SK1, s.62).
- Benim de *yolum*, Türkiye'de yaptığımız “Konya Kapalı Havzasının Akılcı Kullanımı” projesi ile *düştü* oralara (SK1, s.62).
- Ekip arkadaşlarımla, suyun akılcı kullanımı amacıyla *yola çıktık* (SK1, s.62).
- ... Dünya'nın çevresi kadar *tur attık* (SK1, s.62).
- Bu yol hikâyesi Ankara'dan, sabahın erken saatlerinde *yola çıkışımızla* başlar (SK1, s.62).
- Uçsuz bucaksız bozkırlarından arasından geçerken *aklıma*, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şu dizeleri *takılıyor...* (SK1, s.63)

- Kemerli Kapı'nın içinden geçtiğimizde masmavi renkli Obruk Gölü *göz kırptıyordu* karşımızda (SK1, s.63).
- ... Göl, havanın da güzel olması sayesinde ekibimizdeki fotoğrafçılar için bulunmaz bir görsel şölen *hâline geliyordu* (SK1, s.63)
- ... Köylüler de, "su kaçıyor" diyerek susuzluğu *dile getiriyorlardı* (SK1, s.63).
- Karşımızdaki *can çekişen* bu görüntünün içimizde yarattığı üzüntüyle oradan ayrıldık (SK1, s.64).
- Yolda *aklımda kalanları* not ederken defterime... (SK1, s.64)
- Şarkılar eşliğinde Mevleviler diyarı Konya'ya vardığımızda, 350 kilometre *yol almış* olmanın yorgunluğu kendini iyiden iyiye belli etmeye başlamıştı (SK1, s.64).
- Ertesi gün Beyşehir Gölü'ne doğru *yola koyuluyoruz* (SK1, s.66).
- Yol boyu *keyfimize diyecek yoktu...* (SK1, s.66)
- Dalgaların *gözümde tütüyor* mavi, yeşil... (DH, s.69)
- Belki geliyor da ben *farkına varmıyorum!* (SK2, s.70)
- *İçim cız ederdi* (SK2, s.70).
- ... Basit ama hesaplı fikirlerine, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir *hüküm* de *veremezsiniz* (SK2, s.71).
- ... Güz mevsiminde birdenbire böyle *canavar kesilirdi* (SK2, s.71).
- Birden yüzünün ve *gözlerinin parladığını* görürdünüz (SK2, s.71).
- ... Konstantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak *yollara çıkıyorum* (SK2, s.72).
- Bir kuş civıltısı duysam *kanım donuyor*, yüreğim atmıyor (SK2, s.73).
- Belki birkaç seneye kadar *nesilleri* de *tükenecek* (SK2, s.73).
- Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine *musallat oldular* (SK2, s.73).
- Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak *yola çıkmıştım* (SK2, s.73).
- Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, *yola çıkmıştım* (SK2, s.74).
- Polislere *haber verdim* (SK2, s.75).
- Mühendis Ahmet Bey'e *ceza* bile *kesilmedi* (SK2, s.75).

- Bizim için değil ama çocuklar, sizin için *kötü olacak* (SK2, s.75).
- *Ne olur* “İyi akşamlar!” ve “Günaydın!”dan başka, bir kelimecik daha konuşabilseydik (K, s.78).
- ... *Selam vermeme* rağmen, komşularıyla bir kelimenin ötesinde konuşacak şey bulamıyorum (K, s.78).
- ... *Birşeyler söylemek* gerekiyor (K, s.78).
- Ben de rahat bir *nefes alıyorum...* (K, s.79)
- “Ayıp oluyor kardeşim!” demek *geliyor içimden* (K, s.79).
- Henüz böyle bir “özel gün”ü yok ama “komşuluk” da yavaş yavaş *çıkıyor hayatımızdan* (K, s.80).
- “Komşular günü” *adını vereceğimiz gün...* (K, s.80)
- Ha, bakın eski günlerin *kapısını aralayacak* olursak iş değişir (K, s.80).
- Oralarda *yer içer, yatıya kalırdık* (K, s.81).
- Birbirimizin yemek *kokularını duyardık* evlerimizden, o yemekleri paylaşırdık (K, s.81).
- ... Komşuluktan *söz edilebilir* belki... (K, s.81)
- ... *Nam salmıştı* asker içinde (MKK, s.82).
- Bu kez herkesten evvel *almıştı yükünü...* (MKK, s.82)
- *Nazar mı değdi* göklerden, ne? (MKK, s.84)
- Aman Kocabaş, *ayağını öpeyim* Kocabaş (MKK, s.84).
- Koma yollarda beni, *kulun köpeğin olayım* (MKK, s.84).
- *Yürüdü* düşman *üstüne*, yüceden yüceden (MKK, s.84).
- Anadolu’nun geleneksel konukseverliği *üzerinde duralım* isterseniz (AK, s.85).
- ... Türklerin gösterdikleri konukseverliği seyahatnamesinde *anlata anlata bitirememiştir* (AK, s.85).
- Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini *bir araya getirmiştir* (AK, s.86).
- Ne konuştuklarını anlamadığımızdan *korkuya düştük*, bunların *yol kesen* eşkıyalar olduğu kuşkusuna kapıldık. Sonra Arapça bilen birisi *ortaya çıktı* (AK, s.86).

- Onların göstermekte olduğu bu yüksek konukseverliğe *hayran olmamak* elde değildi (AK, s.86).
- Sonunda işi kura çekmek suretiyle hâletmeye *karar verdiler* ve sulh oldular (AK, s.86).
- Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine *konuk olmamız* kararlaştırıldı (AK, s.86).
- Adamlarıyla birlikte bizi karşıladı, birlikte tekkesine giderek *konuğu olduk* (AK, s.86).
- Şekerin hemen hiç bulunmadığı yıllarda bir öğretmen, bir köye *konuk olur* (AK, s.87).
- Sonunda sandığı kırmaya *karar verirler*, sandık kırılır, öğretmen işin *farkına o zaman varır* (AK, s.87).

3.1.3. Mecazi İfadeler

En genel tanımıyla mecaz, sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır. Mecaz, Türkçe Sözlük'te "Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz" biçiminde tanımlanmıştır (TDK, 2005: 1359).

Sözcükler, mecazlar ile yeni anlamlar kazanır. Bazen mecazların bir araya gelmesiyle deyimler oluşur, bu sayede de dilin anlatım gücü artar. Eğer sözcüklerin yalnızca temel anlamları var olsaydı dilin anlatım gücü çok sınırlı olurdu.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen mecazlar aşağıda gösterilmiştir:

- Korkma, *sönmez* bu şafaklarda *yüzen* al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde *tüten* en son *ocak* (İM, s.3).
- *Yırtarım* dağları, enginlere sığmam, taşarım (İM, s.3).
- Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı *duvar*,
Benim *iman* dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir *imanı* boğar,

- “Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış *canavar*? (İM, s.3)
- *Doğacaktır* sana va’dettiği günler Hakk’ın... (İM, s.3)
 - Verme, dünyaları alsan da, bu *cennet* vatanı (İM, s.3).
 - Kim bu *cennet* vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fıskırarak toprağı sıksan, şühedâ! (İM, s.3)
 - Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin *temeli*- (İM, s.3)
 - *Fıskırır* ruh-ı mücerred gibi yerden na’sım (İM, s.3)
 - *Dalgalan* sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl! (İM, s.3)
 - Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne *temeli* budur. Bu *temel*, senin, en kıymetli *hazinen*dir. İstikbalde dahi, seni, bu *hazineden*, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, bedhahların olacaktır (AGH, s.4).
 - Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları *dağıtılmış* ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir (AGH, s.4).
 - Muhtaç olduğun kudret, *damarlarındaki* asîl kanda, mevcuttur! (AGH, s.4)
 - *Tatlı* Dil (TD1, s.10)
 - ... İnsanları güzel yapan, *sıcak* yapan dildir (TD1, s.10).
 - ... Her dil değil, dilin de *tatlısı* olmalı (TD1, s.10).
 - Allah bir adama her şeyin *tatlısını*, yalnız dilin *acısını* verdi mi ne yapsa kâr etmez (TD1, s.10).
 - “*Dil yarası* yaraların en *derinidir*.” derler (TD1, s.10).
 - Bıçağın açtığı yara zamanla kapanır; *dil yarası*, ruhun en gizli taraflarına doğru boyuna işler, bir türlü kapanmak nedir bilmez (TD1, s.10).
 - *Acı* dil yalnız karşısındakine değil, sahibine de zarar verir (TD1, s.10).
 - Bu kişi dünya güzeli olsa da *acı* dili onu çirkinleştirir (TD1, s.10).
 - Ama *tatlı* dil öyle mi ya? (TD1, s.10)
 - Ne kadar öfkeli olursanız olun *tatlı* dil sizi yatıştırır (TD1, s.11).
 - En yapamayacağınız işleri size *tatlı* dille güler yüzle yaptırırverirler (TD1, s.11).
 - ... Bu *tatlı* dil sizi yerinizden kaldırır (TD1, s.11).

- İcinizden bir kuvvet bu *tatlı* emri yerine getirmez için sizi sanki zorlar. Çünkü *tatlı* dil suratınıza çarpmamış, kalbinize işlemiştir (TD1, s.11).
- *Acı* dil onu nasıl kırverirse *tatlı* dil de imar eder. *Tatlı* dilin emrini o keyifsiz hâlinizde yerine getiriverirsiniz. İşte *tatlı* dilin mucizesi budur (TD1, s.11).
- *Tatlı* konuşmalarıyla tanınmış insanlar vardır (TD1, s.12).
- Hatta bu tür insanlarla konuşmaya gittiniz mi söz yavaş yavaş güzel konuşanın, *tatlı* dillinin ağzında kalır (TD1, s.12).
- Saatlerce hiçbir şey söylemeseniz bile o *tatlı* sözlerle siz konuşmuş gibi olursunuz (TD1, s.12).
- Hani bazı insanlar için “Ağzından bal akıyor.” derler, işte bu ağzdan akan bal, *tatlı* dilin hâlidir (TD1, s.12).
- *Tatlı* dil insan için başlı başına bir kuvvettir (TD1, s.12).
- ... İnsanın dili ağzının içinde kolay *dönemiyorsa* düşüncelerini çabucak, güzel cümleler hâlinde ağzından *dökemiyorsa* bu gibi hallerde susmak en emin çaredir (TD1, s.12).
- Güler bir yüz, *tatlı* bir dille tamamlandığı zaman insana bütün kapılar açılır (TD1, s.12).
- Söze başlarken de söylediğim gibi *tatlı* dil, sevimli görünmeyen, hatta *soğuk* görünen yüzleri bile *ısıtır*, cana yakın kılar. *Tatlı* dille bütün kapıların açılması bundandır (TD1, s.12).
- O hediye ile gelinin dili çözülür. Yani, *anahtarı* işlemeye başlar. Gerçekten dilin, *tatlı* dil olmak şartıyla, *açamayacağı kapı*, *çözemeyeceği düğüm* yoktur (TD1, s.12).
- “Mademki *tatlı* dil her kapıyı açan sihirli bir *anahtardır*, öyle ise ne duruyoruz, dilimizi *tatlılaştıralım*.” diyen bilmem bulunur mu? Çünkü bu, ha deyince olacak işlerden değildir. Gönülleri fetheden *tatlı* dil bütün gücünü gönülden alır. İnsanın dilinin *tatlı* olması için gönlünün *tatlı*, iyi olması lazımdır. Kötü bir adamın döküleceği *tatlı* dil, tilkinin kargaya döktüğü *tatlı* dil gibidir (TD1, s.13).
- Hakiki *tatlı* dil iyi insanda olur. *Yüreği* merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden *tatlılaşır* (TD1, s.13).

- Bu geçici dünyada gönül yıkmanın, kalp kırmanın boşluğunu sezecek kadar *olgun* bir hayat anlayışına varılmalı ki insan, en küçüğünden en büyüğüne kadar *tatlı* dille, güler yüzle seslenebilsin (TD1, s.13).
- ... Ben on saati ayar etmekten aciz olan bir insan, milletleri nasıl *ayar edebilirim?* (TD1, s.13)
- Fakat o *aç gözlüydü* (TD1, s.13).
- Hâlbuki *tatlı* dilli adam böyle bir üzüntüye *kapılmaz* ... (TD1, s.13)
- Onun *tatlı* dili en tembeli, en *gönülsüzü* bile şevke getirdiği için *hayat yükü ağırlığını* hissettirmez olur (TD1, s.13).
- Gönülden temenni ederim, hayatınız güler yüzlü, *tatlı* dilli insanlar arasında geçsin (TD1, s.13).
- Sevinçten *çıldıracağım* (YKO, s.14).
- *Baş üstüne* efendim... (YKO, s.16)
- Ne dersiniz *başım üstüne*... (YKO, s.16)
- Bu *şerefli ve büyük* günü hiç unutmayacağım (YKO, s.17).
- ... Sizi bütün *kalbimle* kutlarım (YKO, s.18).
- Beklediğimiz *büyük* misafir otelimize bugün geliyormuş... (YKO, s.18)
- Bizim Yolcu Konmaz Oteli'nin şöhreti mahvolacak. Benimle de bir güzel *eğlenecekler* (YKO, s.19).
- ... İletişim aracı olarak diğer sanat dallarına göre daha *güçlü ve çekici* mesajlar verebilen karikatür sanatının, kaynak olarak da karikatürçünün ne denli önemli ve kalıcı olduğunu vurgulamaktadır (BİB, s.21).
- Bir insan diğer yabancı dilleri ne kadar iyi öğrense de ana dilinde kurduğu iletişim kadar o dillerde tam anlamıyla *sağlıklı* bir iletişim kuramaz (BİB, s.22).
- Bütün bu olumsuzlukları bir an için bir *kenara bıraksak* bile kişinin öğrenebileceği yabancı dil sayısı sınırlıdır (BİB, s.22).
- ... Karikatürcü uygun *zemin* oluştuğunda çizgileriyle bütün dünya insanlarına *seslenme* olanağı bulmaktadır (BİB, s.23).
- Bayrağımız için al *kanımızı*,
Vermeyi öğretti bize Atatürk (A, s.26).

- Umutla bakarken gelecek güne,
Bağlanıp kalmadık geçmişe, düne (A, s.26).
- Bilimde teknikte kalmadık geri,
Harcadık emeği, *akıttık teri (A, s.27)*
- *Yaşatacağız* biz seni elbette,
Bu canlar oldukça kemikte ette (A, s.27)
- “Sanatsız kalan bir milletin hayat *damarlarından* biri kopmuş demektir” (AVS, s.28).
- Büyük bilim *koruyucusu* Fatih’in, Sinan’a *ölümsüz* şaheserler diktiren Kanuni’nin, Damat İbrahim Paşa’nın, sanat âşığı Üçüncü Selim’in de sanata saygısını saygıyla anıyoruz (AVS, s.28).
- Sanatı, yurdun en uç köşelerine, halkın *ayağına götürme*, onun yaşamının vazgeçilmez çabalarından biridir (AVS, s.28).
- Atatürk, sanatın, uygar toplumlardaki *can alıcı* önemini çok iyi kavramış... (AVS, s.28)
- ... Sanatı, bu uygarlık savaşında en etkin, kalpten kalbe giden en *sıcak*, en dolaysız, en *sağlıklı* araç saymıştır (AVS, s.28).
- *Yurdun* yalnız zekâsını değil, duyarlılığını da temsil eden sanatçılara mebusluklar, büyükelçilikler verip onları onurlandırmıştır (AVS, s.29).
- ... Bir dediği iki edilmeyen bu millî kurtarıcının bütün bunları yaparken *pusulası* hiçbir zaman kendi özel zevki değil –asla değil– uygar Batı toplumunun ölçüleri idi (AVS, s.29).
- Atatürk, bir yıl önce tarihî sözleriyle şeref verdiği bu sanatın *gönülleri tok* çocuklarını bir akşam sofrasında konukluyor ... (AVTT, s.30)
- Muhsin sahne dışında kalabalık bir topluluk içinde bile *uzun boylu konuşmaktan* kaçınacak kadar sıkılgan bir insandır (AVTT, s.30).
- İlk alkışlar, en *değerli* alkışlar Atatürk’ün locasından *yükseliyor* (AVTT, s.32).
- Türk dili ile ilgili olarak göz önünde bulundurulması gereken temel esasların başında Türkçenin güzelliğine, zenginliğine ve *gücüne* olan güven ile bu dilin büyük bir kültür dili olma yolunda taşıdığı potansiyele olan inanç yer almalıdır (TD2, s.34).

- Türk dili Türk milletinin *kalbidir, zihnidir...* (TD2, s.34).
- Bu görevi gerçekleştirme yolunda ilk *adımları*, Türk Dil Kurumunun kurulması ve dil kurultaylarının düzenlenmesi ile atan Atatürk... (TD2, s.35)
- Atatürkçülükte Milli duygu ile dil arasındaki *bağ* çok kuvvetlidir (TD2, s.35).
- ... Atatürk bu gerçeği “Millî bilincin ayakta kalabilmesi ve *uyanık* bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.” şeklinde vurgulamıştır (TD2, s.35).
- İçinde yaşanan ve insan soluğu ile *hayat bulan* yapıların dış dünyayla ilişkilerini sağlar kapılar (HAK, s.41).
- ... Antikacıların *soğuk* vitrinlerinde bir masa tablası ya da iç dekor olarak kullanılmak üzere uygun fiyata satılmayı bekliyor (HAK, s.42).
- *Soğuk* ama güvenli bir zırhın arkasında, *sıcak* sohbetlerimiz de “*kilitleniyor*” (HAK, s.42).
- İyimser yahut eski tabiriyle “nikbin” dediğimiz insanlar hakikaten yalnız kendilerinin hayatını *tatlaştırmakla* kalmazlar, beraber yaşadıkları insanlara da hayatı *pembe* bir gözlük arkasından seyrettirirler (İK, s.44).
- Böyleleri en feci hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile ümitsizliğe kapılmazlar; o *karanlık* hadisenin... (İK, s.44)
- ... Yaradılışı onu doğrudan doğruya karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramaya götürür (İK, s.44).
- *Siyahlar* içinde bir bakışta *beyazları* görür (İK, s.44).
- En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yılıveren kötümser, bir kenara çekilip *kara* düşüncelere dalarken... (İK, s.47)
- Küçük çocukların en *tatlı* hayaller içinde büyüdüklerini hatırlayacak olursanız bu sözün doğruluğuna inanırsınız sanıyorum (İK, s.47).
- Neşe *bulaşır*, derler (İK, s.47).
- Bir zamanlar köy düğünlerini davulu ile zurnası ile coşturan cirit oyunları, Anadolu'nun *kükrek* sesi, yiğitlik, mertlik heyecanı, geleneksel seyirliğidir (ACO, s.52).

- Yunus Emre gönüller *onardı* dilinde Hakk'ın sözü, elinde çeşte kopuzla... Âşık Veysel onunla geçti *iki kapılı handan* ağır ağır... (BT, s.56)
- ... Kendine has bir tavır ve üslupla *yoğurarak* türkülerimizi... (BT, s.56)
- ... *Gönül telimizi titreten*, ruhumuzu ürperten bu esrarlı sesin, sazın ve tavrın arka planında neler ve kimler var? (BT, s.57)
- Hayatına yakından baktığımızda da o *içli* türkülerin, *yakıcı* bozlakların nelerden, nasıl doğduğunun ip uçlarını elde ederiz hemen (BT, s.58).
- ... Birbirlerinin içinde *eritip* yok eden ikinci bir sanatçı bulmak öyle sanıldığı kadar kolay olmasa gerek (BT, s.59).
- Çoğumuzun yolunun düştüğü, dümdüz yollarla *arşınladığımız* yerlerden biridir (SK1, s.62).
- Bu göle göl demeye *bin şahit ister*... (SK1, s.63)
- Obruk Han, tarih ile doğanın eşsiz birlikteliğinin *sergilediği* inanılmaz güzellikte bir yer (SK1, s.63).
- Kemerli Kapı'nın içinden geçtiğimizde masmavi renkli Obruk Gölü *göz kırptıyordu* karşımızda (SK1, s.63).
- Acıgöl, geniş bozkır alanların içinde rengârenk görüntüsüyle insanı şaşırtan apayrı bir güzellik *sergiliyor* (SK1, s.64).
- *Uyuyor* mu limanda her gece sallanarak,
- Altından çivilerle çakılmış gemilerin? (DH, s.68)
- ... *Basit* ama hesaplı fikirlerine, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz (SK2, s.71).
- ... *Tatlı*, sümbüli günlerde, o en çağırtnan kafes kuşunu nereden bulursa bulur (SK2, s.72).
- ... Konstantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları *hesaplayarak* yollara çıkıyorum (SK2, s.72).
- Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya *kıyamayarak* yola çıkmıştım (SK2, s.73).
- Bazen bu şans *yakalamıyor* değilim aslında (K, s.78).
- ... Geçmişteki güzel komşuluk ilişkilerini anlatıp *tatlı* hatıraları yâd etmekten başka ne ifade eder? (K, s.80)

- Komşuluk ilişkilerimiz neden *zayıfladı*, komşularımızın adını niçin bilmiyoruz? (K, s.80)
- Üzüntülerimizi *paylaşırđık* (K, s.81).
- Yediyordu Elif kağısını,
Kara geceden geceden... (MKK, s.82)
- Bu kez herkesten evvel almıştı yükünü,
Doğrulmuştu yola, önceden önceden (MKK, s.82).
- Büyüdü gözleri, büyüdü yürek kadar,
Örtüldü gözleri örtüldü hep (MKK, s.84).
- Bu konukseverliğin *kökleri* tarihin *derinliklerine* iner (AK, s.85).
- ... Bunların yol kesen eşkıyalar olduğu kuşkusuna *kapıldık* (AK, s.86).
- Bir görevi yapmış olmanın rahatlığını *duyar* (AK, s.87).

3.1.4. Atasözleri

Atasözleri; dil-kültür ilişkisini gösteren, atalardan kalan, kısa, öz, yol gösterici ve eğitici olan sözlerdir. Atasözleri kültürel değerleri bünyesinde bulundurur ve kültürel değerlerin yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılması hususunda önem taşır.

Ömer Asım Aksoy, atasözünü, “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak düsturlaştırır ve kalıplaşmış şekilleri bulunan öz sözler” biçiminde tanımlamıştır (Aksoy, 1988: 140).

Uzun gözlem ve tecrübeler sonucu kazanılmış atasözleri, ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirtir, ulusa yol gösterir. Bir atasözleyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir. Anlaşmazlıklarda bir atasözü en büyük yargıdır (Aksoy, 1988: 132). Atasözleri ulusal nitelik taşır ve millet atasözlerinde mutabakat sağlamıştır.

Atasözleri, bir milletin kültürünün aynasıdır. Her ulusun kendi deneyimleriyle, bilgeliğiyle oluşturduğu atasözleri bir dilbirliğinin dünya görüşünü,

yaşayış biçimini yansıttığı gibi o toplumun kültür tarihiyle ilgili önemli ipuçları da verir. Örneğin atla ilgili Yörük at yemini artırır, At, sahibine göre eşer; At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır; At beslenirken kız istenirken... gibi atasözleri, tarih boyunca Türklerin yaşamında atın tuttuğu yeri göstermesi bakımından ilginçtir (Aksan, 2007: III, 38). Bir milletin kültürel birikimi ve tecrübesi olan atasözleri milletlerin dünya görüşünü ortaya koyar ve nesillerce yaşatılır.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen atasözleri aşağıda gösterilmiştir:

- ... O dil ağzın içinde her dönüşünde can yakar, kalp kırar, gönül devirir. “*Dil yarası yaraların en derinidir.*” derler (TD1, s.10).
- ... Bucak bucak kaçıığımız insanlar hep o insanlardır. Ama tatlı dil öyle mi ya? “*Yılanı deliğinden çıkarır.*” derler (TD1, s.10).

3.1.5. Özdeyişler

Özdeyişler, az sözcükle çok şey anlatmaları bakımından atasözlerine benzeyen, ancak söyleyenlerinin belli olması açısından atasözlerinden ayrılan sözlerdir.

Özdeyişler, kimin söylediği belli, kısa, ahenkli özlü sözlerdir. Sözcük öbekleri ile ilgileri zayıftır. Tümce biçiminde bulunurlar. Sıkı kalıplaşma bulunmaz. Ancak atasözlerini andırırlar (Bozkurt, 1995: 169).

Özdeyişler, atasözleri gibi tecrübelerden ve gözlemlerden çıkarılan sonuçlara dayanır. Gelecek kuşaklara aktarılması atasözleri kadar kolay ve yaygın değildir.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen özdeyişler aşağıda gösterilmiştir:

- *Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda, mevcuttur!* (AGH, s.4)

- “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” (AVS, s.28)
- “Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz; vekil olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu sanatçıları sevelim” (AVS, s.28).
- Türk Dili adlı metindeki resimde Atatürk’ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” özdeyişi yer almaktadır (TD2, s.33).
- Atatürk bu gerçeği, “Millet dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı olan vatandaşların oluşturduğu siyasi ve sosyal toplumdur.” şeklinde belirtmiştir (TD2, s.33).
- Atatürkçülükte “Milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri de dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.” (TD2, s.34).
- Atatürk, “Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir... Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği sayısız tehlikeli felaketler içinde ahlakının, geleneklerinin, hatıralarının, çıkarlarının kısaca bugün kendi milletini yapan her şeyi dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” diyerek dilimize olan güvenini ve inancını belirtmiştir (TD2, s.34).
- ... Atatürkçülüğe göre “Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her kavramı ifade kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde çalışmak lazımdır.” (TD2, s.35).
- Atatürkçülükte “Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî duygunun gelişmesinde başlıca etkendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” (TD2, s.35).

- ... Atatürk bu gerçeği “*Millî bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.*” şeklinde vurgulamıştır (TD2, s.35).
- ... En doğrusunu Auguste Breal (Agust Biril) adında bir muharrir yapmıştır. O muharrir: “*İnsanları, beraber yaşadıkları kimselere hayatı hoş hâle getirenler, bir de beraber yaşadıkları insanlara hayatı zehir edenler diye ikiye ayırmak kabildir.*” diyor (İK, s.44)
- Çok yaşamış, çok görmüş olan bu ihtiyar kadın (Lady Mendl): “*İnsanın yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşamak için vakit geçmiş değildir. Daima yeni şeyler öğrenmek istiyorum. Yenileri öğrenince de eskileri unutmak âdetimdir. İhtiyar olduğumu hiç bir zaman düşünmem. Bütün yeni cereyanlarla hemen ilgilenirim. Çünkü ben iyimser bir kadıyım.*” der... (İK, s.45, 46)
- Bilirsiniz Sezar bir muharebeden döndüğü zaman senatoda kendisinden bu mücadelenin tafsilatını sormuşlar, o sadece: “*Gittim, gördüm, yendim.*” demiştir. Lady Mendl da kendi hayatını tıpkı onun gibi üç kelimeyle anlatıyor: “*Güldüm, yaşadım, sevdim.*” (İK, s.46)
- “*İmkânın sınırını görmek için imkânsız denemek lazım.*” dedi padişah... (KYD, s.54)
- Mevlâna, herkesi olduğu gibi bizleri de; “*Gel, gel; ne olursan ol, yine gel.*” sözleriyle karşılıyordu (SK1, s.65).
- İbni Batuta, Anadolu için şöyle der:
- “*Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir. Burada dünyanın en güzel insanları, en temiz giyimli halkı yaşar, en nefis yemekler pişirilir. Allah’ın yarattıkları içinde en şefkatli, en konuksever halk Anadolu’dadır.*” (AK, s.85, 86).

3.1.6. Ağız Özellikleri

Ağız bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verilen addır. Ağızlarda ses (söyleyiş), şivelerde

ses ve şekil, lehçelerde ise ses ve şekilden başka kelime ayrılıkları, kelime sahasına inen ayrılıklar bulunur (Ergin, 2007: 10).

Berke Vardar, ağzı “Bir dil alanı içinde görülen konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini, kimi durumlarda da toplumsal özellikleri yansıtan kullanımların her biri. Yerel kullanım anlamında ağız, lehçeye karşıt olarak, çok dar bir alanda yer alır.” biçiminde tanımlamıştır (Vardar, 2007: 14).

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen ağız özellikleri aşağıda gösterilmiştir:

- Adana, Mersin, Kahramanmaraş gibi Güney ve Güneydoğu vilayetlerimizde halk ağzında “*dil*” kelimesi “*anahtar*” manasında kullanılır. Hatta biraz daha yukarı çıkarsanız mesela Erzincan’da düğünlerde, gelin susar, ağzını açıp bir kelime söylemez. Düğün akşamı gelini söyletmek için güvey kıymetli bir hediye verir ki bu hediyeye Erzincan’da “*dilbağı*” derler (TD1, s.12).
- ... İriliğine, sallapatiliğine, *Karamanlı ağzı konuşuşuna*, basit ama hesaplı fikirlerine, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz (SK2, s.71).

3.1.7. İkilemeler

İkilemeler, cümlede anlamı güçlendirmek için kullanılan söz öbekleridir. Türkçenin zenginliğini gösteren ikilemeler, dilimizin her döneminde ve her lehçesinde kullanılmıştır. Bugün, Türkiye Türkçesinde de yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Türkçe Sözlük’te ikileme terimi, “Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması.” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2005: 948).

Berke Vardar, ikilemeyi “Anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma.” biçiminde tanımlamıştır (Vardar, 2007: 119).

Bir anlatım biçimi olarak ikileme pek çok dilde kullanıldığı gibi Türkçede de kullanılmaktadır. İkileme; anlamı pekiştirmek, güçlendirmek, zenginleştirmek amacıyla kullanılır.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen ikilemeler aşağıda gösterilmiştir:

- “Şeytan görsün yüzünü!” deyip *bucak bucak* kaçtığımız insanlar hep o insanlardır (TD1, s.10).
- Ne kadar yorgun olursanız olun, ufak bir zahmetin sizi daha fazla yormayacağına *kendi kendinizi* inandırmaya çalışırsınız (TD1, s.11).
- Onları dinlemek *başlı başına* bir zevktir. Hatta bu tür insanlarla konuşmaya gittiniz mi söz *yavaş yavaş* güzel konuşanın, tatlı dillinin ağzında kalır (TD1, s.12).
- Tatlı dil insan için *başlı başına* bir kuvvettir (TD1, s.12).
- *İşi gücü*, etrafına topladığı on, on beş saati aynı zamanda çalmaya, daima hepsinin aynı zamanı göstermelerini temin etmeye çalışırdı (TD1, s.13).
- İnsanları zorla emri altına almak, *kırıp dökerek* hâkim olmak istiyordu (TD1, s.13).
- Her yer *pırl pırl*... (YKO, s.14)
- *Allah Allah*... Galiba işçi idaresinden söylemiş olacaklar (YKO, s.15).
- *Allah Allah*... Bu kadar nazik patron da hiç görmemiştim... (YKO, s.15)
- *Allah Allah*... Neredeyse ayaklarıma kapanacak... (YKO, s.16)
- *Allah Allah*... Nasıl isim bulmuş ya... (YKO, s.16)
- Bir yaşma daha girdim. *Allah Allah*... (YKO, s.16)
- *Allah Allah*... Prens bugün gelemeyecekse biraz evvel gelen adam kim öyleyse? (YKO, s.18)

- Otelci (*kendi kendine*) –Söyletemeyeceğim (YKO, s.18).
- Topaç (*kendi kendine*) -Allah Allah... Bu sefer de başka türlü saçmalamaya başladı (YKO, s.19).
- Olur şey değil vallahi... (*Katla katla güler.*)... (YKO, s.19).
- Bir kişinin toplumla *yüzyüze* kurduğu iletişimde ulaşabileceği insan sayısı sınırlıdır (BİB, s.23).
- İlkeleri birer sarsılmaz kaya,
Devrimler yapıldı *arka arkaya* (A, s.26)
- Kadın, erkek her gün *omuz omuza*,
Durmayı öğretti bize Atatürk (A, s.27)
- Yollar yapılırken ovaya, dağa,
Kalkındı ülkemiz *baştan ayağa* (A, s.27)
- ... Sanatı, bu uygarlık savaşında en etkin, *kalpten kalbe* giden en sıcak, en dolaysız, en sağlıklı araç saymıştır (AVS, s.28).
- Cumhuriyet yerine *oturur oturmaz*, yurdun yetenekli çocuklarını Avrupa'ya sanat eğitimine göndermiştir (AVS, s.29).
- Provalar ilerlerken Atatürk birkaç defa yapıtın hazır *olup olmadığını* soruyor (AVTT, s.31).
- ... *Ufak tefek* başarılarla kendisini memnun etmeye olanak bulunmadığını çok iyi bilen... (AVTT, s.31)
- Her aydın hangi konuda *olursa olsun* yazarken buna dikkat edebilmelidir (TD2, s.35).
- ... Havadan şöyle *derin derin* nefes al... (B, s.39)
- *Hay hay*, kasketli şeyler konuşmayalım (B, s.39).
- *Hay hay*, çayı anladım da kim kime ısmarlayacak... (B, s.39)
- ... Ağzımızda *cik cik* öten meyve hangisidir? (B, s.40)
- ... Badem ağzımızda *cik cik* diye ses çıkarmaz mı? (B, s.40)
- ... Kentlere *girip çıkarken* kullanılıyordu (HAK, s.41).
- Gelenleri *sorgusuz sualsiz* kabul ettiğimiz, başkalarına güvenip kapılarımızı hiç kilitlemediğimiz günler geride kaldı (HAK, s.42).
- Şimdi, şehrin *kıyıda köşede* kalmış birkaç mahallesi dışında, evler artık çelik kapılar ve geçmeli kilitlelerle korunuyor (HAK, s.42).

- Dökme demirden kilit ve anahtarları, kapı eşiklerini, *belli belirsiz* bir çocukluk anısı olarak da olsa hatırlayacak mı yeni gelen nesil? (HAK, s.42).
- Sözelimi, akşam misafirliklerinde “*Kapı kapı* gezeriz.” (HAK, s.43)
- ... Yaradılışı onu *doğrudan doğruya* karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramaya götürür (İK, s.44).
- Bedbin gözler güneşte bile *kara kara* lekeler bulacaklardır (İK, s.44).
- Bir masanın üzerine yarım bardak su koyup insanları *teker teker* davet ederek masanın üzerinde ne gördüğünü sormuşlar (İK, s.45).
- ... Daima *kara kara* düşündüğünden gülmek fırsatlarını *sık sık* kaçıır (İK, s.45).
- *Beş on* dakikayı tesadüfen hoş geçirmek... (İK, s.46)
- Niçin savaşalım, *boşu boşuna* vuruşalım? (ACO, s.50)
- Diziler *teker teker* meydana çıktıktan sonra, değneğini en çok isabet ettiren taraf galip sayılır (ACO, s.51).
- “Olabilir.” diye söylendi *kendi kendine*... (KYD, s.54)
- Âşık Veysel onunla geçti iki kapılı handan *ağır ağır*... (BT, s.56)
- Saza *gümbür gümbür* ses veren, âdeta davula eşlik edercesine sazının göğsünden pençesiyle sesler çıkaran Neşet Ertaş... (BT, s.57)
- Neşet Ertaş’ın sanatı, hayatı ile o kadar *iç içedir* ki... (BT, s.58)
- Farkında mısınız bilmem; türkü saza, saz türküye ve *ikisi birden* Neşet Ertaş’a ne güzel uyuyor (BT, s.59).
- Yolculuğumuz boyunca, her ay bölgeyi *baştan sona* dolaştık... (SK1, s.62)
- *Uçsuz bucaksız* beyazlığı, batımıza alarak yol boyu ilerliyoruz (SK1, s.62).
- İçimden “garip bir göl” diyebiliyorum sadece başka *derli toplu* bir cümle bulamıyorum yaşadıklarımı anlatacak (SK1, s.63).
- *Uçsuz bucaksız* bozkırların arasından geçerken aklıma, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şu dizeleri takılıyor... (SK1, s.63)
- Şarkılar eşliğinde Mevleviler diyarı Konya’ya vardığımızda, 350 kilometre yol almış olmanın yorgunluğu kendini *iyiden iyiye* belli etmeye başlamıştı (SK1, s.64).

- *İster istemez* içimden aynı düşünceyi tekrarlayıp duruyorum... (SK1, s.66)
- ... Turkuaz rengi göl, üzerindeki *irili ufaklı* adalarla kendine doğru çeker sizi (SK1, s.66).
- Kahroluyoruz *ister istemez*... (SK1, s.67)
- *Cıvıl cıvıl* öterlerdi (SK2, s.70).
- ... Birtakım insanların *çoluk çocuk* ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm (SK2, s.70).
- Hür kuşlar, kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru *küme küme* gelirlerdi (SK2, s.70).
- ... *Çoluklu çocuklu* kocaman adamlar, bir müddet beklerler... (SK2, s.70)
- ... Kuşların üşüştüğü ağaca doğru *yavaş yavaş* yürürlerdi (SK2, s.70).
- Ökselerden kurtulmuş *dört beş* kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken... (SK2, s.70)
- ... Hemen *canlı canlı* yollarlardı (SK2, s.70).
- Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, *kısa kısa* bir yürümesi, *kalın kalın* bir gülmesi... (SK2, s.71).
- Sabahleyin işine *kısa kısa* adımlarla koşarken... (SK2, s.71)
- ... Bu esmer lekecikler *geçip giderlerdi* (SK2, s.72).
- ... *Parça parça* oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde, o en çığırkan kafes kuşunu nereden *bulursa bulur* (SK2, s.72).
- ... İsketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden *birer birer* toplardı (SK2, s.72).
- Güzün o günlerini pencereden *görüür görmez*... (SK2, s.72)
- Fukara, üstleri *yırtık pırtık* yavrulardı (SK2, s.74).
- *Gizli gizli*, gene çimenler *yer yer* söküldü (SK2, s.75).
- “Nasılın?” filan desek birbirimize, “*Çoluk çocuk* iyi mi?” desek (K, s.78).
- Kapıda *beş on* saniye, komşularımdan biriyle bekleme mecburiyetinde kalıyorum. Ama o saniyeler *uzadıkça uzuyor* (K, s.78).

- İçinde bir şey olmadığını *bile bile* kapağını *açıp kapatıyorum* (K, s.79).
- *Ara sıra* alt kattaki komşumuz müzik setinin sesini anormal bir şekilde açıyor (K, s.79).
- Komşusuzluktan ben de müşteriyim ama şu özel günleri *oldum olası* sevmem (K, s.80).
- Henüz böyle bir “özel gün”ü yok ama “komşuluk” da *yavaş yavaş* çıkıyor hayatımızdan (K, s.80).
- Onlar, komşularımızla *üst üste* değil, *yan yana* oturduğumuz günlerdi (K, s.80).
- Oralarda *yer içer*, yatıya kalırdık. Çocukluğumuz, *yarı yarıya* komşu evlerinde geçirdi bizim (K, s.81).
- Hâlâ *yan yana* duran ve avlularından serin sular akan evlerin bulunduğu... (K, s.81)
- Yediyordu Elif kağnısını,
Kara *geceden geceden*... (MKK, s.82)
- Sanki *elif elif* uzuyordu, inceliyordu (MKK, s.82)
- ... Her bir *heceden heceden* (MKK, s.82).
- Mermi taşırdı öteye, *dağ taş aşardı* (MKK, s.82).
- ... Doğrulmuştu yola, *önceden önceden* (MKK, s.82).
- Mahzundu *bütün bütün* Sarıkız, *yanı sıra* (MKK, s.83)
- ... Hafiftiler, *inceden inceden* (MKK, s.83).
- *Elma elmaydı* yanakları, *üzüm üzümdü* gözleri (MKK, s.83)
- Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,
Niceden niceden (MKK, s.83)
- Durdu birden Kocabaş, *ova bayır* durdu (MKK, s.84).
- Ta gerilerden başka kağnılar yetişti geçti *gacır gucur* (MKK, s.84)
- ... Kahroldu Elifçik, *düşünceden düşünceden* (MKK, s.84).
- Bak hele üzerimden *ses seda* uzaklaşır (MKK, s.84).
- ... Düşerin gerilere, *iyceden iyceden* (MKK, s.84).
- ... Yürüdü düşman üstüne, *yüceden yüceden* (MKK, s.84).
- On dördüncü yüzyılın başlarında Anadolu’da bir gezi yapan tanınmış Arap seyyahı Tancalı İbni Batuta, Anadolu’yu *kariş kariş* gezerken

hep bu ahi tekkelerinde konaklamış, Türklerin gösterdikleri konukseverliği seyahatnamesinde *anlata anlata* bitirememiştir (AK, s.85).

- Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere *ayrı ayrı* dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir (AK, s.86).
- *Yiyip içip* dinlendikten sonra Ahi Sinan hepimizi hamama götürdü, yıkandık (AK, s.86).

3.1.8. Yansımalar

Doğadaki seslerin taklidiyle oluşturulan sözcüklerdir. Türkçe, yansıma sözcükler açısından oldukça zengin bir dildir.

Yansıma, dış gerçeklik düzleminde var olan ses veya gürültüleri, işitimsel izlenimi yansıtacak biçimde aktaran, adlandırılan gerçeği ses öykünmesi yoluyla belirten dilsel ögedir (Vardar, 2007: 216).

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen yansımalar aşağıda gösterilmiştir:

- Dakikalar, yatağına alısmış bir su gibi *şırıltılar* içinde akar gider (TD1, s.13).
- Bir şarkı *mırıldanarak* toz alıyormuş gibi eşyaya kuvvetli bir şekilde süpürgeyi indirmeye başlar (YKO, s.14).
- ... Ağzımızda *cik cik* öten meyve hangisidir? (B, s.40)
- ... Badem ağzımızda *cik cik* diye ses çıkarmaz mı? (B, s.40)
- *Cıvıl cıvıl* öterlerdi (SK2, s.70).
- İçim *cız* ederdi (SK2, s.70).
- Bir kuş *cıvıltısı* duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor (SK2, s.73).
- Uzak cephelerin acısıydı *gıcırtilar*... (MKK, s.82)
- Ta gerilerden başka kağnılar yetiştirdi geçti *gacırcı gucur* (MKK, s.84)

3.2. Din

Kültürün en önemli öğelerinden biri de dindir. Din, hem kültürün oluşmasında hem de diğer kültür öğeleri üzerinde etkilidir. T. S. Eliot dinin kültür üzerindeki etkisini, “Kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş şeklidir.” biçiminde ifade etmiştir (Akt.: Kaplan, 2005: 16). Dinler; ortaya koyduğu ahlâkî değerler, kurallar ve yasaklarla toplumu oluşturan bireylerin davranışlarını ve toplumsal yapıyı etkiler, şekillendirir.

Din, “Tanrı’ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet” ve “Bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2005: 531). Bireyleri, dolayısıyla toplumları etkileyen en önemli faktörlerden biri olan dinin, çeşitli toplumsal işlevleri vardır. Toplumu bütünleştirmesi, toplumsal kontrol ve düzeni sağlaması, dinin en önemli toplumsal işlevleridir. Bu işlevler, toplumun şekillenmesinde etkin rol oynar.

Toplumların kültür birikimini oluşturması bakımından dinlerin etkisi yadsınamaz. Kültürü oluşturan temel öğelerden olan din, insan düşünce ve davranışını etkilediği için kültür ve sanat unsurlarında dinin etkisi görülür.

3.2.1. Dinî İfade ve Terimler

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında *Allah, Hak, Tanrı, İlah, helal, iman, cennet, ezan, cami, âmin, yarabbi, vallahi, din, mabet, ruh* ve *şüheda* gibi dinî unsurlar tespit edilmiştir:

- Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra *helâl*...
Hakkıdır, *Hakk’a* tapan, milletimin istiklâl! (İM, s.3)
- Doğacaktır sana va’dettiği günler *Hakk’ın*... (İM, s.3)
- Benim *iman* dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir *imanı* boğar (İM, s.3)
- Düşün altındaki binlerce *kefensiz yatanı*.

Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı
Verme, dünyaları alsan da, bu *cennet* vatanı (İM, s.3).

- Kim bu *cennet* vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fıskıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda (İM, s.3)
- *Ruhumun* senden, *İlâhi*, şudur ancak emeli:
Değmesin *mabedimin* göğsüne nâmahrem eli.
Bu *ezanlar* –ki şahadetleri *dinin* temeli- (İM, s.3)
- O zaman vecd ile bin *secde eder* –varsa- taşım
Her cerîhamdan, *İlâhi*, boşanıp kanlı yaşım (İM, s.3)
- O zaman yükselerek arşa değer belki başım (İM, s.3).
- Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi *helâl* (İM, s.3).
- Hakkıdır, *Hakk'a* tapan, milletimin istiklâl! (İM, s.3)
- *Allah* bir adama her şeyin tatlısını, yalnız dilin acısını verdi mi ne yapsa kâr etmez (TD1, s.10).
- ... Kendi elimle prens hazretlerine öyle bir kahvaltı hazırladım ki senelerce tadı damağında kalacak *vallahi* (YKO, s.14).
- Aman *yarabbi!* Sevinçten çıldıracağım (YKO, s.14).
- *Allah Allah...* Galiba işçi idaresinden söylemiş olacaklar (YKO, s.15).
- *Allah Allah...* Bu kadar nazik patron da hiç görmemiştim... (YKO, s.15)
- *Allah Allah...* Neredeyse ayaklarıma kapanacak... (YKO, s.16)
- *Allah Allah...* Nasıl isim bulmuş ya... (YKO, s.16)
- ... *Vallahi* siz pek hoşuma gidiyorsunuz (YKO, s.16).
- Israr etmeyin. *Vallahi* gücenirim (YKO, s.16).
- Israr etmeyin. *Vallahi* gücenirim (YKO, s.16).
- Bir yaşıma daha girdim. *Allah Allah...* (YKO, s.16)
- Hay *Allah*, telefonu kapadılar (YKO, s.18).
- *Allah Allah...* Prens bugün gelemeyecekse biraz evvel gelen adam kim öyleyse? (YKO, s.18)
- Alay mı ediyorsunuz *Allah* aşkına? (YKO, s.18)
- *Allah Allah...* Bu sefer de başka türlü saçmalamaya başladı (YKO, s.19).

- Hay *Allah* iyiliğini versin... (YKO, s.19)
- Olur şey değil *vallahi*... (YKO, s.19)
- *Âmin, âmin*... (B, s.38)
- *Allah* müstehakını versin... (B, s.40)
- Üzerinde ahşap işlemleri zamanının acımasızlığında kaybolmaya yüz tutmuş *cami* kapıları... (HAK, s.43)
- Aman *Allah!*... (İK, s.44)
- Millî kültür temasında (s.49) semazen resmi var.
- Yunus Emre gönüller onardı dilinde *Hakk*'ın sözü, elinde çeşte kopuzla... (BT, s.56)
- Pir Sultan Abdal, *Hakk*'ı ve hakikati haykırdı elinde sazı ile asırlardır... (BT, s.56)
- ... Bir de kötümseri, eski tabirle “bedbin” dediğimiz adamı düşünün. Aman *Allah!*.. (BT, s.56)
- Şarkılar eşliğinde *Mevleviler* diyarı Konya'ya vardığımızda, 350 kilometre yol almış olmanın yorgunluğu kendini iyiden iyiye belli etmeye başlamıştı (SK1, s.64).
- Durdu birden Kocabaş, ova bayır durdu.
- *Nazar* mı değdi göklerden, ne? (MKK, s.84)
- *Tanrı*, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir (AK, s.86).
- *Allah*'ın yarattıkları içinde en şefkatli, en konuksever halk Anadolu'dadır (AK, s.86).

3.3. Tarih

“Tarih, bir milletin kendine has kültürünün, kültür tavrının, hayat tarzının, kültür potansiyelinin çağlar içindeki yürüyüşü, fiil ve hareket haline gelmiş şeklidir.” (Altunel, 1991: 599). Tarih, içinde diğer kültür öğelerini de taşıyan bir hazine ve milleti oluşturan fertler arasında sosyal akrabalık bağı kuran bir kültür ögesidir.

Bir kültür ögesi olarak tarih, bir milletin geçmişte yaşadıklarının, ortaya koyduklarının bugüne yansımadır. Bir milletin sahip olduğu kültür öğeleri, ona

tarihin mirasıdır. Tarih, milletin geçmişte sahip olduğu maddî ve manevî kültür öğelerini, geçmişin ortak mirasını bugüne aktarır. Milleti oluşturan fertler, tarihlerini bilmezlerse millî birikimlerinden, kültürel zenginliklerinden yoksun kalırlar.

Tarih, insan topluluklarına millet olma niteliği kazandıran, millî bilinç, birlik ve beraberliğin sağlanmasında etkili olan bir kültür ögesidir. Milleti oluşturan temel yapı taşı olan ferdin, kendisini milletin bir üyesi olarak görebilmesi için, o millete karşı aidiyet duygusunun fertte oluşması gereklidir. Tarih, milletin kültür öğelerini bugüne taşınması, fertle millet arasında sosyal akrabalık bağı kurması ile fertte aidiyet duygusunun oluşmasına yardımcı olur. Maddî ve manevî kültür öğelerini içinde bulunduran tarih, fertte millî bilincin oluşmasına, millette kültürel kimliğin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlar.

3.3.1. Yakın Tarih

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında *cumhuriyet, milliyetçilik ilkesi, Türk Dil Kurumu'nun kurulması ve dil kurultaylarının düzenlenmesi, Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlanması* gibi yakın tarih unsurları tespit edilmiştir:

- Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk *cumhuriyetini*, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir (AGH, s.4).
- Bir gün, istiklâl ve *cumhuriyeti* müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! (AGH, s.4)
- İstiklâl ve *cumhuriyetine* kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler (AGH, s.4).
- Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve *cumhuriyetini* kurtarmaktır! (AGH, s.4)
- Atatürkçülük temasında sayfa 25'te Atatürk ve arkadaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde bir resmi vardır (Cumhuriyetin kuruluş yılları ile ilgili bir resim)
- İlkeleri birer sarsılmaz kaya,
Devrimler yapıldı arka arkaya... (A, s.26)

- Yaşatacağız biz seni elbette,
Bu canlar oldukça kemikte, ette,
Tüm güzellikleri *cumhuriyette*,
Görmeyi öğretti bize Atatürk (A, s.27)
- *Cumhuriyet* yerine oturur oturmaz, yurdun yetenekli çocuklarını
Avrupa'ya sanat eğitimine göndermiştir (AVS, s.29).
- *Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve
Operasını, filarmoni orkestralarını ilk kuran, kurduran, temelini atan*
o değil miydi? (AVS, s.29)
- Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, zafere eşit
katkıda bulunan *Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlayan*
o değil miydi? (AVS, s.29)
- *Yıl 1931... Düzgün, örgütlü bir şehir tiyatrosu hâlinde yeniden*
yaşantıya kavuşan “Darülbedayi” o zamanlar sayısı on beşi geçmeyen
kadrosuyla yeni bir Anadolu turnesine çıkmıştır (AVTT, s.30).
- Türkiye’de dile, yani Türkçeye önem verilmesi Atatürk’ün
“*milliyetçilik*” ilkesinin gereğidir (TD2, s.34).
- Türk Dili adlı metinde Atatürk’ün yeni Türk harflerini tanıtan bir
resmine yer verilmiştir (TD2, s.35).
- Türk dilinin özündeki zengin hazinenin gün ışığına çıkarılması bütün
Türk milletinin başta gelen millî görevlerindedir. Bu görevi
gerçekleştirme yolunda ilk adımları, *Türk Dil Kurumunun kurulması*
ve *dil kurultaylarının düzenlenmesi* ile atan Atatürk; “Türk dilinin,
kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğe kavuşması için bütün
devlet teşkilatımızın, dikkatli, ilgili olması”nı vurgulamış, dil
konusunun herkesi ilgilendirmesi gereken bir devlet meselesi
olduğuna dikkati çekmiştir (TD2, s.35).

3.3.2. Tarihî Şahsiyetler

Devlet adamlarından *Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Kanunî Sultan Süleyman, Üçüncü Selim, Alaattin Keykubat, İstemi Han, Damat İbrahim Paşa*; şairlerden *Dede Korkut, Mevlânâ*; mimarlardan *Mimar Sinan* gibi tarihî şahsiyetler tespit edilmiştir:

- *Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi* (AGH, s.4)
- Sayfa 4'te Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi altında, *Atatürk'ün imzası* vardır.
- Atatürkçülük temasında sayfa 25'te, Atatürk adlı şiirde (s.26, 27), Atatürk ve Sanat adlı metinde (s.28, 29), Atatürk ve Türk Tiyatrosu adlı metinde (s.30-32), Türk Dili (s.33-35) Atatürk'ün çeşitli resimleri bulunmaktadır.
- *Atatürk* (A, s.26)
- Uygarlık denilen yüce hedefe,
Öğretti bize *Atatürk* (A, s.26)
- Çağdaşlık yolunda şana, şerefe,
Ermeyi öğretti bize *Atatürk* (A, s.26).
- Alıp ele yeni baştan vatani,
Kurmayı öğretti bize *Atatürk* (A, s.26).
- Bayrağımız için al kanımızı,
Vermeyi öğretti bize *Atatürk* (A, s.26).
- Dostluğu barışı millî halkay,
Örmeyi öğretti bize *Atatürk* (A, s.26).
- Kafayı daima ilime, fene,
Yormayı öğretti bize *Atatürk* (A, s.26).
- Sevgiyle öksüzü, yetimi, dulu,
Sarmayı öğretti bize *Atatürk* (A, s.26).
- Cehalet denilen paslı çemberi,
Kırmayı öğretti bize *Atatürk* (A, s.27).
- Okullar bir demet, çocuklar gonca,
Dermeyi öğretti bize *Atatürk* (A, s.27).

- Kadın, erkek her gün omuz omuza,
Durmayı öğretti bize *Atatürk* (A, s.27).
- En önde koşarak gelecek çağa,
Girmeyi öğretti bize *Atatürk* (A, s.27).
- Tüm güzellikleri cumhuriyette,
Görmeyi öğretti bize *Atatürk* (A, s.27).
- *Atatürk* ve Sanat (AVS, s.28)
- Büyük bilim koruyucusu *Fatih*'in, *Sinan*'a ölümsüz şaheserler diktiren *Kanuni*'nin, *Damat İbrahim Paşa*'nın, sanat âşığı *Üçüncü Selim*'in de sanata saygısını saygıyla anıyoruz. Ancak hiçbirinin sanatla halkı *Atatürk* kadar yaklaştırdığı ileri sürülemez (AVS, s.28).
- ... *Atatürk*, yukarıdaki ikinci özdeyişi, Çankaya'daki bir toplantı sırasında söylemiştir (AVS, s.28).
- *Atatürk*, sanatın, uygar toplumlardaki can alıcı önemini çok iyi kavramış, özlediği uygar Türkiye'nin oluşturulmasında sanata saygıyı baş şartların biri bellemiştir (AVS, s.28).
- *Atatürk* ve Türk Tiyatrosu (AVTT, s.30).
- En büyük seyircisi de yine *Atatürk* (AVTT, s.30).
- *Atatürk*, bir yıl önce tarihî sözleriyle şeref verdiği bu sanatın gönülleri tok çocuklarını bir akşam sofrasında konukluyor... (AVTT, s.30)
- ... *Atatürk*'ün buyruğunu yerine getiremiyor (AVTT, s.30).
- Önce bunu bir sanatçı kaptısı sanan *Atatürk*, gücenir gibi oluyor, hatta öfkeleniyor (AVTT, s.30).
- ... *Atatürk* isteğinden vazgeçmiyor (AVTT, s.30).
- ... *Atatürk*'ün buyruğunu bu biçimde memnulukla yerine getireceğini söylüyor (AVTT, s.31).
- Aradan uzunca bir zaman geçmiş ama *Atatürk* bu bahsi unutmamıştır... (AVTT, s.31)
- Yapıtta *Türk hakanı İstemi Han*'ı bizzat Muhsin oynayacaktır (AVTT, s.31).
- Provalar ilerlerken *Atatürk* birkaç defa yapıtın hazır olup olmadığını soruyor (AVTT, s.31).
- ... Temsillere başlanabileceği *Atatürk*'e bildiriliyor... (AVTT, s.31).

- *Atatürk*, ilk defa olarak Tepebaşı Tiyatrosu'na gelecek ve temsili seyredecektir (AVTT, s.31).
- *Atatürk*'ün, her işte olduğu gibi sanat işlerinde de ne kadar güç beğendiğini... (AVTT, s.31)
- 1932 yılının 19 Şubat akşamı *Atatürk*, Akın'ı görmek üzere Tepebaşı Tiyatrosu'na geliyor... (AVTT, s.32)
- Şehir Tiyatrosu'nun doğuşunda ve gelişmesinde çok emeği geçen eski vali Muhittin Üstündağ, *Atatürk*'ün yanındadır...(AVTT, s.32)
- İlk alkışlar, en değerli alkışlar *Atatürk*'ün locasından yükseliyor (AVTT, s.32).
- ... *Atatürk*, hepsini tebrik ediyor ... (AVTT, s.32)
- *Atatürk* bu gerçeği, "Millet dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı olan vatandaşların oluşturduğu siyasi ve sosyal toplumdur." şeklinde belirtmiştir (TD2, s.33).
- Türkiye'de dile, yani Türkçeye önem verilmesi *Atatürk*'ün "milliyetçilik" ilkesinin gereğidir (TD2, s.34).
- *Atatürk*, "Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir... Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği sayısız tehlikeli felaketler içinde ahlakının, geleneklerinin, hatıralarının, çıkarlarının kısaca bugün kendi milletini yapan her şeyi dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir." diyerek dilimize olan güvenini ve inancını belirtmiştir (TD2, s.34).
- Türk dilinin özündeki zengin hazinenin gün ışığına çıkarılması bütün Türk milletinin başta gelen millî görevlerindedir. Bu görevi gerçekleştirme yolunda ilk adımları, Türk Dil Kurumunun kurulması ve dil kurultaylarının düzenlenmesi ile atan *Atatürk*; "Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğe kavuşması için bütün devlet teşkilatımızın, dikkatli, ilgili olması" nı vurgulamış, dil konusunun herkesi ilgilendirmesi gereken bir devlet meselesi olduğuna dikkati çekmiştir (TD2, s.35).

- ... *Atatürk* bu gerçeği “Millî bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.” şeklinde vurgulamıştır (TD2, s.35).
- Karada Yüzen Donanma adlı metinde (s.53, 55) Fatih Sultan Mehmet’in çeşitli resimleri bulunmaktadır.
- ... *Sultan II. Mehmet* böyle düşünüyordu (KYD, s.53).
- *Sultan II. Mehmet*, geceler boyu düşündü (KYD, s.53).
- ... *Sultan II. Mehmet*’in büyük bir donanması vardı (KYD, s.55).
- *Dede Korkut* boy boyladı, soy soyladı kolca kopuzla... (BT, s.56)
- *Mevlâna*, herkesi olduğu gibi bizleri de; “Gel, gel; ne olursan ol, yine gel.” sözleriyle karşılıyordu (SK1, s.65).
- ... “*Selçuklu Sultanı Alaattin Keykubat*, boş yere yazlık sarayını buraya yaptırmamış!” (SK1, s.66)
- *Mustafa Kemal*’in Kağnısı (MKK, s.82).
- *Mustafa Kemal*’in Kağnısı derdi, kağnısına... (MKK, s.82).
- Nasıl durur *Mustafa Kemal*’in kağnısı (MKK, s.84).
- Kalır mı *Mustafa Kemal*’in kağnısı, bacım (MKK, s.84).

3.3.3. Tarihî ve Turistik Yerler

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çankaya, Edirne Müzesi, Topkapı, Edirnekapı, Sultanahmet Camisi, Tophane, Galata, Karapınar, Acıgöl, Tuz Gölü, Beyşehir Gölü, Meke Krater Gölü, Obruk Gölü gibi tarihî ve turistik yerler tespit edilmiştir:

- Atatürkçülük temasında sayfa 25’te Atatürk ve arkadaşlarının *Türkiye Büyük Millet Meclisi* önünde bir resmi var.
- Atatürk ve Sanat adlı metinde (s.28), Atatürk ve arkadaşlarının *Edirne Müzesi* önünde buldukları bir resim vardır.
- Atatürk, yukarıdaki ikinci özdeyişi, *Çankaya*’daki bir toplantı sırasında söylemiştir (AVS, s.28).
- *İstanbul* surları üzerindeki *Topkapı* ve *Edirnekapı*, *Diyarbakır Kalesi* üzerindeki *Urfa kapısı*, ülkemizdeki şehir kapılarının en güzel örneklerinden birkaçı (HAK, s.41).

- Millî kültür temasında (s.49) *Sultanahmet Camisi'nin* resmi bulunmaktadır.
- 19 Nisan'da yapılan ilk saldırıda, tekerlekli kuleler kullanıldı ve bu saldırı ile *Topkapı* surlarından burçlara kadar yanaşıldı (KYD, s.53).
- *Tophane* önündeki kıyıdan başlayıp Kasımpaşa'ya kadar ulaşan bir güzergâh üzerine kızaklar yerleştirildi (KYD, s.54).
- İlk durağımız, *Türkiye'nin beyaz incisi Tuz Gölü*. *Tuz gölü* Türkiye'nin en büyük özel koruma alanı (SK1, s.62).
- Aksaray'ı geçtikten sonra *Tuz Gölü'nün* güneyinden *Obruk Han'a* doğru ilerliyoruz (SK1, s.63).
- ... *Obruk Han'a* varıyoruz. *Obruk Han*, tarih ile doğanın eşsiz birlikteliğinin sergilediği inanılmaz güzellikte bir yer (SK1, s.63).
- *Kemerli Kapı'nın* içinden geçtiğimizde masmavi renkli *Obruk Gölü* göz kırpyordu karşımızda (SK1, s.63).
- Bundan sonraki durağımız *Karapınar*. *Karapınar*, ülkemizde çölleşmenin başladığı noktalardan biri ve belki de en belirginini (SK1, s.64).
- *Karapınar*, fotoğrafik açıdan inanılmaz güzellikte kareler sunuyor bize (SK1, s.64).
- Özellikle, değişik volkanik oluşumlara sahip olan *Meke Krater Gölü* ve *Acıgöl* (SK1, s.64).
- Dünyada bir benzerinin olmadığı söylenen *Meke Krater Gölü*, maalesef pek iyi durumda değil (SK1, s.64).
- Ardından yollar bizi *Acıgöl'e* götürüyor. *Acıgöl*, geniş bozkır alanların içinde rengârenk görüntüsüyle insanı şaşırtan apayrı bir güzellik sergiliyor (SK1, s.64).
- Şarkılar eşliğinde *Mevleviler diyarı Konya'ya* vardığımızda... (SK1, s.64)
- Ayrıca *Tuz Gölü* çevresinde yılda 750 000 ton tuz üretilmektedir (SK1, s.65).
- Ertesi gün *Beyşehir Gölü'ne* doğru yola koyuluyoruz (SK1, s.66).
- *Beyşehir Gölü'ne* doğru giderken yol boyu devam eden... (SK1, s.66)

- Siz kızıl şahinleri seyreylerken *Beyşehir Gölü* tüm ihtişamıyla karşınıza çıkarır. *Beyşehir Gölü*, ülkemizin peyzaj güzelliği açısından en güzel gölüdür (SK1, s.66).
- Tüm yalnızlığınızı toparlayıp sadece *Beyşehir Gölü*'yle yaşamayı hayal etmeye başlarsınız (SK1, s.66).
- *Galata*'da bir yazıhanesi vardı (SK2, s.71).

3.4. Örf ve Âdetler

Örf, “yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek” (TDK, 2005: 1546); âdet, “görenek; topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 22). Milleti oluşturan fertlerin duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyen örf ve âdetler, kültürel kimliğin şekillenmesinde etkili olan kültür öğelerindedir.

Milletin, ortak değer ve inanışlarının ürünü olan örf ve âdetler, toplum düzenini sağlayan yazılı olmayan hukuk kurallarıdır. Sosyal hayatı düzenleyen örf ve âdetler, milleti oluşturan fertlerin bir arada, birlik ve beraberlik içinde yaşayabilmelerini sağlar. Eğitici, bağlayıcı, millî varlığı koruyucu örf ve âdetler nesilden nesile aktarılır.

3.4.1. Selamlaşma ve Vedalaşma

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında *merhaba, selamlar, günaydın, iyi akşamlar, Allah'a ismarladık* gibi selamlaşma ve vedalaşma ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *Merhaba* bayım (YKO, s.15).
- Onu *selamlar* (YKO, s.15).
- Şimdilik *Allah'a ismarladık...* (YKO, s.16).
- Eee, çocuklar... Mademki bu sırrı siz de öğrendiniz, sizin de yolunuz Ankara'ya düşerse benim gibi doğruca buraya gelip kendinize bir ziyafet çekin... *Allah'a ismarladık* (YKO, s.19).

- Haydi *kolay gele*, başla Karagöz'üm! (B, s.39)
- ... Yeni yurdumuzu onunla *selamladık* (BT, s.56).
- Bütün efendiliğimi ve nezaketimi takınıp sesime nazik bir ton vererek komşuma “*İyi akşamlar!*” diyorum. Apartman kapısında nadir karşılaşmalarımızdan biri bu. “*İyi akşamlar!*” diyor o da (K, s.78).
- ... Bir sabah da alt katımızda oturanla karşılaşıyorum. O genç biri, yeni evli. Adını duyduysam da hatırlamıyorum. “*Merhaba, günaydın!*” diyorum. Samimi cevap veriyor, hatta gülümsüyor: “*Günaydın!*” (K, s.78).
- Ne olur “*İyi akşamlar!*” ve “*Günaydın!*”dan başka, bir kelimecik daha konuşabilseydik. “*Nasılsın?*” filan desek birbirimize, “*Çoluk çocuk iyi mi?*” desek (K, s.78).
- Bütün samimiyetimi, nezaketimi takınıp *selam vermeme* rağmen, komşularıyla bir kelimenin ötesinde konuşacak şey bulamıyorum (K, s.78).
- ... “*İyi akşamlar!*” veya “*Merhaba!*”dan sonra birşeyler söylemek gerekiyor (K, s.78).
- ... Hem *merhabalaşırız* hem de iki yabancı gibi hiç konuşmadan merdivenleri çıkacağız (K, s.78).
- ... Onlarla “*Günaydın!*” ve “*İyi akşamlar!*”dan başka konuşacak şeyimiz neden olmuyor, diye hayıflanıyoruz şimdi (K, s.80).

3.4.2. Devlete ve Devlet Büyüklerine Saygı

Devlete ve devlet büyüklerine saygı ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Büyük bilim koruyucusu Fatih'in, Sinan'a ölümsüz şaheserler diktiren Kanuni'nin, Damat İbrahim Paşa'nın, sanat âşığı Üçüncü Selim'in de sanata saygısını saygıyla anıyoruz. Ancak hiçbirinin sanatla halkı Atatürk kadar yaklaştırdığı ileri sürülemez (AVS, s.28).

3.4.3. Misafirperverlik

Misafir, misafirhane, konuksever, konukseverlik, buyursunlar gibi misafirperverlik ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Meşhur *misafirimiz* neredeyse gelir artık (YKO, s.15).
- *Buyursunlar* prens hazretleri... *Buyurun* efendim, *buyurun*... (YKO, s.15)
- Yok, *buyursunlar* prens hazretleri... (YKO, s.15)
- Büyük *misafirimin* hizmetleriyle meşgulüm... (YKO, s.17)
- Beklediğimiz büyük *misafir* otelimize bugün geliyormuş... (YKO, s.18)
- Oralarda yer içer, yatıya kalırdık. Çocukluğumuz, yarı yarıya komşu evlerinde geçirdi bizim (K, s.81).
- *Anadolu'da Konukseverlik* (AK, s.85)
- Anadolu'nun geleneksel *konukseverliği* üzerinde duralım istersiniz. Bu *konukseverliğin* kökleri tarihin derinliklerine iner. Türklerin kendi ülkeleri ve şehirlerine, köylerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, *dostça davranışları*, kısacası *konukseverlikleri* çok eskidir. Bugün de Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları "*misafirhaneler*" vardır (AK, s.85).
- Anadolu'daki *konukseverlik* gelenek ve göreneğin temelinde eski ahi gelenekleri yatmaktadır (AK, s.85).
- On dördüncü yüzyılın başlarında Anadolu'da bir gezi yapan tanınmış Arap seyyahı Tancalı İbni Batuta, Anadolu'yu karış karış gezerken hep bu ahi tekkelerinde konaklamış, Türklerin gösterdikleri *konukseverliği* seyahatnamesinde anlata anlata bitirememiştir (AK, s.85).
- Allah'ın yarattıkları içinde en şefkatli, en *konuksever* halk Anadolu'dadır (AK, s.86).

- Her iki taraf da bizim kendi misafirleri olmamızı isterler, bu yüzden tartışılmış. Onların göstermekte olduğu bu *yüksek konukseverliğe* hayran olmamak elde değildi (AK, s.86).
- “İbni Batuta Seyahatnamesi”nin hemen her sayfasında, Anadolu’da görülen *konukseverlik* anlatılır. Anadolu, İbni Batuta’nın da anlattığı gibi bir kasabaya, bir şehre gelen konuğu paylaşamadıkları için aralarında *kavga dövüş yapacak kadar konukseverdir*. Bu anlayış, bu görenek de dünyanın hiçbir ülkesinde olmamıştır (AK, s.87).
- Konuk sevmek, konuğa ikramda bulunmak, insan sevgisinin başında gelir. Anadolu insanı, yemeğini konuğuna yedirmekten, konuğunu memnun etmekten zevk alır (AK, s.87).
- Şekerin hemen hiç bulunmadığı yıllarda bir öğretmen, bir köye konuk olur. Akşam yemekten sonra evde bir telaştır başlar. Ev sahibi sandığının anahtarını bir türlü bulamaz. Evin her köşesi aranır, taranır, anahtar yok. Sonunda sandığı kırmaya karar verirler, sandık kırılır, öğretmen işin farkına o zaman varır. Ev sahibi kırdığı sandıktan küçük bir çıkın çıkarır, içerisinde üç şeker vardır. Evet, konuğuna şekerli bir kahve ikram etmek için sakladığı üç şeker (AK, s.87).
- Anadolu’nun *konukseverliği* üzerine söylenecek çok söz, anlatılacak çok hikâye vardır (AK, s.87).

3.4.4. Ad Takma (Lakap)

Hacı Cavcav, Bozkırın Tezenesi, Garip, mahlas gibi ad takma (lakap) ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Hay hay, çayı anladım da kim kime ısmarlayacak onu anlayamadım *Hacı Cavcav?* (B, s.39)
- *Hacı Cavcav*, bu hırsız acemi mi imiş? (B, s.40)
- *Bozkırın Tezenesi* (BT, s.56)
- Onun hayatını “*Garip*” mahlasıyla yazdığı şiirlerindeki ozan yönünü yıllarca kimse fark etmedi (BT, s.58).

3.4.5. Düğün

Düğün, köy düğünü ve sünnet gibi düğün ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Adana, Mersin, Kahramanmaraş gibi Güney ve Güneydoğu vilayetlerimizde halk ağzında “dil” kelimesi “anahtar” manasında kullanılır. Hatta biraz daha yukarı çıkarsanız mesela Erzincan’da *düğünlerde*, gelin susar, ağzını açıp bir kelime söylemez. *Düğün* akşamı gelini söyletmek için güvey kıymetli bir hediye verir ki bu hediyeye Erzincan’da “dilbağı” derler. O hediye ile *gelinin* dili çözülür (TD1, s.12).
- Bir zamanlar *köy düğünlerini* davulu ile zurnası ile coşturan cirit oyunları, Anadolu’nun kükrek sesi, yiğitlik, mertlik heyecanı, geleneksel seyirliğidir (ACO, s.52).
- *Sünnetlerimizi, düğünlerimizi* birlikte yapar, birbirimizin açlığına ve tokluğuna şahit olurduk (K, s.81).

3.4.6. Ahî Gelenekleri

Ahî, ahîler, ahîlik, ahî ocağı ve *ahî tekkeleri* gibi ahî gelenekleri ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Anadolu’daki konukseverlik gelenek ve göreneğinin temelinde eski *ahi gelenekleri* yatmaktadır (AK, s.85).
- Anadolu Selçukluları devrinden Osmanlıların son yıllarına kadar bir esnaf ve sanatkâr örgütü olarak bilinen *ahiliğin* her köyde, her kasabada ve şehirde, ocakları, odaları ve tekkeleri vardı. *Ahiler*, geleneksel kurallarına göre gelen konukları ağırlar, bunu bir toplum görevi sayarlardı. Bir şehirde birkaç *ahi ocağı* bulunur, bunlar şehirlerine gelen konukları ağırlamak için birbirleriyle yarış ederlerdi (AK, s.85).
- ... Arap seyyahı Tancalı İbni Batuta, Anadolu’yu karış karış gezerken hep bu *ahi tekkelerinde* konaklamış, Türklerin gösterdikleri

konukseverliği seyahatnamesinde anlata anlata bitirememiştir (AK, s.85).

- ... Bunlar *Ahilerdir*. Bizimle ilk karşılaşanlar *Ahi Sinan*'ın adamları, sonradan gelenler de *Ahi Duman*'ın kardeşleriymiş (AK, s.86).
- Kura, *Ahi Sinan* tarafına düştü. *Ahi Sinan* sevinçliydi (AK, s.86).
- Yiyip içip dinlendikten sonra *Ahi Sinan* hepimizi hamama götürdü, yıkandık (AK, s.86).

3.4.7. Kadın Hakları

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında kadın hakları ile ilgili aşağıdaki unsurlar tespit edilmiştir:

- Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, zafere eşit katkıda bulunan *Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar* sağlayan o değil miydi? (AVS, s.29)

3.4.8. Komşuluk

Komşu, *komşular* ve *komşusuzluk* gibi komşuluk ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *Komşusuzluk* (K, s.78)
- Bütün efendiliğimi ve nezaketimi takınıp sesime nazik bir ton vererek *komşuma* “İyi akşamlar!” diyorum. Apartman kapısında nadir karşılaşmalarımızdan biri bu. “İyi akşamlar!” diyor, o da. *Birinci katta* oturuyor (K, s.78).
- Bir sabah da *alt katımızda oturanla* karşılaşıyorum (K, s.78).
- Bütün samimiyetimi, nezaketimi takınıp selam vermeme rağmen, *komşularım*la bir kelimenin ötesinde konuşacak şey bulamıyorum (K, s.78).
- Kapıda beş on saniye, *komşularımdan* biriyle bekleme mecburiyetinde kalıyorum (K, s.78).

- O zamana kadar *komşum* çoktan dairesine çıkmış oluyor (K, s.79).
- Ara sıra *alt kattaki komşumuz* müzik setinin sesini anormal bir şekilde açıyor. Aslında kızıyorum. “Ayıp oluyor kardeşim!” demek geliyor içimden. Hatta ben de aynısını yapayım mı, diye düşündüğüm oluyor. Fakat sonra vazgeçiyor, bu düşüncemden ötürü kendime kızıyorum. Keşke her gün yapsa bunu, diyorum. Böylece ben de bir *komşum* olduğumu, yalnız olmadığımı; bana yakın bir yerde, hemen *alt katında* insanların yaşadığını, istesek sesimizi birbirimize ulaştırabileceğimizi düşünüp mutlu olurum... İnsanın yakınında bir *komşusunun* olduğunu bilmesi, hatta ona kızabilmesi bile güzel şey! (K, s.79)
- Geçenlerde bir yazar da *komşusuzluktan* yakınıyordu köşe yazısında. Hatta bir “*komşular günü*” ilan edilmesini bile teklif ediyordu. *Komşusuzluktan* ben de müştekiyim ama şu özel günleri oldum olası sevmem. Bir “*komşular günü*” oldu diyelim, onun da diğer anlamsız “özel günler”in akıbetine uğramayacağını kim söyleyebilir? (K, s.80)
- Henüz böyle bir “özel gün”ü yok ama “*komşuluk*” da yavaş yavaş çıkıyor hayatımızdan. “*Komşular günü*” adını vereceğimiz gün, geçmişteki güzel *komşuluk* ilişkilerini anlatıp tatlı hatıraları yâd etmekten başka ne ifade eder? Ne eski insanları geri getirebiliriz ne de o güzel *komşulukları* (K, s.80).
- *Komşuluk* ilişkilerimiz neden zayıfladı, *komşularımızın* adını niçin bilmiyoruz? Onlarla “Günaydın!” ve “İyi akşamlar!”dan başka konuşacak şeyimiz neden olmuyor, diye hayıflanıyoruz şimdi (K, s.80).
- Onlar, *komşularımızla* üst üste değil, yan yana oturduğumuz günlerdi (K, s.80).
- Kapımızın önünden akıp geçen su, *komşumuzun* avlusunu sulardı ve *komşu* çocuklarıyla, ayaklarımız aynı sudan ıslanırdı mevsimler boyu. Avlularımızdaki iğde yahut söğüt ağaçlarının dalları birbirine değerdik (K, s.80).
- “*Komşu anne*” sözünü duydunuz mu siz hiç? Biz *komşu* çocukları, birbirimizin annesine “*komşu anne*” derdik. Anneler, kendi çocuklarına ne almışlarsa bir tane de *komşu* çocukları için alırlardı.

Kardeş gibi büyürdük bitişik evlerde. Oralarda yer içer, yatıya kalırdık. Çocukluğumuz, yarı yarıya *komşu* evlerinde geçirdi bizim. “Kardeş yarısı” *komşu* çocuklarıyla oyunlar oynar, kavga eder, barışırdık. Sünnetlerimizi, düğünlerimizi birlikte yapar, birbirimizin açlığına ve tokluğuna şahit olurduk. Üzüntülerimizi paylaşırdık. Birbirimizin yemek kokularını duyardık evlerimizden, o yemekleri paylaşırdık. Dost, sırdaş ve nihayet *komşuyduk*... (K, s.81)

- Bugün; memleketini, çocukluğunu, gençliğini, huyunu ve hatta adını bile bilmediğimiz *komşularımızla* paylaşacak neyimiz vardır? (K, s.81)
- *Komşuluk*, ortak bir dünyanın ve paylaşılan uzun zamanların hatırasını saklar. Büyük şehirlerde, çoğumuzun başkalarıyla ortak bir dünyası, paylaşacak zamanı yok artık... Hâlâ yan yana duran ve avlularından serin sular akan evlerin bulunduğu, salkım söğütlerin mütemadiyen bitişik avlulara sarktığı köylerde, kasaba ve şehirlerde *komşuluktan* söz edilebilir belki... (K, s.81)

3.5. Aile ve Akrabalık İlişkileri

Toplumsal bir kurum olan aile, toplumun yapı taşıdır, toplumun yaşam tarzını şekillendiren önemli bir unsurdur. Fertler, millî kültür öğelerini, manevî değerlerini ilk olarak aile içinde öğrenir ve uygularlar. Fertlerin oluşturduğu aileler, toplumu oluşturur. Bu nedenle aile yapısının sağlam olması, toplum yapısının bozulmasını engelleyen en önemli etkenlerdendir.

Türk toplumunda aile ve akrabalık ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. Bu durum, aile ve akrabalık ile ilgili kelimelerin zenginliğinden anlaşılabilir.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında *ana, anne, çocuk, oğul, baci, kardeş, birader, gelin, güvey* gibi aile ve akrabalık ilişkileri ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Hatta biraz daha yukarı çıkarsanız mesela Erzincan’da düğünlerde, *gelin* susar, ağzını açıp bir kelime söylemez. Düğün akşamı *gelini*

söyletmek için *güvey* kıymetli bir hediye verir ki bu hediyeye Erzincan'da “dilbağı” derler. O hediye ile *gelinin* dili çözülür (TD1, s.12).

- Güngörmez Ülkesi kralının *oğlu*, bugün bizim otele geliyor (YKO, s.14).
- Ünlü bir kralın *oğlu* otelime gelecek... (YKO, s.14)
- Oysaki ben sizi Güngörmez ülkesi kralının *oğlu* sandım (YKO, s.19).
- Şey, *birader*, böyle bilmece olur mu? (B, s.40)
- “Ayıp oluyor *kardeşim!*” demek geliyor içimden (K, s.79).
- *Annelerimiz* oradan başını uzatır, sonu gelmez sohbetlere koyulurlardı (K, s.80).
- “Komşu *anne*” sözünü duydunuz mu siz hiç? (K, s.81)
- ... Biz komşu *çocukları* birbirimizin *annesine* “komşu *anne*” derdik (K, s.81).
- *Anneler*, kendi *çocuklarına* ne almışlarsa bir tane de komşu *çocukları* için alırlardı (K, s.81).
- *Kardeş* gibi büyürdük bitişik evlerde (K, s.81).
- “*Kardeş* yarısı” komşu *çocuklarıyla* oyunlar oynar... (K, s.81)
- Geçer götürür *ana* *çocuk* mermisini askerin (MKK, s.84).
- Kalır mı Mustafa Kemal'in kağnısı, *bacım* (MKK, s.84).
- Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinan'ın adamları, sonradan gelenler de Ahi Duman'ın *kardeşleriymiş* (AK, s.86).

3.6. Giyim Kuşam

Millî kültürü oluşturan öğelerden olan giyim kuşam, ait olduğu milletle ilgili pek çok bilgi veren bir maddî kültür ögesidir. Giyim kuşam, maddî kültür ögesi olmakla beraber toplumsal bir içeriğe de sahiptir. Her kültürün oluşturduğu, kendine has, millî bir giyim tarzı vardır. Giyim kuşam unsurları, kullanıldıkları dönemin ve toplumun kültürel özelliklerini yansıtır. Bir giyim kuşam ögesine bakılarak onun kullanıldığı dönem ve millet belirlenebilir.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında *yöresel kıyafetler, temiz giyim, takım elbise, kravat, cepken, fötr şapka, sarık, yazma, başörtüsü* ve *kuşak* gibi giyim kuşam ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *Atatürk ve Sanat* adlı metne ait resimlerde (s.28, 29) Atatürk ve çevresindekilerin üzerlerinde giyim kuşam unsurlarından *takım elbise, kravat, fötr şapka* bulunmaktadır.
- *Karada Yüzen Donanma* adlı metne ait resimlerde (s.53-55) Fatih Sultan Mehmet ve çevresindekilerin üzerlerinde giyim kuşam unsurlarından *sarık* bulunmaktadır.
- *Komşusuzluk* adlı metne ait resimde (s.81) giyim kuşam unsurlarından *yazmaya* yer verilmektedir.
- *Mustafa Kemal'in Kağnısı* adlı şiire ait ilk resimde (s.82) *yöresel kıyafetler*, ikinci resimde (s.83) *sarık*, üçüncü resimde (s.84) *başörtüsü* gibi giyim kuşam unsurlarına yer verilmektedir.
- Burada dünyanın en güzel insanları, *en temiz giyimli halkı* yaşar, en nefis yemekler pişirilir (AK, s.86).
- *Anadolu'da Konukseverlik* adlı metne ait ilk resim (s.85) ve son resimde (s.87) giyim kuşam unsurlarından *yazma, cepken, kuşak, şalvar* yer almaktadır.

3.7. Sanat

Sanat, “insanların gördükleri, işittikleri his ve tasavvur ettikleri olayları ve güzellikleri, insanda estetik bir heyecan uyandıracak şekilde ifade etmesidir.” (Çam, 1994: 12). Sanat ferdî duyguları etkilemekle beraber, toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşamasına ve kendine has millî bir estetik anlayışı oluşturmaya da katkı sağlar. Sanat, fertleri bu millî estetik anlayışı etrafında birleştirici özelliğe sahiptir. Bir millete özgü olan zevk ve duygular, kendilerini milletin sanat anlayışı ve sanat eserlerinde gösterir, çünkü sanat milletin ortak estetik anlayışıdır.

Müzik, resim, mimarî, edebiyat ve tiyatro gibi sanat dalları kültüre kaynaklık eder.

3.7.1. Müzik

Müzik, ele aldığı konularla milletin geçmişini, yaşam tarzını, ortak sanat anlayışını yansıtan ve bu ortak sanat anlayışı sayesinde toplumu oluşturan fertlerin bir arada kalmasına katkıda bulunan kültür ögesidir. Kültüre ait ögeler müzikle ifade edilir. Kendisini oluşturan milletin özelliklerini taşıyan, millî bir karaktere sahip olan müzik, kültürel kimliğin gelişmesinde etkili bir kültür ögesidir.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında müzik türlerinden *türkü*, *şarkı*, *bozlak*; müzik aletlerinden *kopuz*, *çöğür*, *dütar*, *saz*, *bağlama*, *davul*; saz şairliği kavramlarından *kam*, *bahşı*, *ozan*, *âşık*; halk ozanlarından *Âşık Veysel*, *Pir Sultan Abdal*, *Neşet Ertaş*, *Muharrem Usta*, *Hacı Taşan*, *Çekiç Ali* ve genel kavramlardan *musikî*, *müzik*, *filarmoni orkestrası*, *tezene* gibi müzik ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Ancak bütün anlatımlarda bu yazı dili tek başına yeterli olmamış resim, *müzik*, edebiyat vb. sanat dalları ortaya çıkarak özellikle duygu aktarımında büyük roller üstlenmiştir (BİB, s.20).
- Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve Operasını, *filarmoni orkestralarını* ilk kuran, kurduran, temelini atan o değil miydi? (AVS, s.29)
- Özellikle *Rumeli türkülerini* severdi (AVS, s.29).
- Ülkeyi bir *müziğe* yöneltmenin zorunluluğunu herkesten önce sezen ve yerleştirmeye çalışan da yine kendisi oldu (AVS, s.29).
- Beş on dakikayı tesadüfen hoş geçirmek, keyifle *söylenmiş bir şarkıyı* dinlemiş olmak; güzel bir tablo seyretmek, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, iyimserin hayatını zenginleştirir (İK, s.46).
- Bozkırın *Tezenesi* (BT, s.56)

- Bozkırın Tezenesi adlı metinde (s.56-59) çeşitli müzik aletlerinin ve Neşet Ertaş'ın resimleri bulunmaktadır.
- Adına *kopuz* dedik, *çöğür*, *dütar*, *saz* dedik, *bağlama* dedik. Çalanlara *kam*, *bahşı*, *ozan* dedik, *âşık* dedik... Dede Korkut boy boyladı, soy soyladı kolca *kopuzla*... (BT, s.56)
- *Âşık Veysel* onunla geçti iki kapılı handan ağır ağır... (BT, s.56)
- *Pir Sultan Abdal*, Hakk'ı ve hakikati haykırdı elinde *sazı* ile asırlardır... (BT, s.56)
- Kimi dil ile söyledi, kimi *tel* ile... Kimini “ *saz*”da usta bildik, kimini “*söz*”de... (BT, s.56)
- Bu zengin birikimi, bu büyük *saz* ve söz kültürümüzü... (BT, s.56)
- ... Kendine has bir tavır ve üslupla yoğurarak *türkülerimizi*... (BT, s.56)
- ... Yaşayan en büyük *türkü* ustası *Neşet Ertaş*... (BT, s.56)
- Kimdir *Neşet Ertaş*? (BT, s.57)
- ... *Neşet Ertaş*'ı binlerce hatta milyonlarca *saz* çalıp *türkü* söyleyenlerden ve diğerlerinden ayıran nedir? (BT, s.57)
- Onun *sazının* ve sesinin insanı büyüleyen sırrı nereden gelmektedir? (BT, s.57)
- ... Bu esrarlı sesin, *sazın* ve tavrın arka planında neler ve kimler var? (BT, s.57)
- *Neşet Ertaş*, 1938 yılında Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesine bağlı Kırıttılar Köyü'nde dünyaya gelmiştir (BT, s.57).
- On beş yaşında gurbete çıkan *Neşet Ertaş*'ın gurbet hayatı hâlâ devam etmektedir (BT, s.57).
- *Saza* gümbür gümbür ses veren, âdeta *davula* eşlik edercesine *sazının* göğsünden pençesiyle sesler çıkaran *Neşet Ertaş*... (BT, s.57)
- 1960'lardan itibaren ismi, *sazımız bağlama* ile birlikte anılan; sadece geniş halk kesimlerinde değil, ciddi *musiki* çevrelerin ve gerçek *türkü* dostlarının da gündeminden hiç düşmeyen *Neşet Ertaş*'ı farklı değerlendirmek gerekiyor (BT, s.58).
- Onun sanatı için, başta *Muharrem Usta* olmak üzere, *Hacı Taşan*, *Çekiç Ali* ve Orta Anadolu *müzik* geleneğinin diğer ustaları da dâhil

olmak üzere hepsinin üst seviyede bir sentezi ve esrarlı bir bileşkesi denilebilir (BT, s.58).

- *Neşet Ertaş*'ın sanatı, hayatı ile o kadar iç içedir ki çalıp söylediği *türkü* ve *bozlaklarında* bütün bir hayat hikâyesini bulmak mümkündür (BT, s.58).
- Hayatına yakından baktığımızda da o içli *türkülerin*, yakıcı *bozlakların* nelerden, nasıl doğduğunun ip uçlarını elde ederiz hemen (BT, s.58).
- Onun hayatını “Garip” mahlasıyla yazdığı şiirlerindeki *ozan* yönünü yıllarca kimse fark etmedi (BT, s.58).
- Babasından öğrendiği geleneksel ve anonim *türkülerin*, *bozlakların* dışında, sözleri kendisine ait *türküler*, *bozlaklar* söylediğini de fark eden olmadı yıllarca (BT, s.58).
- Sözü ve *müziği* ile anonim *türkülerdeki* erişilmez sadeliği ve estetik seviyeyi yakalayan sayısız *türkünün*, *bozlağın* altına attığı mütevazı imzasını kimselere söylemedi (BT, s.58).
- ... *Neşet Ertaş*, hep gündemde kalmış bir sanatçıdır (BT, s.59).
- O, ismi *bağlama* ile özdeşleşmiş bir *türkü* ustası... (BT, s.59)
- *Türküyü bağlamaya*, *bağlamayı* “*türkü*”ye bu kadar yakınlaştıran... (BT, s.59)
- Farkında mısınız bilmem; *türkü saza*, *saz türküye* ve ikisi birden *Neşet Ertaş*'a ne güzel uyuyor (BT, s.59).
- İçimizde bir hüznün, aklımızda bir *ezgi*: “*Bir şey yapmalı hey, bir şey yapmalı...*” (SK1, s.67).
- Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana, sulh, şiir, edebiyat, resim, *musiki*, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor (SK2, s.73).

3.7.2. Resim

İnsanın, duygu ve düşüncelerini anlatmak için kullandığı sanat dallarından olan resim, bireye estetik zevk kazandırır. Toplumunu oluşturan ferden hayal gücünü geliştiren resim, kültür değerlerini taşır ve gelecek kuşaklara aktarır.

Resim, tablo gibi resim ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Ancak bütün anlatımlarda bu yazı dili tek başına yeterli olmamış *resim*, müzik, edebiyat vb. sanat dalları ortaya çıkararak özellikle duygu aktarımında büyük roller üstlenmiştir (BİB, s.20).
- Beş on dakikayı tesadüfen hoş geçirmek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak; *güzel bir tablo seyretmek*, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, iyimserin hayatını zenginleştirir (İK, s.46).
- Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana, sulh, şiir, edebiyat, *resim*, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor (SK2, s.73).

3.7.3. Mimarî

Geçmiş kuşakların inşa ettikleri eserleri gelecek kuşaklara aktaran bir kültür ögesidir. Mimarî eserler, kuşaklar arasında bağ kurar.

Tarihî miras olan mimarî eserler, oluşturuldukları dönem ve çevreye ait kültürün aynasıdır. Mimarî eserler ait oldukları milletin yaşayış tarzı, dinî inançları, zevk ve estetik anlayışını gösterir.

Geleneksel Türk evleri, cami kapıları, Sultanahmet Camii ve tekke gibi mimarî ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Mezopotamya'dan başlayıp Anadolu medeniyetlerine, Eski Yunan'dan Çin'e, oradan da Selçuklu ve Osmanlı'ya kadar uzanan zaman diliminde, *kapılar* âdeta şehirlerin simgesi oldu (HAK, s.41).
- *Geleneksel Türk evlerinde kapılar*, evin “hayat” adı verilen bölümüne açılır. Hayattan bir merdivenle üst kata çıkılır (HAK, s.41).
- Üzerinde ahşap işlemleri zamanının acımasızlığında kaybolmaya yüz tutmuş *cami kapıları*, okulların otoriteyi simgeleyen demirden kocaman kapıları... (HAK, s.43)
- Millî kültür temasında (s.49) *Sultanahmet Camisi'nin* resmi bulunmaktadır.
- ... Ahiliğin her köyde, her kasabada ve şehirde, ocakları, odaları ve *tekkeleri* vardı (AK, s.85).
- ... Tancalı İbni Batuta, Anadolu'yu karış karış gezerken hep bu ahi *tekkelerinde* konaklamış... (AK, s.85).
- Kim kazanırsa önce o tarafın *tekkesine* konuk olmamız kararlaştırıldı... Adamlarıyla birlikte bizi karşıladı, birlikte *tekkesine* giderek konuğu olduk (AK, s.86).

3.7.4. Edebiyat

Edebiyat, “düşünce, duygu ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve tesirli biçimde anlatılması sanatıdır.” (Murat, 2006: 11). Toplumun yaşam biçimini yansıtan edebiyat, millî kültürün başlıca öğelerindendir. Edebî eserler, toplumun dili ile oluşturulur ve toplumun kültürünü yansıtır. Bu nedenle yazılı veya sözlü edebî ürünlerde, toplumun yaşam biçimi, ortak düşüncesi görülür.

Bir milletin kuşakları arasında bağ kuran edebiyat, aynı zamanda bir kültür taşıyıcısıdır. Edebiyat, toplumun kültürünü ve bu kültürün esas ögesi olan dili, özellikleriyle birlikte gelecek kuşaklara aktarır.

Dili işleyen bir sanat olan edebiyat, dilin gelişmesini ve yayılmasını sağlar. Toplum, dil olmadan edebî eser oluşturamaz. Bir toplumun dili zenginleştikçe edebiyatı, edebiyatı zenginleştikçe dili gelişir.

Edebî şahsiyetlerden *Dede Korkut*, *Mevlânâ*, *Pir Sultan Abdal*, *Köroğlu*, *Karacaoğlan*, *İbni Batuta*, *Yunus Emre*, *Mehmet Âkif Ersoy*, *Âşık Veysel*, *Faruk Nafiz Çamlıbel*, *Ahmet Hamdi Tanpınar*, *Sait Faik Abasıyanık*, *Fazıl Hüsnü Dağlarca*, *Ömer Bedrettin Uşaklı* ve *Şevket Rado*; edebiyat kavramlarından *koşma*, *şiiir*, *edebiyat* ve *seyahatname* gibi edebiyat ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *Mehmet Âkif Ersoy*'un, "İstiklâl Marşı" adlı eserine yer verilmiştir (İM, s.3).
- "Tatlı Dil" isimli metin, yazar "*Şevket Rado*"ya aittir (TD1, s.10-13).
- Ancak bütün anlatımlarda bu yazı dili tek başına yeterli olmamış resim, müzik, *edebiyat* vb. sanat dalları ortaya çıkarak özellikle duygu aktarımında büyük roller üstlenmiştir (BİB, s.20).
- ... Bu piyes *Faruk Nafiz Çamlıbel*'in *Akın*'ıdır. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya, Batı'ya yayılıp genişlemelerini anlatan bir destan (AVTT, s.31).
- Muhsin ve arkadaşları 1932 yılının ilk aylarında *Akın*'ı oynamak üzere hazırlığa başlıyorlar (AVTT, s.31).
- ... Şubat ayının ilk haftalarında *Akın* oynanıyor (AVTT, s.31).
- Onun için maddi, manevi elden gelen bütün çabayı harcayarak *Akın*'ı eksiksiz oynamaya çalışıyor (AVTT, s.31).
- 1932 yılının 19 Şubat akşamı Atatürk, *Akın*'ı görmek üzere Tepebaşı Tiyatrosu'na geliyor... (AVTT, s.32)
- "İyimserlik Kötümserlik" isimli metin, yazar "*Şevket Rado*"ya aittir (İK, s.44-47).
- *Dede Korkut* boy boyladı, soy soyladı kolca kopuzla... (BT, s.56)
- *Karacaoğlan* *koşmalar* düzdü Eliflere, Sunalara, Koç *Köroğlu*'nun elinde silahtı tüfek icat olup mertlik bozulmadan evvel... (BT, s.56)
- *Yunus Emre* gönüller onardı dilinde Hakk'ın sözü, elinde çeşte kopuzla... *Âşık Veysel* onunla geçti iki kapılı handan ağır ağır... (BT, s.56)
- *Kerem* yarasını onunla sardı... (BT, s.56)

- *Pir Sultan Abdal*, Hakk'ı ve hakikati haykırdı elinde sazı ile asırlardır... (BT, s.56)
- Kimi *dil* ile söyledi, kimi tel ile... Kimini "saz"da usta bildik, kimini "söz"de... (BT, s.56)
- Bu zengin birikimi, bu büyük saz ve *söz* kültürümüzü... (BT, s.56)
- Onun hayatını "Garip" mahlasıyla yazdığı *şiiirlerindeki* ozan yönünü yıllarca kimse fark etmedi (BT, s.58).
- Babasından öğrendiği geleneksel ve anonim türkülerin, bozlakların dışında, *sözleri* kendisine ait türküler, bozlaklar söylediğini de fark eden olmadı yıllarca (BT, s.58).
- *Sözü* ve müziği ile anonim türkülerdeki erişilmez sadeliği ve estetik seviyeyi yakalayan sayısız türkünün, bozlağın altına attığı mütevazı imzasını kimselere söylemedi (BT, s.58).
- Uçsuz bucaksız bozkırlarından arasından geçerken aklıma, *Ahmet Hamdi Tanpınar*'ın şu dizeleri takılıyor:
"Bu şehir bozkırın tam çocuğudur.
Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır..."
Tanpınar'ın bahsettiği esrarlı güzellik, güneşin iyice yükselmesiyle birlikte olanca ihtişamıyla ortaya çıkıyor (SK1, s.63).
- *Mevlâna*, herkesi olduğu gibi bizleri de; "Gel, gel; ne olursan ol, yine gel." sözleriyle karşılıyordu (SK1, s.65).
- "Deniz Hasreti" isimli şiiir, şair "*Ömer Bedrettin Uşaklı*"ya aittir (DH, s.68, 69).
- "Son Kuşlar" isimli hikâye, yazar "*Sait Faik Abasıyanık*"a aittir (SK2, s.70-75).
- Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana, sulh, *şiiir*, *edebiyat*, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor (SK2, s.73).
- "Mustafa Kemal'in Kağnısı" isimli şiiir, şair "*Fazıl Hüsnü Dağlarca*"ya aittir (MKK, s.82-84).
- On dördüncü yüzyılın başlarında Anadolu'da bir gezi yapan tanınmış Arap seyyahı *Tancalı İbni Batuta*, Anadolu'yu karış karış gezerken

hep bu ahi tekkelerinde konaklamış, Türklerin gösterdikleri konukseverliği *seyahatnamesinde* anlata anlata bitirememiştir (AK, s.85).

- *İbni Batuta*, Anadolu için şöyle der... (AK, s.85)
- 650 yıl önce bunları söyleyen Seyyah *İbni Batuta*, bir Anadolu yolculuğunda Denizli'ye uğrar. Bundan sonrasını *İbni Batuta*'dan dinleyelim... (AK, s.86)
- “*İbni Batuta Seyahatnamesi*”nin hemen her sayfasında, Anadolu'da görülen konukseverlik anlatılır. Anadolu, *İbni Batuta*'nın da anlattığı gibi bir kasabaya, bir şehre gelen konuğu paylaşamadıkları için aralarında kavga dövüş yapacak kadar konukseverdir (AK, s.87).

3.7.4.1. Bilmece

Bilmece, “bir şeyin adını söylemeden, bazı özelliklerini üstü kapalı olarak anlatarak onun ne olduğunu bilmeyi, dinleyene veya okuyana bırakan oyun, eğlence” şeklinde tanımlanmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2005: 131). Bilmece, pratik zekâyı kullandıran, bilinenden bilinmeyene ulaştıran, çağrışımlardan yararlandıran, dil becerilerinin geliştirilmesini sağlayan bir kültür ögesidir.

Parmağı var canı yok, damarı var kanı yok; girdiği evde kıymetli bir şey bulamayan hırsız ne çalar; ağzımızda cik cik öten meyve hangisidir? gibi bilmece tespit edilmiştir:

- *BİLMECE* (B, s.38)
- HACİVAT: Bak aklıma ne geldi! Hoşça vakit geçirmenin bir yolu da karşılıklı *bilmece* sormaktır (B, s.39).
- HACİVAT: Haydi kolay gele, başla Karagöz'üm!
- KARAGÖZ: *Parmağı var canı yok, damarı var kanı yok?*
- HACİVAT: Efendim, bu, *eldiven!* Bir çay kazandım. Şimdi iyi dinle! (B, s.39)
- HACİVAT: Karagöz'üm, *girdiği evde kıymetli bir şey bulamayan hırsız ne çalar?*

- KARAGÖZ: Şimdi, bu *bilmece* mi?
- HACİVAT: Canım niye olmasın, tabii *bilmece*... (B, s.39)
- KARAGÖZ: Sesini çıkarma! Tamam, iyi dinle! Şey, *ağzımızda cik cik öten meyve hangisidir?*
- HACİVAT: Karagöz'üm bu *bilmece* mi?
- KARAGÖZ: *Bilmece* zahir... Yirmiye kadar sayıyorum.
- HACİVAT: Şey, birader, böyle *bilmece* olur mu?
- KARAGÖZ: On altı, on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi! Hem de nasıl olur kerata! *Bademcik dediğimiz zaman badem ağzımızda cik cik diye ses çıkarmaz mı? Sen şu çay paralarını bana ver de gidip akşama ekmek alayım* (B, s.40).

3.7.5. Fotoğrafçılık

Topluma ve çağa ait birçok bilgiyi yansıtan ve taşıyan fotoğrafçılık, var olan bir görüntünün bireyin yaratıcılığıyla kaydedildiği bir sanattır.

Fotoğrafçı, fotoğrafik, makine, film ve kare gibi fotoğrafçılık ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Derinliği 100 metreden fazla olan bu göl, havanın da güzel olması sayesinde ekibimizdeki *fotoğrafçılar* için bulunmaz bir görsel şölen hâline geliyordu (SK1, s.63).
- Karapınar, *fotoğrafik* açıdan inanılmaz güzellikte kareler sunuyor bize (SK1, s.64).
- ... *Fotoğrafik* açıdan da çok önemli bir bölge olduğuna değinmeden geçmemek lazım (SK1, s.67).
- Gün batımı, adaları, gül soğanları, sazlıkları, tepeli pelikanları; *makinelere* yönelmiş gözlerimizden sadece *filmlerimize* değil, beynimize de değerli *kareler* aktarmaktaydı (SK1, s.67).

3.7.6. Geleneksel Türk Seyirlik Oyunları

Geleneksel seyirlik oyunları, kullanılan dil, ele alınan konulardaki eleştiri ve sanat anlayışı ile toplumun kültürünü yansıtan kültür öğeleridir. Halka ait olan bu oyunlar, kuşaktan kuşağa aktarılırken bazı değişikliklere uğrar. Geleneksel Türk seyirlik oyunları; *meddah*, *orta oyunu*, *kukla ve köy oyunları* gibi bir sahnede oynananlar; *karagöz* gibi perdede canlandırılanlar olmak üzere iki gruba ayrılır.

3.7.6.1. Karagöz

Gölge oyunu, “bir aydınlatma kaynağı ile yarı saydam bir perdeden yararlanılarak bu perdenin önünde ya da gerisinde, iki boyutlu saydam ya da saydam olmayan kuklaların oynatılması” biçiminde tanımlanmaktadır (And, 1977: 13). Gölge oyunlarından olan Karagöz, konularını toplumun kültür ve yaşayışından alan bir kültür ögesidir. Toplumunu oluşturan fertlerin günlük hayatta yaşadıkları ve karşılaştıkları eğlenceli veya dramatik olayları konu edinmesi bakımından kültüre ait bir göstergedir.

Karagöz ile ilgili olarak *Karagöz*, *Hacivat* ve *Hacı Cavcav* gibi unsurlar tespit edilmiştir:

- Bilmece adlı metin (s.38-40) Karagöz oyunudur. Bu metinle Karagöz oyunu öğrencilere tanıtılmış. Hacivat ile Karagöz’ün diyaloglarına ve resimlerine yer verilmiştir.
- *HACİVAT* : *Karagöz’üm ne iyi ettik de parka oturmaya geldik!*
- *KARAGÖZ*: *Bilsem parasız kaldıkça parklara giderdim (B, s.38).*
- *KARAGÖZ*: *Hay hay, çayı anladım da kim kime ısmarlayacak onu anlayamadım Hacı Cavcav? Neyse, çaycı bilir. Ben başlıyorum.*
- *HACİVAT* : *Haydi kolay gele, başla Karagöz’üm! (B, s.39)*
- *KARAGÖZ*: *Hacı Cavcav, bu hırsız acemi mi imiş?*
- *HACİVAT*: *Allah müstehakımı versin, eve beraber girmedik ya! Ne bileyim, acemi mi?*

- *KARAGÖZ*: Hırsız iyice tanımadan ne çaldığını nasıl bulacağım? Peki, çaldığı şeyi cebine mi koymuş, yoksa çuvala mı?
- *HACİVAT*: Nereye, nereye koymuş... Tamam, bilemedin... Bir çay daha kazandım, iki oldu. Sıra sende!
- *KARAGÖZ*: Dur biraz düşünüp uydurayım.
- *HACİVAT*: Canım uydurmak olur mu?
- *KARAGÖZ*: Sesini çıkarma! Tamam, iyi dinle! Şey, ağzımızda cik cik öten meyve hangisidir?
- *HACİVAT*: *Karagöz*'üm bu bilmece mi?
- *KARAGÖZ*: Bilmece zahir... Yirmiye kadar sayıyorum (B, s.40).

.....

3.7.7. Tiyatro

Tiyatro, “Dram, komedi, vodvil vb. edebiyat türlerinin oynandığı yer”, “Bu türleri, izleyiciler önünde sahnede oynayan grup”, “Oyun yazma sanatı”, “Sahnelenmek için yazılmış oyunların tümü” şeklinde çeşitli anlamlarda tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 1986). Tiyatro, toplumun kültür düzeyini yükselten, ferde kültürel kimlik kazandıran söz ve canlandırma sanatıdır.

Tiyatro, oyuna aktif olarak katılanlara da oyunu sadece izleyen fertlere de toplumsal sorumluluk ve dayanışma duygusu katar. Tiyatro; millî bilincin oluşmasına, toplumun, yaşanan sorunlar karşısında ortak düşünce ve duruş sergilemesine katkı sağlar.

Tiyatro oyuncularından *Muhsin Ertuğrul*, *Galip*, *Emin Beliş*, *Hüseyin Kemal*, *Talât*, *Neyyire Neyyir*, *Şaziye* ve *Zehra*; tiyatro kurumlarından *Darülbedayi*, *Ankara Devlet Tiyatrosu* ve *Tepebaşı Tiyatrosu*; tiyatro türlerinden *şehir tiyatrosu* ve *Türk tiyatrosu* gibi tiyatro ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Devlet adamlarının, mebusların ve *Darülbedayi* sanatçılarının bir arada buldukları toplantıda, galiba bazı mebusların onları “oyuncu

takımı” sayıp biraz küçümsemiş olmalarına karşılık söylemiştir (AVS, s.28).

- Ankara Devlet Konservatuvarını, *Ankara Devlet Tiyatrosunu* ve Operasını, filarmoni orkestralarını ilk kuran, kurduran, temelini atan o değil miydi? (AVS, s.29)
- Atatürk ve *Türk Tiyatrosu* (AVTT, s.30)
- Düzgün, örgütlü bir *şehir tiyatrosu* hâlinde yeniden yaşantıya kavuşan “*Darülbedayi*” o zamanlar sayısı on beşi geçmeyen kadrosuyla yeni bir Anadolu turnesine çıkmıştır (AVTT, s.30).
- Bu konuşma bir an öyle bir biçim alıyor ki Atatürk kurula başkanlık eden *Muhsin Ertuğrul*’dan... (AVTT, s.30)
- *Muhsin* sahne dışında kalabalık bir topluluk içinde bile uzun boylu konuşmaktan kaçınacak kadar sıkılgan bir insandır (AVTT, s.30).
- Uzun ısrar ve tartışmalardan sonra *Muhsin*, arkadaşlarının da yardımıyla kendisini kandırmayı başarıyor (AVTT, s.30).
- *Muhsin* bu bahsi kabul ediyor... (AVTT, s.31)
- Bir gün *Muhsin*, oynanmak üzere gönderdiği bir piyesi alıyor (AVTT, s.31).
- *Muhsin* ve arkadaşları 1932 yılının ilk aylarında Akın’ı oynamak üzere hazırlığa başlıyorlar (AVTT, s.31).
- Yapıtta Türk hakanı İstemi Han’ı bizzat *Muhsin* oynayacaktır. Öteki roller *Galip*, *Emin Belig*, *Hüseyin Kemal*, *Talât*, *Neyyire Neyyir*, *Şaziye* ve *Zehra* arasında bölünüyor (AVTT, s.31).
- Başta *Muhsin* olmak üzere yapıtta rol alan bütün sanatçıların ne büyük bir heyecan içinde olduklarını kolayca düşünebilirsiniz (AVTT, s.31).
- Atatürk, ilk defa olarak *Tepebaşı Tiyatrosu*’na gelecek ve temsili seyredecektir (AVTT, s.31).
- ... *Muhsin*, en ufak bir falsoya yer vermemek gerektiğini çok iyi bilmektedir (AVTT, s.31).
- 1932 yılının 19 Şubat akşamı Atatürk, Akın’ı görmek üzere *Tepebaşı Tiyatrosu*’na geliyor... O gece *Türk tiyatrosu* için tarihsel ve unutulmaz bir gecedir (AVTT, s.32).

- *Şehir Tiyatrosu*'nun doğuşunda ve gelişmesinde çok emeği geçen eski vali Muhittin Üstündağ, Atatürk'ün yanındadır ama o, piyesi seyretmiyor... (AVTT, s.32)
- Temsilden sonra başta *Muhsin* olmak üzere yapıtta rol alan sanatçıları yanına kabul eden Atatürk, hepsini tebrik ediyor, güzel sözlerle hepsinin gönüllerini hoş ediyor ve teşvik ediyor, sonra *Muhsin'e* dönerek... (AVTT, s.32)

3.7.7.1. Piyes

Bir tiyatro terimi olan piyes; tiyatro eseri, oyun anlamlarına gelir. Piyes ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Bir gün Muhsin, oynanmak üzere gönderdiği bir *piyesi* alıyor. Bu *piyes* Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akın'ıdır (AVTT, s.31).
- *Şehir Tiyatrosu*'nun doğuşunda ve gelişmesinde çok emeği geçen eski vali Muhittin Üstündağ, Atatürk'ün yanındadır ama o, *piyesi* seyretmiyor... (AVTT, s.32)

3.7.7.2. Perde

Tiyatro terimi olarak perde, “bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 1596). Perde ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Otelci soldan çıkarken, *perde* kapanır (YKO, s.19).
- *Perde* açılıyor. *Şehir Tiyatrosu*'nun doğuşunda ve gelişmesinde çok emeği geçen eski vali Muhittin Üstündağ, Atatürk'ün yanındadır ama o, piyesi seyretmiyor... (AVTT, s.32)
- Bu arada birinci *perde* kapanmıştır (AVTT, s.32).

3.7.7.3. Turne

Turne, “bulunduğu yerden başka yerlere gösteri yapmak amacıyla giden tiyatro veya müzik sanatçılarının gezisi” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 2009). Turne ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Düzgün, örgütlü bir şehir tiyatrosu hâlinde yeniden yaşantıya kavuşan “Darülbedayi” o zamanlar sayısı on beşi geçmeyen kadrosuyla yeni bir Anadolu *turnesine* çıkmıştır (AVTT, s.30).

3.7.7.4. Oynamak

Tiyatro terimi olarak oynamak; bir oyunda rol almak, bir kişiliği canlandırmak ve tiyatro eserinin sahneye konulması anlamlarına gelir. Oynamak ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Muhsin ve arkadaşları 1932 yılının ilk aylarında Akın’ı *oynamak* üzere hazırlığa başlıyorlar (AVTT, s.31).
- Yapıtta Türk hakanı İstemi Han’ı bizzat Muhsin *oynayacaktır* (AVTT, s.31).
- Nihayet yapıt *oylanacak* duruma geldikten sonra, temsillere başlanabileceği Atatürk’e bildiriliyor ve Şubat ayının ilk haftalarında Akın *oynanıyor* (AVTT, s.31).
- Onun için maddi, manevi elden gelen bütün çabayı harcayarak Akın’ı eksiksiz *oynamaya* çalışıyor (AVTT, s.31).

3.7.7.5. Dekor

Tiyatro terimi olarak dekor, sergilenen oyunun konusunun geçtiği yeri ve atmosferi belirleyen, canlandıran sanatsal unsurların bütünüdür. Dekor ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- *Dekorlar*, kostümler yapılıyor (AVTT, s.31).

3.7.7.6. Kostüm

Sinema ve tiyatrodaki oyuncuların canlandırdıkları kişilik ve oyuna uygun olarak giyinip kuşandıkları her şeye kostüm adı verilir. Kostüm ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Dekorlar, *kostümler* yapılıyor (AVTT, s.31).

3.7.7.7. Rol

Sahne sanatlarında rol, oyuncuların canlandırdığı kişilik veya oyuncunun bu kişiliğe uygun olarak söylemesi gereken söz ve hareketlerdir. *Rol, rol almak* gibi rol ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *Roller* dağıtılıp ezberleniyor... (AVTT, s.31)
- Yapıtta Türk hakanı İstemi Han'ı bizzat Muhsin oynayacaktır. Öteki *roller* Galip, Emin Belig, Hüseyin Kemal, Talât, Neyyire Neyyir, Şaziye ve Zehra arasında bölünüyor (AVTT, s.31).
- Başta Muhsin olmak üzere yapıtta *rol alan* bütün sanatçıların ne büyük bir heyecan içinde olduklarını kolayca düşünebilirsiniz (AVTT, s.31).
- Temsilden sonra başta Muhsin olmak üzere yapıtta *rol alan* sanatçıları yanına kabul eden Atatürk, hepsini tebrik ediyor... (AVTT, s.32)

3.7.7.8. Prova

Tiyatro eserinin, istenilen düzeyde olup olmadığını anlamak için yapılan deneme ve en iyi şekilde sahnelendirilebilmesi için yapılan tekrardır. Prova ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- *Provalar* ilerlerken Atatürk birkaç defa yapıtın hazır olup olmadığını soruyor (AVTT, s.31).

3.7.7.9. Temsil

Tiyatro terimi olarak temsil; bir tiyatro eserinin oynanması ve oyun anlamlarına gelmektedir. Temsil ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- Nihayet yapıt oynanacak duruma geldikten sonra, *temsilere* başlanabileceği Atatürk'e bildiriliyor ve Şubat ayının ilk haftalarında Akın oynanıyor (AVTT, s.31).
- Atatürk, ilk defa olarak Tepebaşı Tiyatrosu'na gelecek ve *temsili* seyredecektir (AVTT, s.31).
- *Temsilden* sonra başta Muhsin olmak üzere yapıtta rol alan sanatçıları yanına kabul eden Atatürk, hepsini tebrik ediyor... (AVTT, s.32)

3.7.8. Konservatuvar

Müzik, tiyatro, opera ve bale öğretiminin yapıldığı okula konservatuvar adı verilir. Bu okul ile toplumun ihtiyaç duyduğu müzik, tiyatro, opera, bale sanatçılarının yetişmesi sağlanır. Konservatuvar ile ilgili olarak tespit edilen unsurlar şunlardır:

- *Ankara Devlet Konservatuvarını*, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve Operasını, filarmoni orkestralarını ilk kuran, kurduran, temelini atan o değil miydi? (AVS, s.29)

3.7.9. Opera

Konularını genellikle tarihten ve mitolojiden alan ve ele aldığı konuyu müziğe dayandırarak geliştiren drama türüdür (Nutku, 2001: 84). *Opera* ile ilgili tespit edilen unsur aşağıda gösterilmiştir:

- Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve *Operasını*, filarmoni orkestralarını ilk kuran, kurduran, temelini atan o değil miydi? (AVS, s.29)

3.8. Spor

Spor, temelinde mücadele ve rekabet unsuru olan kültüre ait bir ögedir. Millî özellikler taşıyan spor, fertlerin ve fertlerden meydana gelen toplumların düşünce, davranış ve yaşam biçimlerini şekillendirir ve kültürün diğer öğelerini de etkiler. Spor, kültürü etkilemekle beraber içinde bulunduğu kültürden de etkilenir.

Temel amacı insanın ruh ve beden sağlığını geliştirmek, sosyal açıdan gelişmesine katkı sağlamak olan spor, insana ve topluma millî özellik kazandıran kültürel bir ögedir. Spor; birlik ve beraberlik, yardımlaşma ve dayanışmaya katkı sağlar.

Spor dallarına verilen önem, milletten millete değişiklik gösterir. Milletler coğrafi konum ve şartlarına, gelenek ve göreneklerine, kültürel özelliklerine göre farklı spor dallarına eğilim gösterirler. Türk milletinin güreş, cirit, okçuluk; Japon milletinin judo; Amerika milletinin amerikan futboluna gösterdikleri ilgi birbirlerinden farklıdır. Bir milletin kültürel özelliklerini, değerlerini ve toplumsal özelliklerini millî sporlarına bakarak tespit etmek mümkündür.

Bir milletin geleneksel sporları, millî sporları olarak kabul edilmelidir. Millî sporlara gereken önem verilerek bu sporlar muhafaza edilmeli, yaşatılmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır.

3.8.1. Güreş

Türklerin en eski sporlarından biri olan güreş, Türk tarihinin her döneminde yapılan bir spordur. İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında güreş ile ilgili olarak aşağıdaki unsurlar tespit edilmiştir:

- *Güreş* gibi cirit de millî ve geleneksel bir “ata sporu” sayılır (ACO, s.50).
- *Güreş*, bir zamanlar “Türk gibi kuvvetli” sözüyle Türk gücünü nasıl dünyaya yaymış ve tanıtmışsa cirit oyunu da Türk yiğitlerinin binicilikte hünerinin, çevikliğinin, cesurluğunun sembolü olmuştur (ACO, s.50).

3.8.2. Cirit

Türk milleti açısından bir ata sporu olan cirit, atlı sporlardandır. Cirit oyunu, bireyin denge, refleks ve ata hâkimiyet becerisini geliştirir. *Cirit oyunları, cirit, ciritli yarışmalar* gibi cirit ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Anadolu'nun Cirit Oyunları adlı metinde cirit oyunları tanıtılmaktadır. Ayrıca bu metinde cirit oyunları ile ilgili çeşitli resimlere yer verilmektedir (ACO, s.50-52).
- Anadolu'nun *Cirit Oyunları* (ACO, s.50).
- Anadolu'nun geleneksel seyirlik oyunları arasında *cirit oyunlarının* yeri büyüktür. *Cirit oyunları*, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur. *Cirit oyunlarının* tarihi çok eskilere gider. Türkler, bu sporu binlerce yıl önce Orta Asya'da başlatmışlardır, yüzyıllar boyunca bu geleneği sürdürerek Selçuklularla birlikte Anadolu'ya getirmişlerdir. Bu yüzden *cirit oyununun* Anadolu'da en azından 900 yıllık bir tarihi vardır. *Güreş* gibi *cirit* de millî ve geleneksel bir “ata sporu” sayılır. *Güreş*, bir zamanlar “Türk gibi kuvvetli” sözüyle Türk gücünü nasıl dünyaya yaymış ve tanıtmışsa *cirit oyunu* da Türk yiğitlerinin binicilikte hünerinin, çevikliğinin, cesurluğunun sembolü olmuştur (ACO, s.50).
- *Cirit oyununun* kaynağı ve çıkışı üzerine çeşitli söylentiler vardır (ACO, s.50).
- ... *Cirit* bir oyun, bir spor olarak yayılır (ACO, s.51).
- *Cirit oyunlarında* kullanılan bir metre uzunluğundaki sopalar, meşe, şimşir, hurma gibi ağaçların dallarından kesilir, cilalanır (ACO, s.51).

- *Cirit oyununa* katılacak belli sayıdaki atlılar, karşılıklı dizilir (ACO, s.51).
- *Cirit* başladığı zaman, dizilerden bir atlı, atını ileri sürer (ACO, s.51).
- ... *Cirit* bir düzen içinde sürer gider (ACO, s.51).
- *Cirit oyununda* tek hedef, atın sırtındaki binicidir. *Ciritin* ata isabet etmesi, savuranın oyun dışı kalmasını gerektirir (ACO, s.51).
- Bu yüzden atlılar, kendilerini hedef alan *ciritlerden* korumak için at üzerinde çeşitli hareketler yapar, gizlenir, dörtnala giden atın üzerinde türlü hünerler gösterirler (ACO, s.51).
- *Cirit oyununu*, eski Türklerde bir savaş manevrası sayanlar da vardır (ACO, s.52).
- *Cirit oyununun* bir savaş oyunu ya da karşılıklı savaş gösterisi sayılması bu yüzden (ACO, s.52).
- Bugün yurdumuzun çeşitli bölgelerinde *cirit oyunları* oynanır, *ciritli* yarışmalar yapılır. Kars'ta, Erzurum'da düzenlenen şenlik ve yarışmalarda *cirit oyunları* başta gelir. Her yıl Konya'da eylül ayında yapılan "Geleneksel Türkiye *Cirit Oyunları Yarışması*"nı on binlerce kişi izler, yarışlarda derece alanlara ödülleri verilir (ACO, s.52).
- Türklerin ata sporu olan *cirit oyunları*, Asya'da ve Avrupa'da başka milletleri de etkilemiş, *ciride* benzer oyunlar türetmiştir (ACO, s.52).
- ... *Cirit oyunlarının* özelliğini yitirmeden yeni bir düzenleme ve özendirme ile yaşatılması gerekmektedir (ACO, s.52).
- Bir zamanlar köy düğünlerini davulu ile zurnası ile coşturan *cirit oyunları*, Anadolu'nun kükrek sesi, yiğitlik, mertlik heyecanı, geleneksel seyirliğidir (ACO, s.52).

3.8.3. Dağcılık

Bir doğa sporu olan dağcılık, dağlarda gerçekleştirilen yürüyüş, kamp kurma ve tırmanmadır. Dağcılık ile ilgili tespit edilen unsur aşağıda gösterilmiştir:

- Anamas Dağları, *dağcılar* ve yürüyüş sevenler için kaçırılmaması gereken mekânlardan birisidir ve tabii ki fotoğrafik açıdan da çok

önemli bir bölge olduğuna değinmeden geçmemek lazım (SK1, s.66, 67).

3.9. Yiyecek, İçecek ve Beslenme

Her insanda beslenme ihtiyacı vardır, ancak insanın hangi yemeği tercih ettiği, ne zaman ve nasıl yediği ait olduğu kültüre göre değişiklik gösterir. Yemek kültürü, günlük hayatta önemli bir yere sahiptir. Komşuluk ilişkileri, misafir ağırlama gibi sosyal hayatın birçok alanında etkilidir. Toplum hayatında etkili olan bu kültürel ögenin sosyalleşme üzerinde de etkisi vardır. Doğum, düğün, bayram ve cenaze törenlerinde toplu yemek yeme geleneği görülür.

Milletler, coğrafi, tarihî ve kültürel sebeplerle karşılaştığı diğer milletlerle yemek kültürü açısından karşılıklı etkileşim hâindedir. Bu durum, milletlerin yemek kültürünü zenginleştirir. Milletlerin tarihî ve kültürel zenginliklerine koşut olarak zengin mutfakları vardır.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında *yemek, sofrası, ziyafet, kahvaltı, öğle yemeği, etli ekmek, tatlı, meyve* ve *kahve* gibi yiyecek, içecek ve beslenme ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Hele kendi elimle prens hazretlerine öyle bir *kahvaltı* hazırladım ki senelerce tadı damağında kalacak vallahi (YKO, s.14).
- Mükemmel *kahvaltınız* sizi bekliyor (YKO, s.16).
- Şimdi de beni *kahvaltıya* davet ediyor (YKO, s.16).
- Mademki davet ediyor, gidip *kahvaltı* etmekten başka çare yok (YKO, s.16).
- *Kahvaltı* doğrusu pek nefisti (YKO, s.18).
- *Kahvaltı* nefisti ha? (YKO, s.18)
- Ben de sana teşekkür etmek üzere, seni *öğle yemeğine* davet ederim. Beraber *yemek* yeriz, *yemekten* sonra da *kahvelerimizi* içeriz (YKO, s.19).

- Mademki bu sırrı siz de öğrendiniz, sizin de yolunuz Ankara'ya düşerse benim gibi doğruca buraya gelip kendinize bir *ziyafet* çekin... (YKO, s.19)
- Konya merkezde yapılması gerekenler listesinin başında yer alan meşhur *etli ekmeklerimizi* yedikten sonra öğretmenevindeki odalarımıza, bir sonraki yoğun gün bizi beklediği için çekildik (SK1, s.65).
- ... Burada dünyanın en güzel insanları, en temiz giyimli halkı yaşar, *en nefis yemekler* pişirilir (AK, s.86).
- Bize hemen *çeşitli yemekler* getirdiler (AK, s.86).
- ... Yeniden *büyük bir sofr*a kurdular, *meyveler, tatlılar* ikram ettiler (AK, s.86).
- Anadolu insanı, *yemeğini* konuğuna yedirmekten, konuğunu memnun etmekten zevk alır (AK, s.87).
- Evet, konuğuna şekerli bir *kahve* ikram etmek için sakladığı üç şeker (AK, s.87).

3.10. Vatan

Vatan, aynı dili konuşan, aynı kültüre bağlı olan ve aynı hukuk sistemine tabi bulunanların birlikte yaşadığı, özel bir toprak parçasıdır (Karataş, 2002: 10). Kültürün en önemli öğelerinden olan vatan, yalnızca bir toprak parçası olarak düşünülmemelidir, çünkü millet, millî kültürünü vatanında oluşturur. Vatan, milletler için her zaman önemlidir, zira bir millet, ancak kendi vatanında bağımsız yaşayabilir ve millî kültürünü oluşturabilir.

3.10.1. Vatan Bilinci

Vatan bilinci, milleti oluşturan bireyleri birbirine yaklaştırarak ulusal dayanışmayı sağlar. Bir bireyin vatanını sevmesi, koruması ve ona gerekli önemi vermesi için vatan bilincine sahip olması gereklidir. Bireyin vatan bilinci kazanması için vatanını ve millî kültürünü en iyi şekilde bilmesi gereklidir. İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında “*Yurduma alçakları uğratma sakın*”, “*Bastığın yerleri*

‘toprak’ diyerek geçme”, “Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı”, “Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda”, yurdu düşmandan kurtarma gereği ve aziz vatan gibi vatan bilinci ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak (İM, s.3).
- Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va’dettiği günler Hakk’ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın (İM, s.3).
- Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı (İM, s.3).
- Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda (İM, s.3).
- Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli (İM, s.3).
- O zaman vecd ile bin secde eder-varsâ-taşım,
Her cerihamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım (İM, s.3).
- Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl! (İM, s.3)

- Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir (AGH, s.4).
- Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir (AGH, s.4).
- Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! (AGH, s.4)
- Cebren ve hile ile *aziz vatanın*, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir (AGH, s.4).
- Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! (AGH, s.4)
- İşgal edilince yurdun her yanı,
Bin düşmanı yendi Türk'ün bir canı,
Alıp ele yeni baştan vatanı,
Kurmayı öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- ... Bayrağımız için al kanımızı,
Vermeyi öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- *Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, zafere eşit katkıda bulunan Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlayan o değil miydi?* (AVS, s.29)
- Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif,
Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar,
Kocabaş, çok ihtiyardı, çok zayıftı,
Mahzundu bütün bütün Sarıkız, yanı sıra
Gecenin ulu ağırlığına karşı,
Hafiftiler, inceden inceden (MKK, s.83). (Elif'in hayvan sevgisi;
Elif'in hayvan sevgisi, vatan sevgisinden gelmektedir.)
- Aman Kocabaş, ayağını öpeyim Kocabaş,
Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni.
Geçer götürür ana çocuk mermisini askerciğin,
Koma yollarda beni, kulun köpeğin olayım.
Bak hele üzerimden ses seda uzaklaşır.

Düşerim gerilere, iyceden iyceden (MKK, s.84).

3.10.2. Askerlik

İnsanların oluşturduğu kurumlar birer kültür ürünüdür. Askerlik de olduğu çevrenin, ortamın özelliklerini taşıyan bir kültür ürünüdür (İlhan, 1990: 322). Bir kültür ögesi olarak askerlik, toplum kurumlarındandır ve bireyi eğitici, sosyalleştirici bir niteliğe sahiptir. Askerlik ile kültür arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Askerlik, diğer kültür öğelerinden, toplumun yaşam tarzından etkilenen ve aynı zamanda bunları etkileyen bir kültür ögesidir.

Asker, ordu, Osmanlı ordusu, donanma, Osmanlı donanması gibi askerlik ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Bizans, 06 Nisan 1453 sabahı asker sayısı 150.000-200.000 arası olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilen *Osmanlı ordusu* tarafından son kez kuşatıldı (KYD, s.53).
- Bu arada *Osmanlı donanması* Haliç'in girişine dayanmış, Sarayburnu önlerinde demirlemişti (KYD, s.53).
- *Ordu*, merkez, sağ ve sol olarak üç kısma ayrıldı (KYD, s.53).
- Venedik ve Cenevizliler de *donanmalarıyla* Bizans'a yardım ediyorlardı (KYD, s.53).
- Kara *ordusu* sıkışmıştı (KYD, s.53).
- *Donanmanın* devreye girmesi lazımdı. Sultan II. Mehmet böyle düşünüyordu. Fakat *donanmayı* devreye sokamıyordu (KYD, s.53).
- *Osmanlı donanmasının* Haliç'e girişi böylece engellenmişti (KYD, s.53).
- Bizans'ın fethi, *Osmanlı donanmasının* Haliç'e indirilmesine bağlı görünüyordu (KYD, s.53).
- *Osmanlı donanmasına* ait bazı gemiler karan çekilerek Haliç'e indirilecekti (KYD, s.54).
- Haliç'teki *Osmanlı donanmasına* ait toplar, surları dövmeye başlayınca Rumlar gözlerine inanamadılar (KYD, s.55).

- ... Sultan II. Mehmet'in büyük bir *donanması* vardı. Ondan başka, iyi eğitilmiş, deneyimli *askerleri* vardı ve koca “Şahi” topları, mancınıkları, kuleleri vardı (KYD, s.55).
- Nam salmıştı *asker* içinde (MKK, s.82).
- Geçer götürür ana çocuk mermisini *askerin* (MKK, s.84).

3.10.3. Bağımsızlık

Bir milletin var olabilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için bağımsız olması gereklidir. Millet, bağımsızlığını yitirirse, millî benliğini ve kültürünü de yitirir. *İstiklâl*, *bağımsızlık*, *hürriyet* ve *hür* gibi bağımsızlık ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *İstiklâl* Marşı (İM, s.3)
- Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak (İM, s.3).
- Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin *istiklâl*! (İM, s.3)
- Ben ezelden beridir *hür* yaşadım, *hür* yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım (İM, s.3).
- Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar? (İM, s.3)
- Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...

- Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın (İM, s.3).
- Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefansız yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı (İM, s.3).
 - Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Câmı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda (İM, s.3).
 - Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli (İM, s.3).
 - O zaman vecd ile bin secde eder-varsâ-taşım,
Her cerihamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım (İM, s.3).
 - Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, *hür* yaşamış, bayrağımın *hürriyet*;
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin *istiklâl*! (İM, s.3)
 - Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk *istiklâlini*, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir (AGH, s.4).
 - Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, bedhahların olacaktır (AGH, s.4).
 - Bir gün, *istiklâl* ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! (AGH, s.4)
 - *İstiklâl* ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler (AGH, s.4).

- Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk *istiklâl* ve cumhuriyetini kurtarmaktır! (AGH, s.4)
- İşgal edilince yurdun her yanı,
Bin düşmanı yendi Türk'ün bir canı,
Alıp ele yeni baştan vatanı,
Kurmayı öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- Biri hilal oldu, biri yıldızı,
Bayraklaştı yurdun oğulu kızı,
Bayrağımız için al kanımızı,
Vermeyi öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- *Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden* hiç geri kalmayan, zafere eşit katkıda bulunan Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlayan o değil miydi? (AVS, s.29)
- Dil, millî kültürün ilerlemesi ve yayılmasında önemli bir araç olduğu gibi millî duygunun gelişmesinde ve *bağımsızlığın* korunmasında da önemli bir etkidir (TD2, s.33).
- ... Atatürkçülükte; millî kültür, *bağımsızlık*, millî bütünlük ve toplumsal barışın korunması, sürdürülmesi için milleti oluşturan kişiler arasında konuşulan dilin, birbirinden farklı olmaması, sade, anlaşılır ve zengin olması gereklidir (TD2, s.33).
- Dil konusunda bilinçli çalışmaların yapılarak Türk dilinin yabancı dillerin etkisinden kurtarılması, dilde var olan zenginliklerin araştırılarak ortaya çıkarılması millî bilinç ve *kültürel bağımsızlık* açısından zorunludur (TD2, s.35).

3.11. Evrensel Değerler

Değerler, toplumsal grup üyelerinin olumlu, güçlü bir duygu bağlılığıyla özel amaç ve eylemler için bir standardın oluşturmasıyla ortaya çıkan soyut, genelleştirilmiş davranış ilkeleridir (Theodorson, 1969'dan aktaran: Coşkun ve Yıldırım, 2009: 312).

Evrende yaşayan tüm bireyler arasında sevgi, saygı, hoşgörü, dostluk, barış, eşitlik, insan hakları, demokrasi ve adalet gibi bazı değerler vardır. Bunlar insanlığın ortak değerleri oldukları için sadece bir ulus tarafından sahiplenilemez. İnsanları ortak paydada buluşturan, dünya genelinde barış, adalet ve düzenin korunmasını sağlayan evrensel değerler, bireyin kendisine ve ait olduğu topluma yarar sağlar. Kültürler, bu evrensel değerleri içlerinde barındırırlar ve yok olmamak için bu özelliklere sahip bireylere gereksinim duyarlar.

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında sevgi, saygı, hoşgörü, dostluk, barış, eşitlik, adalet, bilim, bilimsel düşünce, düşünme ve çözüm yolu bulma-çıkış, dayanışma-yardımlaşma, birlik-beraberlik, çalışkanlık, azim, azimli olmak, kararlılık, başarı ve temizlik evrensel değerleri tespit edilmiştir:

3.11.1. Sevgi

İncelenen Türkçe ders kitabında *sevgi*, *sevmek* ve *saadet* gibi sevgi ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Hakiki tatlı dil iyi insanda olur. Yüreği merhametle, *sevgi* ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır. Bu geçici dünyada gönül yıkmanın, kalp kırmanın boşluğunu sezecek kadar olgun bir hayat anlayışına varmalı ki insan, en küçüğünden en büyüğüne kadar tatlı dille, güler yüzle seslenebilsin (TD1, s.13).
- Sayfa 22'deki resimde, çocuğun kitabın içinde uyuması kitap sevgisine örnektir.
- Sevgiyle öksüzü, yetimi, dulu, Sarmayı öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- İyimserlik Kötümserlik adlı metinde iyimser insan, “İyimser yahut eski tabiriyle “nikbin” dediğimiz insanlar hakikaten yalnız kendilerinin hayatını tatlılaştırmakla kalmazlar, beraber yaşadıkları insanlara da hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler. Böyleleri en feci hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile ümitsizliğe kapılmazlar; o karanlık hadisenin, gece içinde parlayan yıldızlar gibi

ışık veren bir noktasını bulup ertesi güne o noktadan bakmayı tercih ederler.” (İK, s.44) tanımlanmıştır. Kötümser insan ise, “Bir de kötümseri, eski tabirle ‘bedbin’ dediğimiz adamı düşünün. Aman Allah!... Bedbin gözler güneşte bile kara kara lekeler bulacaklardır.” (İK, s.44) şeklinde tanımlanmıştır. Bu cümlelerde belirtildiği gibi, İyimserlik Kötümserlik adlı metnin genelinde hayat, insan sevgisi gibi sevgi evrensel değerleri bulunmaktadır.

- ... Güldüm, yaşadım, *sevdim* (İK, s.46).
- Böyleleri toprağa tohum serpen çiftçi gibi geçtikleri yerlere *saadet* dağıtırlar (İK, s.46).
- Beş on dakikayı tesadüfen hoş geçirmek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak; güzel bir tablo seyretmek, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, *iyimserin* hayatını zenginleştirir (İK, s.46).
- ... Mevlâna, herkesi olduğu gibi bizleri de; “Gel, gel; ne olursan ol, yine gel.” sözleriyle karşılıyordu (SK1, s.65).
- Konu komşusu *severdi* hani (SK2, s.71).
- Komşusuzluk adlı metinde (s.78-81), *sevgi evrensel değeri* işlenmiştir.
- “Komşu anne” sözünü duydunuz mu hiç? Biz komşu çocukları, birbirimizin annesine “komşu anne” derdik. Anneler, kendi çocuklarına ne almışlarsa bir tane de komşu çocukları için alırlardı. Kardeş gibi büyürdük bitişik evlerde (K, s.81).
- “Kardeş yarısı” komşu çocuklarıyla oyunlar oynar, kavga eder, barışırdık (K, s.81).
- Anadolu’da Konukseverlik adlı metnin genelinde (s.85-87), *sevgi evrensel değeri* bulunmaktadır.

3.11.1.1. Hayvan Sevgisi

Nesli tehlike altında olmak, kızıl şahinleri seyreylemek ve Bozdağı Anadolu Yaban Koyunları Koruma Sahası gibi hayvan sevgisini belirten unsurlar tespit edilmiştir:

- *Bozdağı Anadolu Yaban Koyunları Koruma Sahası'na uğramadan geçtik. Havza'da yaban koyunlarının yanı sıra vaşak ve tuzcul bozkırlarda yaşayan küçük kemirgenler gibi nesli tehlike altında olan birçok memeli türü bulunur (SK1, s.64).*
- *... Beyşehir Gölü'ne doğru giderken yol boyu devam eden elektrik direkleri üzerine konmuş kızıl şahinleri hem seyretmek hem de saymak, yolu keyifli kılan uğraşlardan birisi (SK1, s.66).*
- *Siz, kızıl şahinleri seyreylerken Beyşehir Gölü tüm ihtişamıyla karşınıza çıkıverir (SK1, s.66).*
- *Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak (SK2, s.75).*
- *Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif,
Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar,
Kocabaş, çok ihtiyardı, çok zayıftı,
Mahzundu bütün bütün Sarıkız, yanı sıra
Gecenin ulu ağırlığına karşı,
Hafifteler, inceden inceden (MKK, s.83).*

3.11.1.2. Doğa, Çevre Sevgisi, Çevre Bilinci

Yeşil, yeşillik, yeşilliklere basmaya kıyamamak, toprak ana, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, çevre koruma alanı, gölü koruma altına almak,

çöpleri çöp kutusuna atmak gibi doğa, çevre sevgisi ve çevre bilinci ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- “Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür” adlı metne ait; ağacın kesilmiş olan dalının sarıldığı resim (s.21), “insanlar, çöplerini çöp kutusuna atmayı öğrendi ama keşke bir de içine atmayı öğrenebilseler...” yazılı karikatür (s.22) ve çocuğun ağaca mont giydirdiği resim (s.23) doğa, çevre sevgisi, çevre bilinci evrensel değerlerine örnektir.
- Beş on dakikayı tesadüfen hoş geçirmek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak; güzel bir tablo seyretmek, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, *tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak*, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, iyimserin hayatını zenginleştirir (İK, s.46)
- Benim de yolum, Türkiye’de yaptığımız “*Konya Kapalı Havzası’nın Akılcı Kullanımı*” projesi ile düştü oralara (SK1, s.62).
- Tuz Gölü, Türkiye’nin en büyük *özel çevre koruma alanı* (SK1, s.62).
- Uçsuz bucaksız beyazlığı, batımıza alarak yol boyu ilerliyoruz. Göle en yakın olduğumuz noktada durup gölün üzerinde yürümeye başlıyoruz. *Ayaklarımızın altındaki ezilen beyaz tuz kitlelerinin hissettirdiklerini yazıyla anlatmak gerçekten çok güç...* (SK1, s.62)
- Yetkililerle yaptığımız görüşmede *göldeki susuzluğun*, tuz üretimini olumsuz etkilediğini ve *Konya’nın pis sularının göle akıtıldığını* öğreniyoruz (SK1, s.63).
- Ardımızda bıraktığımız esrarlı güzellik yanımıza kattığımız hayranlık duygusuyla Obruk Han’a varıyoruz. Obruk Han, *tarih ile doğanın eşsiz birlikteliğinin* sergilediği *inanılmaz güzellikte bir yer* (SK1, s.63).
- Binlerce yıl önce volkanik patlama sonucu oluşan krater, zamanla suyla dolarak göle dönüşmüş ve *göl bu yıl koruma altına alınmış* (SK1, s.64).
- Göl kurumakta ve kirlenmekte... *Karşımızdaki can çekişen bu görüntünün içimizde yarattığı üzüntüyle* oradan ayrıldık (SK1, s.64).

- Acıgöl, geniş bozkır alanların içinde rengârenk görüntüsüyle insanı şaşırtan *apayrı bir güzellik* sergiliyor (SK1, s.64).
- Siz, kızıl şahinleri seyreylerken Beyşehir Gölü *tüm ihtişamıyla* karşınıza çıkıverir (SK1, s.66).
- ... Turkuaz renkli göl, üzerindeki irili ufaklı adalarla *kendine doğru çeker sizi*. Tüm yalnızlığınızı toparlayıp *sadece Beyşehir Gölü'yle yaşamayı hayal etmeye* başlarsınız (SK1, s.66).
- Anamas Dağları, *dağcılar ve yürüyüş sevenler için kaçırılmaması gereken mekânlardan birisidir...* (SK1, s.66, 67)
- *Gün batımı, adaları, gül soğanları, sazlıkları, tepeli pelikanları;* makinelere yönelmiş gözlerimizden sadece filmlerimize değil, beynimize de değerli kareler aktarmaktaydı (SK1, s.67).
- ... Gezimiz sırasında, göl suyunun, tarlaları sulamak için kullanılmasından dolayı gün geçtikçe seviyesinin azalmaya başladığını öğreniyoruz. Bir gün *buralarda gördüğümüz güzellikleri çocuklarımıza aktaramayacağımızı düşünmek bile korkutuyor bizi*. Kahroluyoruz ister istemez... İçimizde bir hüznün, aklımızda bir ezgi: “Bir şey yapmalı hey, bir şey yapmalı...” (SK1, s.67).
- “Deniz Hasreti” adlı şiirin genelinde *doğa, çevre sevgisi, çevre bilinci* evrensel değerleri bulunmaktadır (DH, s.68, 69).
- Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, *bol yeşili* ile kuşlarla beraber olunca insana, sulh, şiir, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor (SK2, s.73).
- Kuşlardan sonra şimdi de milletin *yeşilliğine* musallat oldular. Geçen gün yoldaki *yeşilliklere basmaya kıyamayarak* yola çıkmıştım (SK2, s.73).
- Günün birinde yol kenarlarında, *toprak anamızın koyu yeşil saçlarını* da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve *yeşillikleri* çok gördük. Sizin için kötü olacak (SK2, s.75).

3.11.2. Saygı

Şehzade hazretleri, prens hazretleri, estağfurullah ve baş üstüne gibi saygı ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Hakiki tatlı dil iyi insanda olur. Yüreği merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır. Bu geçici dünyada gönül yıkmanın, kalp kırmanın boşluğunu sezecek kadar olgun bir hayat anlayışına varmalı ki insan, en küçüğünden en büyüğüne kadar tatlı dille, güler yüzle seslenebilsin (TD1, s.13).
- Hele kendi elimle *prens hazretlerine* öyle bir kahvaltı hazırladım ki senelerce tadı damağında kalacak vallahi (YKO, s.14).
- Buyursunlar *prens hazretleri*... Buyurun efendim, buyurun... (YKO, s.15)
- Evet *şehzade hazretleri*... (YKO, s.15)
- ... Biraz geç kaldım galiba? Otelci -Hayır efendim, hayır... *Estağfurullah* efendim... (YKO, s.15)
- Yok, buyursunlar *prens hazretleri*; yok, *estağfurullah şehzade hazretleri* filan diyorsunuz? (YKO, s.15)
- *Baş üstüne* efendim... (YKO, s.16)
- Doğrusu eşi benzeri bulunmaz bir adamsınız. ... *Estağfurullah* Topaç... (YKO, s.16)

3.11.2.1. Sanata Saygı

Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Üçüncü Selim ve Damat İbrahim Paşa'nın *sanata saygıları* gibi sanata saygı ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Büyük bilim koruyucusu Fatih'in, Sinan'a ölümsüz şaheserler diktiren Kanuni'nin, Damat İbrahim Paşa'nın, sanat âşığı Üçüncü Selim'in de *sanata saygısını* saygıyla anıyoruz (AVS, s.28).

- Atatürk, sanatın, uygar toplumlardaki can alıcı önemini çok iyi kavramış, özlediği uygar Türkiye'nin oluşturulmasında *sanata saygıyı* baş şartların biri bellemiştir (AVS, s.28).
- Cumhuriyet yerine oturur oturmaz yurdun yetenekli çocuklarını Avrupa'ya sanat eğitimine göndermiştir. Yurdun yalnız zekâsını değil, duyarlılığını da temsil eden sanatçılara mebusluklar, büyükelçilikler verip onları onurlandırmıştır. Onun bu davranışları *sanata saygısına* örnek olarak gösterilebilir (AVS, s.29).
- Atatürk, bir yıl önce tarihî sözleriyle şeref verdiği bu sanatın gönülleri tok çocuklarını bir akşam sofrasında konukluyor, onlarla uzun saatler oturup meslekleri, sanatları üzerinde konuşuyor (AVTT, s.30).

3.11.3. Hoşgörü

“*Gel, gel; ne olursan ol, yine gel*” ve “*anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya*” gibi hoşgörü ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- ... Mevlâna, herkesi olduğu gibi bizleri de; “*Gel, gel; ne olursan ol, yine gel.*” sözleriyle karşılıyordu (SK1, s.65).
- Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana, sulh, şiir, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, *anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya* düşündürüyor (SK2, s.73).

3.11.4. Dostluk

Dost, dostluk, dostlar ve *dost sesi* gibi dostluk ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- *Dostluğu* barışı millî halkay,
Örmeyi öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- Sonradan kötümser olduğumuza göre *dostlarımızı* iyimser insanlardan seçelim (İK, s.47).

- Kuşların çoğunlukla aldandıklarına, bu sesi duyarak *dost sesi* sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur (SK2, s.72).
- İsketem tek gözünü verip bana *dostlukla* bakmış (SK2, s.74).
- *Dost*, sırdaş ve nihayet komşuyduk... (K, s.81)
- Oyun oynamadığımız, kavga edip barışmadığımız insanlarla nasıl *dost* olabiliriz? (K, s.81)

3.11.5. Barış

Barış, barışın korunması, barışmak ve *sulh* gibi barış ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Dostluğu *barışı* millî halkay,
Örmeyi öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- ... Atatürkçülükte; millî kültür, bağımsızlık, millî bütünlük ve toplumsal *barışın korunması*, sürdürülmesi için milleti oluşturan kişiler arasında konuşulan dilin, birbirinden farklı olmaması, sade, anlaşılır ve zengin olması gereklidir (TD2, s.33).
- Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana, *sulh*, şiir, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor (SK2, s.73).
- Oyun oynamadığımız, kavga edip *barışmadığımız* insanlarla nasıl dost olabiliriz? (K, s.81)
- Sonunda işi kura çekmek suretiyle hâletmeye karar verdiler ve *sulh* oldular (AK, s.86).

3.11.6. Eşitlik

Zafere eşit katkıda bulunmak ve eşit haklar gibi eşitlik ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, *zafere eşit katkıda bulunan Türk kadınına* toplumsal alanda *eşit haklar* sağlayan o değil miydi? (AVS, s.29)

3.11.7. Adalet

Adalet ile ilgili olarak *toplumsal alanda eşit haklar* ve *hakikat* gibi unsurlar tespit edilmiştir:

- Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, *zafere eşit katkıda bulunan Türk kadınına* toplumsal alanda *eşit haklar* sağlayan o değil miydi? (AVS, s.29)
- Pir Sultan Abdal, *Hakk'ı ve hakikati haykırdı* elinde sazı ile asırlardır... (BT, s.56)

3.11.8. Bilim, Bilimsel Düşünce

Bilim, ilim, fen, bilimin ışığı, bilim koruyucusu, bilim insanları ve *uzman* gibi bilim, bilimsel düşünce ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Kafayı daima *ilime, fene*,
Yormayı öğretti bize Atatürk (A, s.26).
- *Bilimin ışığı* açarken yolu,
Bilgiyle ışıldı şu Anadolu (A, s.26)
- *Bilimde* teknikte kalmadık geri,
Harcadık emeği, akıttık teri,
Cehalet denilen paslı çemberi,
Kırmayı öğretti bize Atatürk (A, s.27).

- *Büyük bilim koruyucusu* Fatih'in, Sinan'a ölümsüz şaheserler diktiren Kanuni'nin, Damat İbrahim Paşa'nın, sanat âşığı Üçüncü Selim'in de sanata saygısını saygıyla anıyoruz (AVS, s.28).
- *Bilim insanları*, obrukların, yeraltı su seviyesinin düşmesiyle birlikte oluşturduğunu söylüyor (SK1, s.63).
- Çölleşmeyi önlemek için *uzmanlar* ve yetkililer yıllardır başarılı bir çalışma yürütüyorlar (SK1, s.64).
- *Bilim insanları* ve sivil toplum kuruluşları, bu gördüğümüz yerlerin dünya çapında önemli alanlar olduğunu vurguluyor (SK1, s.67).

3.11.9. Düşünme ve Çözüm Yolu Bulma-Çıkış

İki oba, aralarında çıkan bir anlaşmazlığa çözüm olarak ciridi sunar gibi düşünme ve çözüm yolu bulma-çıkış ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Niçin savaşalım, boşu boşuna vuruşalım? Biz aynı soydan, aynı kökten gelmiş, iki kardeş obayız. Aramızda bir anlaşmazlık oldu, yiğitlerimiz bunu onur meselesi yaptılar. Ellerinden silahlarını alalım, silah yerine birer sopa verelim. Çatışsınlar, güçlerini, savaş hünelerlerini, yiğitliklerini gösterebilirler. Sopaları kim kime daha çok isabet ettirirse o taraf yenmiş sayılsın. Yenilen yenilgiyi kabul etsin, derler (ACO, s.50).

3.11.10. Dayanışma-Yardımlaşma

Yardımda bulunmak, birlikte yapmak, paylaşmak ve omuz omuza gibi dayanışma-yardımlaşma ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Çokları düşündük, bakmadık aza,
Hizmet için koştuk hep yurdumuza,
Kadın, erkek her gün omuz omuza,
Durmaya öğretti, bize Atatürk (A, s.27).

- Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, *zafere eşit katkıda bulunan* Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlayan o değil miydi? (AVS, s.29)
- Beş on dakikayı tesadüfen hoş geçirmek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak; güzel bir tablo seyretmek, *gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak*, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, iyimserin hayatını zenginleştirir (İK, s.46).
- Sünnetlerimizi, düğünlerimizi *birlikte yapar*, birbirimizin açlığına ve tokluğuna şahit olurduk. Üzüntülerimizi *paylaşırdık*. Birbirimizin yemek kokularını duyardık evlerimizden, o yemekleri *paylaşırdık* (K, s.81).
- Mustafa Kemal'in Kağnısı adlı şiirin genelinde, dayanışma-yardımlaşma evrensel değeri vardır (MKK, s.82-84).

3.11.11. Birlik-Berberlik

Millî bütünlük, millî bütünlüğün korunması ve iki parçadan meydana gelememek gibi birlik-beraberlik ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, *zafere eşit katkıda bulunan* Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlayan o değil miydi? (AVS, s.29)
- ... Dil, milleti oluşturan kişilerin birbirini kolayca anlaması ve *millî bütünlüğün korunması* için gerekli bir araçtır (TD2, s.33).
- ... Atatürkçülükte; millî kültür, bağımsızlık, *millî bütünlük* ve toplumsal barışın korunması, sürdürülmesi için milleti oluşturan kişiler arasında konuşulan dilin, birbirinden farklı olmaması, sade, anlaşılır ve zengin olması gereklidir (TD2, s.33).
- Türk milletinin *iki parçadan meydana gelmesi mümkün değildir* (TD2, s.33).

- Mustafa Kemal'in Kağnısı adlı şiirin genelinde, birlik-beraberlik evrensel değeri vardır (MKK, s.82-84).

3.11.12. Çalışkanlık

Emek harcamak, ter akıtmak ve hizmet için koşmak gibi çalışkanlık ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Bilimde teknikte kalmadık geri,
Harcadık emeği, akıttık teri,
Cehalet denilen paslı çemberi,
Kırmayı öğretti bize Atatürk (A, s.27).
- Çokları düşündük, bakmadık aza,
Hizmet için koştuk hep yurdumuza... (A, s.27)

3.11.13. Azim, Azimli Olmak, Kararlılık, Başarı

"Gittim, gördüm, yendim.", "İmkânın sınırını görmek için imkânsızı denemek lazım.", imkânsızlıklar karşısında pes etmemek ve engellerin üzerine atılmaktan çekinmemek gibi azim, azimli olmak, kararlılık ve başarı ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak (İM, s.3).
- Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım (İM, s.3).
- Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,

“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar? (İM, s.3)

- Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl! (İM, s.3)
- Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! (AGH, s.4)
- Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda, mevcuttur! (AGH, s.4)
- Bilirsiniz Sezar bir muharebeden döndüğü zaman senatoda kendisinden bu mücadelenin tafsilatını sormuşlar, o sadece: “*Gittim, gördüm, yendim.*” demiştir (İK, s.46).
- Bütün işlerin başlangıcı çetin mücadelelerle doludur. En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yılıveren kötümser, bir kenara çekilip kara düşüncelere dalarken iyimser adam, o mücadelelerin sonunu görebildiği için engellerin üzerine atılmaktan çekinmeyecektir (İK, s.47).
- Hayatın engelleri, sonunun daima iyi olacağına inanan güçlerin sayesinde ortadan kalkar (İK, s.47).
- Karada Yüzen Donanma (s.53-55) adlı metinde; azim, azimli olma, kararlılık, başarı evrensel değerlerine yer verilmektedir. Bu evrensel değerlerle ilgili olarak metinden aşağıdaki cümleler örnek olarak alınmıştır:
- *Fakat genç padişah, hiçbir imkânsızlığa teslim olmak istemiyordu. Aradığı çare, çaresizlikten çıkacaktı. Buna inanıyordu. (...) “İmkânın sınırını görmek için imkânsız denemek lazım.” dedi padişah (KYD, s.54). (...) “Normal insanlar”, hayatı en kolay taraflarıyla yaşamaya çalışırlar. (...) Tarihe şan verenler “imkânsızlıklar” karşısında pes etmeyenlerdir! (KYD, s.55)*

3.11.14. Temizlik

Tertemiz, temiz, pırıl pırıl, hamam ve yıkanmak gibi temizlik ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir:

- Her taraf *tertemiz* oluyor (YKO, s.14).
- Her yer *pırıl pırıl...* (YKO, s.14)
- ... Burada dünyanın en güzel insanları, en *temiz* giyimli halkı yaşar, en nefis yemekler pişirilir (AK, s.86).
- Yiyip içip dinlendikten sonra Ahi Sinan hepimizi *hamama* götürdü, *yıkandık* (AK, s.86).
- *Hamamdan* çıktıktan sonra, yeniden büyük bir sofraya kurdular... (AK, s.86)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde, incelenen Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen ve üçüncü bölümde yer verilen kültür öğelerinin metinlere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 1: Dil İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Deyim	Mecaz	Atasözü	Özdeyiş	Ağız		Yansıma	Toplam
					Özellikleri	İkileme		
A	4	5	-	-	-	3	-	12
ACO	7	1	-	-	-	2	-	10
AK	13	4	-	1	-	4	-	22
AVS	3	9	-	2	-	2	-	16
AVTT	7	4	-	-	-	2	-	13
B	8	-	-	-	-	5	2	15
BİB	9	6	-	-	-	1	-	16
BT	7	7	-	-	-	4	-	18
DH	1	1	-	-	-	-	-	2
HAK	11	5	-	-	-	5	-	21
İK	15	9	-	4	-	6	-	34
K	12	4	-	-	-	13	-	29
KYD	11	-	-	1	-	1	-	13
MKK	6	4	-	-	-	17	2	29
SK1	14	5	-	1	-	8	-	28
SK2	14	4	-	-	1	18	3	40
TD1	22	58	2	-	4	7	1	94
TD2	9	6	-	7	-	1	-	23
YKO	25	8	-	-	-	11	1	45
Toplam	198	140	2	16	5	110	9	480

Tablo 1'e göre, incelenen metinler içinde dil ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Tatlı Dil* (TD1)'dir. Dil ile ilgili kültür öğelerinden en çok deyime (f= 198) en az atasözüne (f= 2) yer verilmiştir.

Tablo 2: Din İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Dinî İfade ve Terimler
A	-
ACO	-
AK	2
AVS	-
AVTT	-
B	3
BİB	-
BT	3
DH	-
HAK	1
İK	1
K	-
KYD	-
MKK	1
SK1	1
SK2	-
TD1	1
TD2	-
YKO	16
Toplam	29

Tablo 2'ye göre, incelenen metinler içinde din ile ilgili kültür ögelerine en çok yer verilen metin *Yolcu Konmaz Oteli* (YKO)'dir.

Tablo 3: Tarih İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Yakın Tarih	Tarihî Şahsiyetler	Tarihî ve Turistik		Toplam
			Yerler		
A	2	15	-	-	17
ACO	-	-	-	-	-
AK	-	-	-	-	-
AVS	6	11	2	-	19
AVTT	1	20	-	-	21
B	-	-	-	-	-
BİB	-	-	-	-	-
BT	-	-	-	-	-
DH	-	-	-	-	-
HAK	-	-	5	-	5
İK	-	-	-	-	-
K	-	-	-	-	-
KYD	-	6	2	-	8
MKK	-	4	-	-	4
SK1	-	2	23	-	25
SK2	-	-	1	-	1
TD1	-	-	-	-	-
TD2	4	8	-	-	12
YKO	-	-	-	-	-
Toplam	13	66	33	-	112

Tablo 3'e göre, incelenen metinler içinde tarih ile ilgili kültür ögelerine en çok yer verilen metin *Susayan Konya* (SK1)'dir. Tarih ile ilgili kültür ögelerinden en çok tarihî şahsiyetlere (f= 66) en az yakın tarihe (f= 13) yer verilmiştir.

Tablo 4: Örf ve Âdetler İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Devlete ve		Misafirperverlik	Ad Takma (Lakap)	Düğün	Âhi Gelenekleri	Kadın Hakları	Komşuluk	Toplam
	Selamlaşma ve Vedalaşma	Devlet Büyüklerine Saygı							
A	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ACO	-	-	-	-	1	-	-	-	1
AK	-	-	15	-	-	11	-	-	26
AVS	-	1	-	-	-	-	1	-	2
AVTT	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B	1	-	-	2	-	-	-	-	3
BİB	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BT	1	-	-	2	-	-	-	-	3
DH	-	-	-	-	-	-	-	-	-
HAK	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İK	-	-	-	-	-	-	-	-	-
K	15	-	1	-	2	-	-	32	50
KYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MKK	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SK1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SK2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TD1	-	-	-	-	2	-	-	-	2
TD2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
YKO	4	-	7	-	-	-	-	-	11
Toplam	21	1	23	4	5	11	1	32	98

Tablo 4'e göre, incelenen metinler içinde örf ve âdetler ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Komşusuzluk* (K)'tur. Örf ve âdetler ile ilgili kültür öğelerinden en çok komşuluğa (f= 32) en az devlete ve devlet büyüklerine saygı (f= 1) ve kadın haklarına (f= 1) yer verilmiştir.

Tablo 5: Aile ve Akrabalık İlişkileri İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Aile ve Akrabalık İlişkileri
A	-
ACO	-
AK	1
AVS	-
AVTT	-
B	1
BİB	-
BT	-
DH	-
HAK	-
İK	-
K	12
KYD	-
MKK	3
SK1	-
SK2	-
TD1	4
TD2	-
YKO	3
Toplam	24

Tablo 5'e göre, incelenen metinler içinde aile ve akrabalık ilişkileri ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Komşusuzluk* (K)'tur.

Tablo 6: Giyim Kuşam İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Giyim Kuşam
A	-
ACO	-
AK	5
AVS	3
AVTT	-
B	-
BİB	-
BT	-
DH	-
HAK	-
İK	-
K	1
KYD	1
MKK	3
SK1	-
SK2	-
TD1	-
TD2	-
YKO	-
Toplam	13

Tablo 6'ya göre, incelenen metinler içinde giyim kuşam ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Anadolu'da Konukseverlik* (AK)'tir.

Tablo 7: Sanat İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Müzik	Resim	Mimarî	Edebiyat	Fotoğrafçılık	Geleneksel				Toplam
						Türk	Seyirlik	Oyunları	Tiyatro	
A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ACO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
AK	-	-	4	7	-	-	-	-	-	11
AVS	3	-	-	-	-	-	2	1	1	7
AVTT	-	-	-	6	-	-	46	-	-	52
B	-	-	-	12	-	53	-	-	-	65
BİB	1	1	-	1	-	-	-	-	-	3
BT	69	-	-	14	-	-	-	-	-	83
DH	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
HAK	-	-	3	-	-	-	-	-	-	3
İK	1	1	-	1	-	-	-	-	-	3
K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MKK	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
SK1	1	-	-	5	6	-	-	-	-	12
SK2	1	1	-	3	-	-	-	-	-	5
TD1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
TD2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
YKO	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Toplam	76	3	7	52	6	53	49	1	1	248

Tablo 7'ye göre, incelenen metinler içinde sanat ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Bozkırın Tezenesi* (BT)'dir. Sanat ile ilgili kültür öğelerinden en çok müziğe (f= 76) en az konservatuvar (f= 1) ve operaya (f= 1) yer verilmiştir.

Tablo 8: Spor İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Güreş	Cirit	Dağcılık	Toplam
A	-	-	-	-
ACO	2	29	-	31
AK	-	-	-	-
AVS	-	-	-	-
AVTT	-	-	-	-
B	-	-	-	-
BİB	-	-	-	-
BT	-	-	-	-
DH	-	-	-	-
HAK	-	-	-	-
İK	-	-	-	-
K	-	-	-	-
KYD	-	-	-	-
MKK	-	-	-	-
SK1	-	-	1	1
SK2	-	-	-	-
TD1	-	-	-	-
TD2	-	-	-	-
YKO	-	-	-	-
Toplam	2	29	1	32

Tablo 8'e göre incelenen metinler içinde spor ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Anadolu'da Cirit Oyunları* (ACO)'dır. Spor ile ilgili kültür öğelerinden en çok ciride (f= 29) en az dağcılığa (f= 1) yer verilmiştir.

Tablo 9: Yiyecek, İçecek ve Beslenme İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Yiyecek, İçecek ve Beslenme
A	-
ACO	-
AK	7
AVS	-
AVTT	-
B	-
BİB	-
BT	-
DH	-
HAK	-
İK	-
K	-
KYD	-
MKK	-
SK1	1
SK2	-
TD1	-
TD2	-
YKO	11
Toplam	19

Tablo 9'a göre, incelenen metinler içinde yiyecek, içecek ve beslenme ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Yolcu Konmaz Oteli* (YKO)'dir.

Tablo 10: Vatan İle İlgili Kültür Öğelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Vatan			Toplam
	Bilinci	Askerlik	Bağımsızlık	
A	3	-	2	5
ACO	-	-	-	-
AK	-	-	-	-
AVS	1	-	1	2
AVTT	-	-	-	-
B	-	-	-	-
BİB	-	-	-	-
BT	-	-	-	-
DH	-	-	-	-
HAK	-	-	-	-
İK	-	-	-	-
K	-	-	-	-
KYD	-	13	-	13
MKK	2	2	-	4
SK1	-	-	-	-
SK2	-	-	-	-
TD1	-	-	-	-
TD2	-	-	3	3
YKO	-	-	-	-
Toplam	6	15	6	27

Tablo 10'a göre, incelenen metinler içinde vatan ile ilgili kültür öğelerine en çok yer verilen metin *Karada Yüzen Donanma* (KYD)'dir. Vatan ile ilgili kültür öğelerinden en çok askerliğe (f= 15) yer verilmiştir.

Tablo 11: Evrensel Değerler İle İlgili Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Sevgi	Saygı	Hoşgörü	Dostluk	Barış	Eşitlik	Adalet	Bilim, Bilimsel Düşünce	Düşünme ve Çözüm Yolu Bulma-Çıkış	Dayanışma-ardımlaşma	Birlik-Berberlik	Çalışkanlık	Azım, Azimli Olmak, Kararlılık, Başarı	Temizlik	Toplam
A	1	-	-	1	1	-	-	4	-	1	-	3	-	-	11
ACO	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
AK	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5
AVS	-	3	-	-	-	1	1	1	-	1	1	-	-	-	8
AVTT	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BİB	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
BT	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
DH	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
HAK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İK	5	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	10
K	3	-	-	2	1	-	-	-	-	3	-	-	-	-	9
KYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4
MKK	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	3
SK1	20	-	1	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	24
SK2	9	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
TD1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
TD2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	4
YKO	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	11
Toplam	46	14	2	6	5	1	2	8	1	7	5	3	7	5	112

Tablo 11'e göre, incelenen metinler içinde evrensel değerler ile ilgili kültür ögelerine en çok yer verilen metin *Susayan Konya* (SK1)'dir. Evrensel değerler ile ilgili kültür ögelerinden en çok sevgiye (f= 46) en az eşitlik (f= 1) ve düşünme ve çözüm yolu bulma-çıkışa (f= 1) yer verilmiştir.

Tablo 12: Kültür Ögelerinin Metinlere Göre Dağılımı

Metin	Dil	Din	Tarih	Örf - Adetler	Aile ve Akrabalık	Giyim Kuşam	Sanat	Spor	Yiyecek İçecek		Evrensel Değerler	Toplam
									Beslenme	Vatan		
A	12	-	17	-	-	-	-	-	-	5	11	45
ACO	10	-	-	1	-	-	-	31	-	-	1	43
AK	22	2	-	26	1	5	11	-	7	-	5	79
AVS	16	-	19	2	-	3	7	-	-	2	8	57
AVTT	13	-	21	-	-	-	52	-	-	-	1	87
B	15	3	-	3	1	-	65	-	-	-	-	87
BİB	16	-	-	-	-	-	3	-	-	-	4	23
BT	18	3	-	3	-	-	83	-	-	-	1	108
DH	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	4
HAK	21	1	5	-	-	-	3	-	-	-	-	30
İK	34	1	-	-	-	-	3	-	-	-	10	48
K	29	-	-	50	12	1	-	-	-	-	9	101
KYD	13	-	8	-	-	1	-	-	-	13	4	39
MKK	29	1	4	-	3	3	1	-	-	4	3	48
SK1	28	1	25	-	-	-	12	1	1	-	24	92
SK2	40	-	1	-	-	-	5	-	-	-	13	59
TD1	94	1	-	2	4	-	1	-	-	-	2	104
TD2	23	-	12	-	-	-	-	-	-	3	4	42
YKO	45	16	-	11	3	-	1	-	11	-	11	98
Toplam	480	29	112	98	24	13	248	32	19	27	112	1194

Tablo 12'ye göre, incelenen metinler içinde kültür ögelerine en çok (f= 108) yer verilen metin *Bozkırın Tezenesi* (BT)'dir. En çok yer verilen kültür ögesi ise dil (f= 480) en az yerilen kültür ögesi giyim kuşamdır (f= 13).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA

İnsan topluluğuna millet özelliği kazandıran ve milleti bir arada tutan kültür ve kültür öğeleri hem millet hem de milleti oluşturan fertler açısından büyük önem arz eder. Kültür öğeleri milleti oluşturan fertler arasında sosyal akrabalık bağı oluşturur ve milleti ayakta tutar. Milleti oluşturan fertlerin kültürlerini çok iyi bilmeleri, onları bir arada tutan kültür öğelerinin farkında olmaları ve bu öğeleri korumaları gerekir.

Kültürün taşıyıcısı ve aynası olan dil, kültür aktarımında en önemli araçtır. Bu bağlamda ana dili öğretimi olan Türkçe dersinin büyük bir önemi vardır. Türkçe dersi, kültür aktarım aracı olan dili, incelikleri ve zenginlikleriyle kazandırır.

Kültür öğelerinin öğrencilere aktarılmasında önemli bir yere sahip olan Türkçe dersinin temel materyali ders kitabıdır. Türkçe ders kitabı kültür aktarımı için gerekli özelliklere sahip olmalıdır. Kitaptaki metinler millî kültüre uygun olmalı ve kültür öğelerine yeterince yer vermelidir, ancak ders kitaplarında bu açıdan eksiklikler olduğu çeşitli çalışmalarda (Matan, 2004; Aral, 2008; Şen, 2008; Karagöz, 2009) görülmüştür. Bu çalışma ile Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının (MEB, 2008) kültür öğelerine ne ölçüde yer verdiği ve bunları nasıl aktardığını tespit etmek amaçlanmıştır.

Bu araştırmada incelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki kültür öğelerine ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Dil ile ilgili kültür öğelerinden deyimler, mecazi ifadeler, atasözleri, özdeyişler, ağız özellikleri, ikilemeler ve yansımalar yer verildiği tespit edilmiştir. Deyimler ve mecazi ifadeler ön planda iken yansımalar ve atasözlerinin az olduğu tespit edilmiştir. Matan (2004) da ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarını

incelediği çalışmasında deyim, atasözleri ve özdeyişlere yeterince yer verilmediğini belirtmiştir.

Din ile ilgili kültür öğelerinden dinî ifade ve terimlere değinilmiştir. Bu sonuca paralel olarak, Matan (2004) ve Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabını incelediği çalışmasında Aral (2008), dinî ifade ve terimlere değinildiğini belirtmişlerdir.

Tarih ile ilgili kültür öğelerinden yakın tarih, tarihî şahsiyetler, tarihî ve turistik yerlere değinilmiştir. Tarihî şahsiyetler ve tarihî ve turistik yerler ile ilgili öğeler ön planda iken yakın tarih ile ilgili öğelerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Karadüz (2008), 1-7. sınıflar Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında tarihî şahsiyetlere, tarihî ve turistik yerlere yer verildiğini belirtmiştir. İlköğretim 1-5. sınıf Türkçe ders kitaplarını inceleyen Sezer (2005) tarihî şahsiyetlere yoğun olarak yer verildiğini belirtirken Matan (2004) tarih ile ilgili öğelerden daha çok yakın tarihe yer verildiğini ifade etmiştir. Bu çalışmalarda ön plana çıkan tarih öğeleri farklı olsa da, tarih ile ilgili öğelere yer verildiği sonucu ortaktır.

Örf ve âdetler ile ilgili kültür öğelerinden selamlaşma ve vedalaşma, devlete ve devlet büyüklerine saygı, misafirperverlik, ad takma, düğün, ahî gelenekleri, komşuluk ve kadın haklarına değinilmiştir. Bu öğelerden selamlaşma ve vedalaşma, komşuluk ve misafirperverlik ön planda iken devlete ve devlet büyüklerine saygı ile kadın haklarına yeterince yer verilmemiştir. Matan (2004), Aral (2008) ve Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Özgün Matbaacılık, A Yayınları, Koza Yayın Dağıtım ve Evrensel İletişim Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında Şen (2008) misafirperverlik ile ilgili öğelerin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Karagöz (2009), Koza Yayınları 6. sınıf ve Pasifik Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında misafirperverlik ile ilgili öğelere yer verilmediğini belirtmiştir. Bizim çalışmamızla bu çalışmalar misafirperverlik ögesi sonuçları açısından farklıdır. Bunun sebebi, incelenen ders kitaplarının farklı oluşudur, zira bu ders kitaplarındaki metinler birbirinden farklıdır.

Aile ve akrabalık ilişkileri ögesine değinilmiştir, ancak bu öge ile ilgili olarak akrabalık terimleri ön planda iken akrabalık ilişkilerine yeterince yer verilmediği

tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda da (Aral, 2008; Matan, 2004; Şen, 2008) aile ve akrabalık ilişkilerine yeterince yer verilmediği ifade edilmiştir.

Giyim kuşam ögesine değinilmiştir, ancak millî giyim kuşam öğelerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Ayrıca giyim kuşam ile ilgili öğelere metinlerden ziyade resimlerde yer verilmiştir. Benzer şekilde Matan (2004), çalışmasında giyim kuşam ile ilgili öğelere metinlerde yer verilmediğini, yalnızca resimlerde yer verildiğini belirtmiştir.

Sanat ile ilgili olarak müzik, resim, mimarî, edebiyat, fotoğrafçılık, geleneksel Türk seyirlik oyunları, tiyatro, konservatuvar ve opera ile ilgili öğelere değinilmiştir. Müzik, edebiyat ve tiyatro ön planda iken resim, konservatuvar ve opera yetersiz kalmıştır. Benzer şekilde, bazı çalışmalarda (Karadüz, 2008; Matan, 2004) mimarî, Karagöz ve tiyatro ile ilgili öğeler tespit edilmiştir. Ayrıca, bu çalışmaya paralel olarak Matan (2004), resimle ilgili öğelere yeterince yer verilmediğini belirtmiştir. Çalışmamızdan farklı olarak Sezer (2005) müzik ile ilgili öğelere yeterince yer verilmediğini ifade etmiştir. Bu farklılığın sebebi de incelenen kitapların, dolayısıyla metinlerin farklı oluşudur.

Spor ile ilgili güreş, cirit ve dağcılık ile ilgili öğelere değinilmiştir. Cirit ön planda iken güreş ve dağcılık yetersiz kalmıştır. Benzer şekilde Karadüz (2008) de çalışmasında cirit ile ilgili öğelere yer verildiğini belirtmiştir.

Yiyecek, içecek ve beslenme ile ilgili olarak yiyecek ve içeceklerle ilgili genel terimlere değinilmişken millî yiyecek ve içecekler yetersiz kalmıştır. Benzer şekilde Matan (2004) da yiyecek, içecek ve beslenme ögesine ders kitaplarında yeterince yer verilmediğini ifade etmiştir.

Vatan ile ilgili olarak vatan bilinci, askerlik ve bağımsızlık ile ilgili öğelere değinilmiştir. Çalışmamızın sonuçlarına paralel olarak Karadüz (2008) ve Aral (2008) çalışmalarında bağımsızlık ile ilgili öğelere yer verildiğini belirtmişlerdir. Matan (2004) ise askerlik ile ilgili öğelere yer verildiğini ancak bunların yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

Evrensel değerlerle ilgili olarak sevgi, saygı, hoşgörü, dostluk, barış, eşitlik, adalet, bilim, bilimsel düşünce, düşünme ve çözüm yolu bulma-çıkış, dayanışma-yardımlaşma, birlik-beraberlik, çalışkanlık, azim, azimli olmak, kararlılık, başarı ve temizlik öğelerine değinilmiştir. Bu evrensel değerlerden sevgi ve saygının ön planda olduğu ancak, hoşgörü, eşitlik, adalet, düşünme ve çözüm yolu bulma-çıkış ve çalışkanlık ile ilgili unsurların yetersiz kaldığı görülmüştür.

Çalışmamızın sonuçlarına paralel olarak, inceledikleri ders kitaplarında Şen (2008), Aral (2008) ve Matan (2004) da sevgi değerine yer verildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı çalışmalarda da (Matan, 2004; Karadüz, 2008; Aral, 2008) saygı değerine yer verildiği belirtilmiştir.

Çalışma sonuçları ile benzer şekilde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 1-5. sınıflar Türkçe ders kitaplarını inceleyen Belet ve Deveci (2008); Sezer (2005) ve Karagöz (2009) hayvan sevgisi değerine ve Sezer (2005) doğa sevgisine değinildiğini ifade etmişlerdir. Yine benzer şekilde bazı çalışmalarda (Belet ve Deveci, 2008; Aral, 2008) dayanışma-yardımlaşma değerine yer verildiği belirtilmiştir.

Çalışmamızın sonuçlarından farklı olarak Karagöz (2009), çalışkanlık değerinin en çok yer verilen değerlerden olduğunu ifade etmiştir. Bu farklılığın sebebi incelenen ders kitaplarındaki metinlerin farklı oluşudur.

Bu çalışma sonucunda, incelenen ders kitabında dil, din, tarih, örf ve âdetler, aile ve akrabalık ilişkileri, giyim kuşam, sanat, spor, yiyecek, içecek ve beslenme, vatan ve evrensel değerler ile ilgili kültür öğelerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kültür öğeleri metinler ve resimlerle öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

1. Türkçe derslerinde temel materyal olarak kullanılan ders kitapları kültür öğelerinden dil, din, tarih, örf ve âdetler, aile ve akrabalık ilişkileri, giyim kuşam, sanat, spor, yiyecek, içecek ve beslenme, vatan ve evrensel değerlere yeterince yer vermelidir.

2. Ders kitaplarında yer alan metinler, kültür öğelerini taşıyan, öğrenciye kültürünü tanıtan ve sevdiren nitelikte olmalıdır.

3. Diğer ders kitapları da kültür öğelerine yeterince yer vermelidir. Ayrıca ortaöğretimdeki Türk dili ve edebiyatı dersi kitaplarını kültür öğeleri açısından inceleyen benzer çalışmalar yapılmalıdır.

4. Türkçe ders kitaplarında yer alan resimler, kültür aktarımına katkı sağlayacak nitelikte olmalıdır.

5. Öğretmen kılavuz kitaplarında, kültür aktarımında ders kitabının yanı sıra kullanılacak materyaller ve kültür öğelerinin hangi etkinliklerle aktarılacağı belirtilerek öğretmenlere yol gösterilmelidir.

6. Türkçe dersinde, kültür aktarımında görsel ve işitsel materyallerden yararlanılmalıdır.

7. Türk kültür öğelerini taşıyan eserler ve Türkiye dışındaki Türk edebiyatı eserleri öğrencilere tanıtılmalı, öğrencilerin bu eserleri okumaları sağlanmalıdır. Bu bağlamda okul kitaplıkları zenginleştirilmelidir.

8. Türkçe öğretim programında, öğrencilere aktarılacak kültür öğeleri belirlenmeli ve bu öğelerin hangi yöntemler kullanılarak aktarılacağı belirtilmelidir.

9. Öğretmenlere kültür öğeleri ve kültür aktarımı ile ilgili hizmet içi eğitim verilmelidir.

10. Kültür aktarımında, kültür ögeleri ile ilgili olan belirli gün ve haftalardan yararlanılmalıdır. Bu belirli gün ve haftalar ilgili oldukları kültür ögelerine yer vererek kutlanmalıdır.

11. Okullardaki sosyal kulüpler kültür aktarımına katkı sağlayıcı etkinliklere yer vermeli ve diğer kulüplerle işbirliği içinde olmalıdır.

12. Kültür aktarımında bütün derslerden yararlanılmalıdır. Bu bağlamda, dersler arasında işbirliği yapılmalıdır.

13. Öğretmen adaylarına, lisans döneminde kültür ögeleri hakkında yeterli bilgi aktarılmalıdır.

14. Kültür aktarımında aile de önemli bir etkidir. Bu bağlamda, aile-okul işbirliği gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acıyan, Muhammed (2001). *Cemil Meriç'te Millî Kültür Unsurları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akarsu, Bedia (1998). *Wilhelm Von Humboldt'da Dil - Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aksan, Doğan (2005). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım (1984). *Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım (1988). "Atasözleri, Deyimler". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962*, Ankara: TDK Yay., 131-166.
- Altunel, İsmail (1991). "Millî Birlik Açısından Kültür Değerlerimiz". *Türk Kültürü*, 342, 504-604.
- And, Metin (1977). *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aral, Duygu (2008). *Millî Eğitim Bakanlığının Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Belet, Dilek ve Devenci, Handan (2008). "Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi". *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, 2-4 Mayıs 2008*, Ankara: Nobel Yay., s. 765-773.
- Bozkurt, Fuat (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Coşkun, Yemliha ve Yıldırım, Adem (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 311-328.
- Çam, Nusret (1994). *İslâm'da Sanat, Resim ve Mimarî*. Ankara
- Ergin, Muharrem (2007). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın/Yayım/Dağıtım.
- Gökalp, Ziya (2005). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

Gökçe, G. (1990). “Kültür ve Çeşitli Boyutları”. 2. *Millî Kültür Şurası Bildirileri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, (1), 159-162.

Göverçile, İhsan (1997). *Kültür-Eğitim Etkileşimi ve Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güven, Özbay (1990). “Spor ve Kültür”. *Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Güvenç, Bozkurt (2007). *Kültürün Abc’si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İlhan, Suat (1990). “Askerlik”. *Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Kaplan, Mehmet (1976). “Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar”. *Türk Kültür ve Medeniyeti*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türk Kültür ve Medeniyeti Araştırma Enstitüsü Deneme Yayınları, (1), 53-83.

Kaplan, Mehmet (2005). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karadüz, Adnan (2008). “İlköğretim Okulları Türkçe Dersi Kitaplarında Millî ve Kültürel Değerler”. *Türk Halkları Edebiyatı II. Çocuk Edebiyatı Kongresi, 13-15 Kasım 2008*, Bakü: Azerbaycan Kafkas Üniversitesi Yay., s. 384-391.

Karagöz, Beytullah (2009). *Yapılandırmacı Yaklaşım Göre İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasar, Niyazi (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, İlhan (2002). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programında Vatandaşlık Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Korkmaz, Zeynep (2007). “Dil Nedir?”. (Z. Korkmaz, A. B. Ercilasun, T. Gülensoy, İ. Parlatur, H. Zülfikar, N. Birinci) *Türk Dili ve Kompozisyon* içinde (s. 1-46). Ankara: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Matan, Mustafa (2004). *İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Kültür Öğeleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MEB (2008). *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. (Ed.: Murat ÖZBAY). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Murat, Mualla (2006). “Edebiyat ve Kuramları”. (Ed.: Kemal Yüce ve Şevkiye Kazan). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* içinde (s. 10-50). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Nutku, Özdemir (2001). *Dram Sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Onan, Bilginer (2005). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Dil Yapılarının Anlama Becerilerini (Okuma/Dinleme) Geliştirmedeki Rolü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özbay, Murat (2002). “Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi”. *Türk Dili*, 602, 112-120.

Özbay, Murat (2008). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Basımevi.

Saussure, Ferdinand (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev.: Berke Vardar), İstanbul: Multilingual Yayınları.

Sezer, Özgen (2005). *İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şen, Ülker (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şen, Ülker (2008). “Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (5), 763-779.

Tekşan, Keziban ve Özden, Mehtap (2008). “Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme”. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*, 2-4 Mayıs 2008, Ankara: Nobel Yay., s. 1040-1042.

Turhan, Mümtaz (2002). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Tümer, Günay (1986). “Çeşitli Yönleriyle Din”. *Ankara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi*, 28, 213-267.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Uyar, Yusuf (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Uygur, Nermi (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ültanır, Gürcan (2003). “Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, (3), 291-309.

Ünalın, Şükrü (2005). *Dil ve Kültür*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Vardar, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yalçın, Alemdar ve Aytaş, Gıyasettin (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yamakoğlu, Cihan (1999). “Kültür Unsurları”. *Üçüncü Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 25-29 Eylül 1993*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., (1), 103-132.

Yıldız, Mevlüt (2002). *Yürürlükteki Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatının Kültür Konuları Açısından Yeterliliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

